

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1949: 7
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED FÖRSLAG TILL

INDEXREGLERING AV FOLKPENSIONERNA

AVGIVET AV

DE SAKKUNNIGA FÖR INDEXREGLERADE
FOLKPENSIONER

S T O C K H O L M

1 9 4 9

Statens offentliga utredningar 1949

Kronologisk förteckning

---

1. Norrlandskommitténs principbetänkande. Första delen. Norrländska utvecklingslinjer. Idun. 302 s. Jo. 2. Norrlandskommitténs principbetänkande. Andra delen. Särskilda utredningar. Idun. 194 s. Jo. 3. Norrlandskommitténs principbetänkande. Tredje delen. Utlåtanden och förslag i vissa frågor. Idun. 164 s. Jo. 4. Utredning med förslag om lösdruvarlagens upphävande m. m. Marcus. 394 s. I.	5. Principer och metoder för kostnadsberäkningar vid statens järnvägar. Beckman. 122 s. K. 6. Kriminalvård i frihet. Fångvårdsstyrelsens utredning angående skyddsarbetets organisation m. m. Marcus. 140 s. Ju. 7. Betänkande med förslag till indexreglering av folkpensionerna. Beckman. 80 s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1949: 7
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED FÖRSLAG TILL
INDEXREGLERING
AV FOLKPENSIONERNA

AVGIVET AV
DE SAKKUNNIGA FÖR INDEXREGLERADE
FOLKPENSIONER

STOCKHOLM 1949
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[33 49]

AV FOLKPENSIONERNA
INDEXERING
BETÄNKANDE
AF ÖRRETTEN

UTGITT AF
DE FOLKPENSIONERNA

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet	5
Förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering	7
Förslag till lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen	9
Kap. 1. Direktiven för utredningen	10
Kap. 2. Indexreglerade folkpensioner i Danmark	11
Kap. 3. Den svenska folkpensioneringen	15
Nu gällande bestämmelser om rätt till folkpension	15
Kostnadernas fördelning mellan stat och kommun.....	20
Utbetalningsföreskrifter	20
Pensionsärendenas handläggning hos pensionsnämnderna	21
Pensionsärendenas handläggning hos pensionsstyrelsen	22
Kap. 4. Dyrtidstilläggen för år 1948	31
Kap. 5. De sakkunnigas förslag till indexreglering av folkpensionerna	39
Synpunkter på frågan hur en levnadskostnadsindex för folkpensio- närer bör utformas.....	39
Vilka pensionsförmåner böra indexregleras?	41
Principiella frågor rörande indexförhöjningens konstruktion	45
Indexförhöjning efter skilda grunder för olika pensionärskategorier	47
Indexförhöjningens storlek m. m.....	50
Preliminär kostnadsberäkning.....	52
Kap. 6. Diskussion av frågan om central eller decentraliserad utbetalning av folkpensionerna	55
Den centrala utbetalningsapparatens funktion under år 1948.....	55
Utredning rörande möjligheten att genomföra en indexreglering av folkpensionerna med bibehållande av central utbetalning	58
Den kommunala utbetalningen av allmänna barnbidrag.....	59
Yttranden av vissa kommuner rörande utbetalning av indexregle- rade folkpensioner genom kommunernas försorg	62

Kostnadsberäkning för en decentralisering till kommunerna av folkpensionernas utbetalning.....	64
De sakkunnigas synpunkter på decentraliseringsfrågan	69
Kap. 7. Förslag rörande provisoriska dyrtidstillägg å folkpensioner m. m. för år 1949.....	72
Kap. 8. Speciell motivering	75
Särskilt yttrande.....	80

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Socialdepartementet.

Genom beslut den 26 juni 1948 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att *dels* tillkalla högst sex sakkunniga för utredning av frågan om införande av ett indexreglerat dyrtidstillägg å folkpensionerna, *dels* utse en av de sakkunniga att vara ordförande, *dels* i mån av behov tillkalla experter att biträda vid utredningsarbetet, *dels* ock förordna sekreterare åt de sakkunniga.

Med stöd av det sålunda givna bemyndigandet tillkallade chefen för socialdepartementet den 30 juni 1948 såsom sakkunniga generaldirektören E. Bexelius, ledamoten av riksdagens andra kammare, ombudsmannen P. Hj. Fagerholm, redaktören J. L. Hartmann, ledamoten av riksdagens första kammare, poststationsföreståndaren F. Thun, ledamoten av riksdagens första kammare, professorn S. Wahlund samt borgarrådet J. Wahlbärj, varjämte åt Bexelius uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga höllo sitt första sammanträde den 1 september 1948 och antogo därvid benämningen de sakkunniga för indexreglerade folkpensioner.

På därom av de sakkunniga i skrivelse den 1 september 1948 gjord framställning tillkallade chefen för socialdepartementet den 8 i samma månad med stöd av Kungl. Maj:ts förenämnda bemyndigande byråchefen i pensionsstyrelsen R. Broberg att såsom expert biträda vid utredningsarbetet, varjämte byrådirektören hos pensionsstyrelsen I. Holmquist förordnades att vara sekreterare åt de sakkunniga.

De sakkunniga ha avgivit remissyttranden till Konungen den 28 oktober 1948 över framställning från pensionsstyrelsen angående sättet för utbetalning under år 1949 av särskilda bostadstillägg samt till chefen för socialdepartementet den 17 november 1948 över decentraliseringsutredningens P. M. nr 18 angående decentraliseringsfrågor inom socialförsäkrings område.

Efter slutförd utredning få de sakkunniga härmed vördsamt överlämna betänkande med förslag till indexreglering av folkpensionerna. De sakkunniga, vilka ansett sitt uppdrag vara av företrädesvis teknisk art, ha icke till

behandling upptagit frågan, huruvida den allmänna ekonomiska situationen medger de föreslagna, vid indexstegringar automatiskt inträdande pensionsförhöjningarna.

Särskilt yttrande har avgivits av undertecknad Fagerholm.

På de sakkunnigas begäran har pensionsstyrelsen genom en särskilt anlitad expert, avdelningschefen hos Aktiebolaget Stockholms spårvägar L. A. Källén, verkställt utredning rörande möjligheterna att med bibehållande av nuvarande utbetalningssystem genomföra en indexreglering av folkpensionerna. Utredningen bifogas denna skrivelse.

Stockholm den 1 februari 1949.

ERNST BEXELIUS

P. HJ. FAGERHOLM

J. L. HARTMANN

F. THUN

STEN WAHLUND

J. WAHLBÄRJ

/ *Ingemar Holmquist*

Förslag

till

Lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

Härigenom förordnas, *dels* att 6, 7, 9, 12, 17 och 38 §§ lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, *dels ock* att i lagen skall införas en ny paragraf, betecknad 12 a §, av den lydelse nedan sägs.

6 §.

Där kommun — — — såsom folkpension.

Särskilt bostadstillägg, som enligt av kommun bestämda grunder ej uppgår till helt med 12 delbart antal kronor, skall avrundas till närmast högre sådant krontal.

7 §.

Tilläggpension, änkepension och bostadstillägg jämte förhöjning därav enligt 12 § minskas med fem tiondelar av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för gift pensionsberättigad 300 kronor och för annan pensionsberättigad 400 kronor. Jämlikt 12 § utgående belopp minskas därvid först sedan pensionen eller tillägget i övrigt bortfallit. Där rätt till såväl tilläggs- eller änkepension som bostadstillägg föreligger, skall minskning ske proportionellt å tilläggs- eller änkepensionen och bostadstillägget.

9 §.

För gift pensionsberättigad, vars make ej åtnjuter folkpension, skola, om ej heller hustrutillägg utgår, tilläggpension och bostadstillägg höjas, tilläggpensionen med en tredjedel och bostadstillägget med hälften, dock först sedan minskning enligt 7 § ägt rum. Angående höjning för viss gift pensionsberättigad av belopp, som utgår jämlikt 12 §, gäller vad därom i nämnda paragraf särskilt finnes stadgat.

12 §.

1 mom. Under de förutsättningar och enligt de grunder som i 3 mom. angivas skola allmän ålderspension samt tilläggpension och änkepension eller, om tilläggpension eller änkepension utgår tillsammans med bostadstillägg, dessa förmåner tillhopa utgå med förhöjt belopp i förhållande till den ökning i folkpensionärens levnadskostnader, som må föreligga i jämförelse med levnadskostnaderna i juni 1946.

¹ Senaste lydelse av 9 och 38 §§, se Svensk författningssamling 1947: 221.

2 mom. Beräkning av folkpensionärers levnadskostnader i jämförelse med nämnda kostnader i juni 1946 verkställas kvartalsvis av socialstyrelsen enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Kungl. Maj:t.

På grundval av socialstyrelsens beräkning fastställer Kungl. Maj:t senast den 20 i varje kvartals första månad det procenttal (*pensionsindextalet*), som anger folkpensionärers levnadskostnader i förhållande till nämnda kostnaders storlek i juni 1946 (pensionsindextalet för juni 1946 = 100).

Av Kungl. Maj:t fastställt pensionsindextal skall lända till efterrättelse från och med månaden närmast efter den, under vilken Kungl. Maj:ts beslut kungjorts, till och med den månad, varunder nytt sådant tal av Kungl. Maj:t fastställles.

3 mom. Pensionsförmån som i 1 mom. sägs utgår på sätt nedan föreskrives med förhöjt belopp, då pensionsindextalet utvisar ökning i förhållande till levnadskostnadsnivån för folkpensionärer i juni 1946 med fem enheter eller mera.

Förhöjningen utgör för varje hel mångfald av fem, vartill ökningen uppgår, för gift pensionsberättigad, för hustru som uppbär hustrutillägg och för änkepensionsberättigad 48 kronor samt för annan pensionsberättigad 60 kronor om året. För gift pensionsberättigad, vars make ej åtnjuter ålderspension eller tilläggspension, skall, om ej heller hustrutillägg utgår, förhöjningen ökas med en fjärdedel, dock först sedan minskning enligt 7 § ägt rum. Där pensionsindextalet, efter att ha uppnått ökning med hel mångfald av fem, åter nedgår, skall förhöjningen åtnjutas efter oförändrade grunder, så länge pensionsindextalet överstiger närmast lägre hela mångfald av fem.

12 a §.

Uppgår folkpension ej till helt med 12 delbart antal kronor, skall den avrundas till närmast högre sådant krontal. Vad nu sagts skall, där hustrutillägg utgår, gälla tillägget och pensionen i övrigt var för sig. Avrundningen verkställles å allmän ålderspension eller grundpension, där sådan förmån ingår i pensionen.

Änkepension, som efter avrundning som nu sagts understiger 60 kronor, skall ej utgå.

17 §.

För tid, under vilken pensionsberättigad är intagen i fängvårds- eller tvångsarbetsanstalt eller hålles häktad eller eljest är på statens bekostnad intagen å anstalt eller ock tillfälligt vistas utom anstalten, må folkpension ej utgå med högre belopp än som motsvarar 204 kronor om året.

Föreligger omständighet, — — — för den månaden.

I fall — — — del därav.

38 §.

Folkpension utgår, — — — tidigare förvärvats.

Lag samma — — — av pension.

Finnes grundad — — — må föranleda.
Vid utbetalning — — — i pension.
Folkpension utbetalas månadsvis.
På framställning — — — den pensionsberättigade.
Angående sättet — — — närmare bestämmelser.
Har visst — — — vara förverkat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1950.

Förslag

till

Lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen.

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 30 juni 1947 om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

3 §.

Varje kommuns bidrag uträknas av pensionsstyrelsen. Angående tid och sätt för gäldande av kommunbidrag förordnar Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1950.

KAP. 1.

Direktiven för utredningen.

Direktiven för de sakkunnigas utredningsarbete framgå av chefen för socialdepartementet statsrådet Möllers anförande till statsrådsprotokollet den 26 juni 1948. Efter att ha erinrat om att ett 1948 års riksdag förelagt förslag om dyrtidstillägg åt folkpensionärerna endast avsåge kalenderåret 1948, yttrade statsrådet bl. a. följande.

De sakkunniga böra utarbeta förslag om ett indexreglerat dyrtidstillägg till folkpensionerna. Tillägget bör medföra kompensation för den levnads-kostnadsökning, som inträffat efter statsmakternas beslut om folkpensioneringsreformen, och hänföra sig till en särskild indexserie, avseende folkpensionärernas levnadskostnad.

I princip bör det indexreglerade dyrtidstillägget ge full kompensation för den av prisrörelserna betingade levnadskostnadsökningen. Denna regel bör emellertid icke innebära att en ökning av levnadskostnadsindex med allenast en eller annan enhet bör föranleda höjning av tillägget. En alltför nära anknytning till förändringarna i indextalet torde nämligen medföra alltför stora administrativa olägenheter.

Även i övrigt böra de sakkunniga vid konstruktionen av dyrtidstillägget beakta att detta, utan att därför rimliga differentieringskrav åsidosätts, ur administrativa synpunkter blir så praktiskt och ändamålsenligt som möjligt. De sakkunniga böra vara oförhindrade att undersöka huruvida en omläggning av utbetalningssystemet för folkpensionerna i decentraliserande riktning kan ge ökade förutsättningar för en snabb anpassning av dyrtidstillägget till förändringar i prisnivån. Det är nämligen angeläget, att då en sådan indexstegring inträtt, som anses böra medföra förhöjning av dyrtidstillägget, tidsutdräkten mellan indexstegringen och utbetalningen blir så liten som möjligt.

Utredningen bör bedrivas så skyndsamt, att förslag om ett indexreglerat dyrtidstillägg kan föreläggas 1949 års riksdag. Om de sakkunniga finna att införandet av ett sådant tillägg kräver så omfattande administrativa förberedelser att utbetalningen härav icke kan begynna i rimlig tid under kalenderåret 1949, böra de sakkunniga tillika framlägga förslag om en fortsatt provisorisk reglering intill dess det indexreglerade tillägget kan träda i funktion.

K A P. 2.

Indexreglerade folkpensioner i Danmark.

Då invalid- och ålderspensionerna i Danmark äro indexreglerade och de regler, efter vilka pensionerna utgå, även i övrigt äro av särskilt intresse vid utformningen av en indexreglering av folkpensionerna i Sverige, lämnas här en kort översikt över det danska systemet.

Den danska lagen om folkförsäkring av den 20 maj 1933 ersatte tidigare lagar om erkända sjukkassor, invalidförsäkring och ålderspension. I nämnda lag regleras sålunda såväl sjukförsäkring som invalid- och ålderspensionering. Lagen har ändrats flera gånger, senast genom en lag av den 22 december 1947, varigenom bl. a. med verkan fr. o. m. den 1 april 1948 genomfördes vissa förhöjningar av invalid- och ålderspensionerna samt en avrundning av årsbeloppen till med 12 delbara krontal.

Den som sjukförsäkrat sig eller tillförsäkrat sig rätt att bli sjukförsäkrad är samtidigt försäkrad mot invaliditet och berättigad till ålderspension. Personer under 65 år, vilkas förvärvsförmåga genom beslut av invalidförsäkringsrätten förklarats vara nedsatt till en tredjedel, äga rätt till invalidpension (*invaliderente*). Personer över 65 år — samt ensamstående kvinnor i åldern 60 till 65 år, vilka icke åtnjuta invalidpension — erhålla pension utan prövning av frågan, huruvida förvärvsförmågan är nedsatt. Denna pension benämnes ålderspension (*aldersrente*).

Pensionerna bestå av dyrortsgraderade grundpensioner och tillägg. Den dyraste ortgruppen, här benämnd grupp 1, omfattar Köpenhamn, Frederiksberg och Gentofte. Mellangruppen omfattar övriga städer och tätorter med mer än 1 500 invånare. Till den tredje ortgruppen hänföres riket i övrigt. För gift person, vars make icke är pensionsberättigad, överensstämman pensionsbeloppen, där i det följande ej annat anges, med beloppen för ensam person.

Grundpension utgår med följande årliga belopp i danska kronor:

	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 3
Ensam	1 584	1 392	1 176
Makar	2 376	2 088	1 764

Förutom till grundpension föreligger under olika betingelser rätt till nedan angivna tillägg:

1. *Väntetillägg* utgår till ålderspensionsberättigad som uppskjutit sin ansökan om ålderspension till fyllda 67 eller 70 år.

Väntetillägget utgår med följande belopp:

	Grupp 1	Grupp 2	Grupp 3
Ensam, 67 år....	84	72	60
» , 70 år....	168	144	120
Makar, 67 år....	120	108	84
» , 70 år....	240	216	168

2. *Tillägg för efterlevande make som uppbär ålderspension* kan, när särskilda skäl tala därför, beviljas för ett år i sänder med högst resp. 306, 288 och 264 kronor.

3. *Invaliditetstillägg* utgår till invalidpensionär och behålles av denne även sedan invalidpensionen övergått till ålderspension. Invaliditetstillägget utgör i de olika ortsgrupperna resp. 216, 204 och 192 kronor.

4. *Hjälplöshetstillägg* utgår (utöver invaliditetstillägget) till vissa invalider. Även detta tillägg fortsätter att utgå när invalidpensionen övergår till ålderspension. Hjälplöshetstillägget utgör resp. 612, 576 och 528 kronor men nedsättes med en fjärdedel för vardera av två sammanlevande makar, vilka båda äro berättigade till detta tillägg.

5. *Barntillägg* utgår efter särskilda grunder (högst resp. 444, 372 och 300 kronor).

6. *Äktenskapstillägg* om resp. 396, 348 och 300 kronor utgår till gift pensionstagare, som sammanlever med icke pensionsberättigad make.

7. *Bränsletillägg* utgår efter särskilda grunder, lika för ensamstående pensionstagare och makar. Tillägget utgår under perioden juni—februari antingen in natura eller kontant.

8. I december varje år utbetalas tillsammans med pensionen ett *beklädnadstillägg* med det belopp, vartill grundpensionen för december uppgår eller, i fråga om makar som båda äro pensionsberättigade, $1\frac{1}{3}$ av nämnda belopp för makarna tillsammans.

9. Ett allmänt *pensionstillägg* om 7,5 % — för ålderspensionärer i pensionärshem dock endast 4 % — utgår å den för vederbörande pensionstagare beräknade grundpensionen.

10. *Ålderstillägg* utgår till ålderspensionär som fyllt 80 år. Ålderstillägget utgör 8 % av den för vederbörande pensionstagare beräknade grundpensionen men nedsättes dock till två tredjedelar av eljest utgående belopp, när fråga är om gift person, vars make ej fyllt 80 år.

11. För utbetalande av *personliga tillägg* till särskilt behövande pensionsstagare efter vederbörande kommuns bestämmande ställes varje år till kommunens förfogande 7,5 % av de under föregående år i kommunen utbetalade grundpensionerna.

12. *Blindtillägg* om resp. 408, 384 och 360 kronor utgår till blindas eller nästan blindas invalider. Tillägget fortsätter att utgå även sedan invalidpensionen övergått till ålderspension.

Grundpensionen samt väntetillägg, tillägg för efterlevande make, invaliditetstillägg, hjälplöshetstillägg och äktenskapstillägg minskas med 60 % av vederbörandes årliga inkomst, i den mån denna överstiger halva grundpensionens maximibelopp. Invalidpension med tillägg får dock ej nedsättas mera än till en tredjedel av grundpensionens maximibelopp. Skulle ålderspension efter minskning med hänsyn till årsinkomsten understiga en tolfedel av grundpensionens maximibelopp, bortfaller den helt. För vissa specialfall finnas ytterligare avdragsregler.

Vid uppskattning av inkomst för ålderspensionsberättigad inverkar förmögenhetsinnehav enligt särskilda regler. Åtnjuter ålderspensionsberättigad livränta, pension från f. d. arbetsgivare eller liknande inkomst, bortses från en tredjedel, dock minst 420 och högst 850 kronor, av denna vid årsinkomstens fastställande. För invalidpensionsberättigad bortses under angivna omständigheter från 420 kronor av inkomsten. I fråga om vissa understödsförmåner för invalid- eller ålderspensionsberättigade bortses från en tredjedel av understödet, dock minst 210 och högst 420 kronor. För invalidpensionsberättigad bortses slutligen från arbetsinkomst intill ett belopp svarande mot grundpensionens maximibelopp. Årsinkomst avrundas till närmaste med 20 delbara kronor.

Till personer, som äro intagna på kommunala ålderdomshem, utbetalas i stället för ålderspension *fickpengar* med resp. 264, 240 och 204 kronor i de olika ortsgrupperna (för makar dubbla belopp). Härifrån avgår dock 60 % av pensionstagarens egen inkomst.

Pensionerna och fickpengarna äro *indexreglerade* enligt följande regler. Om det av Det statistiske departement för januari månad offentliggjorda pristalet (med juli 1914 som bas) stiger eller faller med 1 % i förhållande till det för januari 1946 offentliggjorda pristalet, skall grundpension, väntetillägg, tillägg för efterlevande make, invaliditetstillägg, hjälplöshetstillägg, äktenskapstillägg, blindtillägg, fickpengar till ovan angivna anstaltsvårdade samt de avdrag från livränta m. m., som göras vid uppskattning av årsinkomst, på motsvarande sätt höjas eller sänkas med 1 % med verkan fr. o. m. nästkommande 1 april. För varje ytterligare höjning eller sänkning av nämnda pristalet med 2 % skola de angivna förmånerna och avdragen höjas eller sänkas med 2 % från samma tid. De framräknade pensionsbeloppen avrundas till närmaste med 12 och avdragsbeloppen vid årsinkomstens uppskattning till närmaste med 10 delbara kronor.

När pensionerna med hänsyn till pristalet för januari månad skola ändras, utfärdar socialministern före den 10 mars tabeller rörande de nya pensionsbeloppen vid olika inkomster.

På grund av indexregleringen äro de i denna framställning angivna pensionsbeloppen under tiden april 1948—mars 1949 förhöjda med 3 %.

Ansökan om pension ingives till socialnämnden (*det sociale udvalg*) i vederbörande kommun. Socialnämnden beslutar om rätt till de olika pensionsförmånerna och om pensionens belopp. Dock skola frågorna, huruvida

invaliditet samt rätt till hjälplöshetstillägg och blindtillägg föreligger, avgöras centralt av invalidförsäkringsrätten. Socialnämnden fastställer där- efter invalidpensionens belopp.

Utbetalningen handhaves av kommunerna och sker månadsvis eller — be- träffande ålderspension som ej uppgår till 120 kronor om året — kvartalsvis.

Av kommunernas utgifter för invalidpensioner ersätts $\frac{6}{7}$ av invalidför- säkringsfonden och staten. Av återstående del fördelas $\frac{7}{10}$ på rikets kom- muner efter vissa regler, medan $\frac{3}{10}$ ersätts av en mellankommunal utjäm- ningsfond. Av utgifterna för ålderspensioner ersätts $\frac{4}{7}$ av statsverket. Av återstående del stanna $\frac{2}{10}$ å vederbörande kommun, medan $\frac{5}{10}$ fördelas på rikets kommuner efter vissa regler och $\frac{3}{10}$ ersätts av den mellankommunala utjämningsfonden.

KAP 3.

Den svenska folkpensioneringen.

Nu gällande bestämmelser om rätt till folkpension.

Lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, som trätt i kraft den 1 januari 1948 och dessförinnan ändrats genom lagar den 23 maj och den 26 juli 1947 (nr 221 och 527), skiljer på ålderspension, invalidpension, sjukbidrag och änkepension. Till personer över 67 år utgår endast ålderspension. Annan folkpension övergår fr. o. m. den månad pensionstagaren fyller 67 år till ålderspension. Till de angivna huvudformerna av folkpension kunna komma vissa tillägg, vilka jämväl äro att anse såsom folkpension. Sådana tillägg äro blindtillägg, hustrutillägg, bostadstillägg och särskilt bostadstillägg.

Den allmänna ålderspensionen utgör för år räknat 1 000 kronor för icke gift pensionsberättigad och för gift pensionsberättigad, vars make varken åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg, samt 800 kronor för gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjuter folkpension eller till vars hustru utgår hustrutillägg. Makar, som båda fyllt 67 år, erhålla sålunda sammanlagt 1 600 kronor. Den allmänna ålderspensionen utgår oberoende av inkomst och förmögenhet.

Invalidpension utgår till den, som på grund av kropps- eller sinnessjukdom, sinnesslöhet, vanförhet eller annat lyte är ur stånd att försörja sig genom sådant arbete, som motsvarar hans krafter och färdigheter, under förutsättning att nedsättningen av arbetsförmågan kan anses varaktig. Den som är blind skall städe anses lida av sådan nedsättning av arbetsförmågan, som nyss sagts. — Invalidpensionen utgöres av grundpension å 200 kronor om året oberoende av inkomst och förmögenhet samt av tilläggspension å högst 800 kronor om året till icke gift och högst 600 kronor om året till gift pensionsberättigad. Tilläggspensionen är inkomstprövad. För gift person, vars make varken åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg, höjes den med en tredjedel, d. v. s. till högst 800 kronor om året. Den totala invalidpensionens maximibelopp är sålunda detsamma som beloppet av den allmänna ålderspensionen med följande fördelning på grund- och tilläggspension:

	Grundp. Kr.	Tilläggsp. Kr.	Summa Kr.
Ensamstående samt gift person, vars make varken åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg ..	200	800	1 000
Gift person, andre maken åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg	200	600	800

Sjukbidrag tillkommer den som oavbrutet under minst ett år lidit av sådan nedsatt arbetsförmåga som — om nämnda nedsättning varit varaktig — berättigat till invalidpension. Såsom ytterligare förutsättning för sjukbidrag gäller dock, att den nedsatta arbetsförmågan skall kunna antagas bli bestående avsevärd tid. I fråga om storlek m. m. överensstämmer sjukbidraget med invalidpensionen.

Änkepension utgår till änka, som vid mannens frånfälle fyllt 55 år och varit gift med honom minst fem år, dock ej till änka som åtnjuter folkpension av annat slag. Genom lag den 17 december 1948 (nr 732), som trätt i kraft den 1 januari 1949, har det tillägget gjorts i bestämmelserna om änkepension, att om änkan fyllt 55 år under samma kalenderår som det, varunder mannen avlidit, eller eljest särskilda skäl föranleda därtill, änkepension må utgå oaktat 55-årsåldern uppnåtts först efter mannens frånfälle. Änkepensionen, som är i sin helhet inkomstprövad, utgör högst 600 kronor om året. Visar det sig vid pensionsbeloppets bestämmande, att änkepensionen skulle understiga 60 kronor om året, utgår den ej.

Blindtillägg utgår — oavsett vederbörandes inkomst och förmögenhet — med 700 kronor om året till den som blivit blind före fyllda 60 år och ej jämlikt bestämmelserna om blindundervisning är skolpliktig. En blind pensionstagare med blindtillägg, som ej fyllt 67 år, erhåller sålunda tillsammans med grundpensionen en folkpension om lägst 900 kronor. Har den blinde fyllt 67 år, erhåller han allmän ålderspension med 1 000 eller 800 kronor, och folkpensionen, blindtillägget inberäknat, uppgår då till lägst 1 700 resp. 1 500 kronor om året. Blindtillägget intager såtillvida en särställning bland folkpensionsförmånerna, att det i motsats till övriga förmåner tages i betraktande vid inkomstprövningen. Om inkomstprövad pensionsförmån utgår vid sidan av blindtillägg, verkar detta alltså reducerande på förstnämnda förmån.

Hustrutillägg utgår till pensionsberättigad gift mans hustru, om hon fyllt 60 år och makarna varit gifta minst fem år. Hustrutillägget utgöres av tilläggspension och i förekommande fall bostadstillägg (se nedan) med belopp, som hustrun skulle ha erhållit i form av sådana förmåner, därest hon varit berättigad till invalidpension. Hustrutillägget är alltså i sin helhet inkomstprövat och 200 kronor lägre än det belopp hustrun skulle hava uppburit, om hon haft invalidpension, i vilken senare förmån ju även ingår grundpension med 200 kronor om året. Är mannen berättigad till ålderspension, utgår hustrutillägget endast om det överstiger 200 kronor. Härvid är att märka, att mannens allmänna ålderspension ökar från 800 kronor till 1 000 kronor, då hustrutillägget slutar utgå. När särskilda skäl därtill föranleda, kan hustrutillägg utgå oaktat hustrun ej fyllt 60 år.

Såsom tillägg till folkpensionens samtliga huvudformer och såsom del av hustrutillägg kan utgå *bostadstillägg*. Detta tillägg är generellt graderat efter bostads- och bränslekostnaderna på olika orter i riket, men det utgår oberoende av den enskilde pensionsberättigades utgifter för bostad och bränsle. Riket är med hänsyn till bostads- och bränslekostnaderna indelat

i fem bostadskostnadsgrupper, grupperna I—V. I den lägsta bostadskostnadsgruppen, grupp I, ha bostads- och bränslekostnaderna inarbetats i den allmänna ålderspensionen och i tilläggs pensionen. Bostadstillägg ifrågakommer därför endast i grupperna II—V. Bostadstilläggen ha sålunda icke avsetts skola täcka hela kostnaden för bostad och bränsle utan endast de merutgifter, för dessa ändamål som uppkomma i de ur bostadskostnadssynpunkt dyrare orterna.

Bostadstillägget är inkomstprövat och utgår för icke gift pensionsberättigad — med undantag av änkepensionsberättigad — i bostadskostnadsgrupperna II, III, IV och V med högst resp. 150, 300, 450 och 600 kronor om året samt för gift pensionsberättigad och änkepensionsberättigad med högst resp. 100, 200, 300 och 400 kronor om året. För gift pensionsberättigad, vars make varken åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg, höjes bostadstillägget med hälften, med resultat att tilläggets högsta belopp i detta fall kommer att överensstämma med maximibeloppet för icke gift person.

Följande tabell utvisar för olika fall den högsta folkpension som — med bortseende från blindtillägg och särskilt bostadstillägg — kan utgå i de olika bostadskostnadsgrupperna.

	Bostadskostnadsgrupp				
	I Kr.	II Kr.	III Kr.	IV Kr.	V Kr.
<i>Ensamstående samt gift person, vars make varken har folkpension eller uppbär hustrutillägg</i>					
allmän folkpension	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
bostadstillägg	—	150	300	450	600
Summa	1 000	1 150	1 300	1 450	1 600
<i>Makar, båda ha folkpension</i>					
allmän folkpension	1 600	1 600	1 600	1 600	1 600
bostadstillägg	—	200	400	600	800
Summa	1 600	1 800	2 000	2 200	2 400
<i>Makar, hustrun uppbär hustrutillägg</i>					
allmän folkpension	800	800	800	800	800
hustrutillägg (tilläggs pension)	600	600	600	600	600
bostadstillägg	—	200	400	600	800
Summa	1 400	1 600	1 800	2 000	2 200
<i>Änkepensionsberättigad</i>					
allmän änkepension	600	600	600	600	600
bostadstillägg	—	100	200	300	400
Summa	600	700	800	900	1 000

Slutligen kan, där kommun så beslutat, såsom tillägg till folkpensionens samtliga huvudformer utgå *särskilt bostadstillägg*. Detta tillägg kan endast utgå till person, som är mantalsskriven i den kommun som beslutat införa särskilt bostadstillägg. De grunder, efter vilka tillägget skall utgå, ävensom

storleken av detsamma äger kommunen själv fastställa. Enligt till pensionsstyrelsen vid utgången av år 1948 inkomna uppgifter hade särskilt bostadstillägg då införts i 272 kommuner med sammanlagt omkring 3,6 miljoner invånare. Kommunerna fördelade sig på de fem bostadskostnadsgrupperna på följande sätt:

	Bostadskostnadsgrupp							Summa
	I	I och II	II	II och III	III	IV	V	
Städer	4	—	27	—	38	15	9	93
Köpingar	10	—	13	—	3	1	2	29
Landskommuner	108	12	18	1	8	—	3	150
Summa	122	12	58	1	49	16	14	272

I det föregående har angivits att vissa folkpensionsförmåner äro till storleken beroende av årsinkomsten. Med årsinkomst avses i förevarande sammanhang enligt 14 § lagen om folkpensionering den inkomst, som vederbörande skäligen kan antagas komma att åtnjuta under den närmaste tiden. Såsom inkomst räknas dock, såsom tidigare nämnts, ej annan folkpension än blindtillägg och ej heller allmänt barnbidrag eller understöd som någon på grund av skyldskap eller svägerlag må vara föranledd att utgiva. Inkomst i form av naturaförmån uppskattas efter särskilda regler. Vid uppskattning av förmögenhets avkastning skall denna höjas med 10 % av det belopp, varmed förmögenheten må överstiga för gift pensionsberättigad 7 500 kronor och för annan pensionsberättigad 10 000 kronor. I fråga om äkta makar skall årsinkomsten för envar av dem beräknas utgöra hälften av deras sammanlagda årsinkomst och värdet av förmögenhet beräknas utgöra hälften av makarnas sammanlagda förmögenhet.

De i lagen reglerade inkomstprövade förmånerna, nämligen änkepension, tilläggspension och bostadstillägg samt det av sistnämnda båda förmåner sammansatta hustrutillägget, minskas med 50 % av den pensionsberättigades årsinkomst i vad den må överstiga för gift 300 kronor och för annan 400 kronor (i fråga om gift person alltså med 25 % av makarnas sammanlagda årsinkomst i vad den må överstiga 600 kronor). När bostadstillägg utgår samtidigt med tilläggspension eller änkepension, minskas efter dessa regler förmånernas sammanlagda belopp, och minskningen går proportionellt ut över tilläggs- eller änkepensionen och bostadstillägget. Båda förmånerna upphöra sålunda på en gång, när årsinkomsten stigit till visst belopp.

När fråga är om gift pensionsberättigad, vars make varken åtnjuter folkpension eller uppbär hustrutillägg, verkställes minskningen på grund av makarnas inkomst före den höjning av tilläggspension och bostadstillägg med en tredjedel resp. hälften som i dessa fall skall äga rum. Detta med-

för att de inkomstgränser, vid vilka de inkomstprövade förmåner i nämnda fall upphöra, icke bli högre än för vardera av makar, vilka båda ha pension, oaktat förmånernas maximibelopp i förra fallet är högre än i det senare. En följd av anordningen är emellertid att den effektiva avdragsfaktorn för gift person, vars make varken har folkpension eller uppbär hustrutillägg, blir något högre än 25 % av makarnas sammanlagda årsinkomst. Det effektiva avdraget för invalidpensions- och sjukbidragsberättigade personer uppgår i bostadskostnadsgrupperna I—V till resp. 33,3, 33,9, 34,4, 34,7 och 35,0 % av makarnas sammanlagda årsinkomst. För ålderspensionärer utgör det effektiva avdraget i samtliga bostadskostnadsgrupper 37,5 % av makarnas årsinkomst.

Enligt 10 § lagen om folkpensionering kan gift pensionsberättigad, som före sextio års ålder blivit helt oförmögen till arbete, under vissa förutsättningar tillerkännas tilläggspension och bostadstillägg med tillsammans högst 400 kronor om året (s. k. hjälplöshetstillägg) utan hinder av avdragsreglerna för egen inkomst.

Av följande uppställning framgår vid vilken årsinkomst eller, i fråga om gift pensionsberättigad, vid vilken för makarna sammanlagd årsinkomst i lagen reglerad inkomstprövad folkpensionsförmån med undantag av tilläggspension och bostadstillägg enligt 10 § lagen om folkpensionering upphör att utgå. Med detta undantag kvarstår således vid de i tabellen angivna inkomstgränserna för person över 67 år endast rätt till allmän ålderspension och för invalidpensions-(sjukbidrags-)berättigad endast rätt till grundpension. Härtill kan komma blindtillägg. Hustrutillägg och änkepension, vilka förmåner äro i sin helhet inkomstprövade, upphöra helt att utgå vid de för dessa förmåner angivna inkomstgränserna.

	Bostadskostnadsgrupp				
	I Kr.	II Kr.	III Kr.	IV Kr.	V Kr.
<i>Ålderspension</i>					
ogift	—	700	1 000	1 300	1 600
gift	—	1 000	1 400	1 800	2 200
gräns för rätt till hustrutillägg	2 200	2 600	3 000	3 400	3 800
<i>Invalidpension</i>					
ogift	2 000	2 300	2 600	2 900	3 200
gift	3 000	3 400	3 800	4 200	4 600
gräns för rätt till hustrutillägg	3 000	3 400	3 800	4 200	4 600
<i>Änkepension</i>					
gräns för rätt härtill	1 490	1 690	1 890	2 090	2 290

Enligt lag den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn äger änka eller änkling, som under sin vårdnad har barn under tio år i äktenskapet med den avlidne maken eller annat barn under tio år, vilket vid makens död stadigvarande vistades i makarnas hem, under vissa förutsättningar av allmänna medel erhålla bidrag för egen del (s. k. änke- eller änk-

lingsbidrag) med belopp motsvarande änkepension och bostadstillägg enligt lagen om folkpensionering. Kommun äger besluta, att till bidragsberättigad som är mantalsskriven inom kommunen därjämte skall utgå särskilt bostadstillägg. Beträffande bidraget gäller i övrigt i tillämpliga delar vad i lagen om folkpensionering stadgas om änkepension, bostadstillägg och särskilt bostadstillägg.

Kostnadernas fördelning mellan stat och kommun.

Enligt lag den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen skall kommun för varje kalenderår bidraga till kostnaderna för folkpensioner med

dels viss andel, motsvarande $\frac{3}{20}$ % för varje fullt tiotal skatteören per invånare i kommunen (d. v. s. 1,5 % för varje skattekrone per invånare), av kostnaden för änkepensioner, tilläggspensioner, bostadstillägg och hustrutillägg, som under året utbetalats till inom kommunen mantalsskrivna pensionsberättigade, dock högst hälften av nämnda kostnad,

dels ock hela kostnaden för särskilda bostadstillägg, som under året utgått i enlighet med av kommunen fastställda grunder.

Vid bestämmandet av antalet skatteören per invånare i kommunen skall hänsyn tagas till det antal skattekronor och skatteören, som enligt kommunalskattelagen påförts de till kommunen skattskyldiga i taxeringslängden för året med däri intill årets utgång införda ändringar eller gjorda tillägg, samt till antalet invånare vid årets ingång.

Allmän ålderspension, grundpension och blindtillägg bekostas helt av staten.

Utbetalningsföreskrifter.

Sedan den 1 januari 1948 utbetalas folkpensionerna av pensionsstyrelsen. Angående utbetalningen äro särskilda föreskrifter meddelade i Kungl. Maj:ts kungörelse den 20 juni 1947 (nr 469) angående sättet och tiden för utbetalning av folkpensioner. Utbetalningen sker såsom regel medelst folkpensionsanvisningar, framställda med hålkortsmaskiner, men i vissa fall över postgiro. Postgiroutbetalning användes i huvudsak när pension skall tillställas kommunal myndighet eller vårdanstalt samt merendels vid utbetalning av det först till betalning förfallande pensionsbeloppet. Enligt medgivande av Kungl. Maj:t, som gäller till utgången av år 1949, utbetalas dessutom för närvarande de särskilda bostadstilläggen över postgiro. Då denna anordning är tillfällig, bortses i det följande från utbetalningen av de särskilda bostadstilläggen. Folkpension, som ej består av enbart grundpension, utbetalas månadsvis, därvid pensionen — för att varje månad kunna utbetalas i helt antal kronor — anses belöpa på december med ett högst 11 kronor högre belopp än på envar av årets övriga månader. Utgöres invalidpension eller sjukbidrag av enbart grundpension, utbetalas pensionen i stort sett kvartalsvis under varje kvartals

sista månad. Vid utbetalning av pensionsbelopp, avseende längre tid än en månad, kan avdragas vad den pensionsberättigade eller dennes make på grund av ändrad beräkning av pensionen eller eljest uppburit för mycket i pension.

Folkpension får i regel lyftas å postanstalt tidigast den 15 i förfallomånaden eller, om den dagen inträffar å sön- eller helgdag, nästpåföljande söcken-dag. Detta gäller dock ej pensionsbelopp som utbetalas genom postgiro. Folkpensionsanvisning är giltig till och med den 25 i månaden efter förfallo-månaden. Senare utbetalning skall ske över postgiro.

I allmänhet utbetalas annan folkpension än hustrutillägg till den pensionsberättigade och hustrutillägg till den hustrutilläggsberättigade (den pensionsberättigades hustru) eller till förmyndare för den pensions- eller hustru-tilläggsberättigade. För anstaltsvårdad utbetalas pensionen i vissa fall till vårdanstalten eller till kommunal myndighet som bekostar vården (18 § 2 mom. lagen om folkpensionering). Pensionsstyrelsen kan under vissa för-utsättningar även eljest förordna, att pension resp. hustrutillägg skall utbe-talas till annan än den pensions- eller hustrutilläggsberättigade.

Beträffande möjlighet för kommun eller annan att ur det först till betal-ning förfallande pensionsbeloppet återfå förskotterad pension eller annan ut-gift för den pensionsberättigades och dennes familjs försörjning gäller enligt 18 § 1 mom. lagen om folkpensionering följande. Om den pensionsberättigade under den tid, å vilken pensionsbeloppet belöper, i väsentlig mån erhållit sin försörjning av allmänna medel, skall pensionsbeloppet uppbäras av den myn-dighet som tillhandahållit försörjningen, dock endast till den del beloppet motsvarar vad myndigheten visar sig ha för nämnda tid utgivit för den pen-sionsberättigades samt hans makes och minderåriga barns försörjning. För-anleda eljest särskilda skäl till att det först till betalning förfallande pensions-beloppet bör helt eller till viss del uppbäras av annan än den pensionsberät-tigade, äger pensionsstyrelsen förordna därom.

Änke- och änklingsbidrag utbetalas från pensionsstyrelsen genom postgiro enligt föreskrift i Kungl. Maj:ts kungörelse den 26 september 1947 (nr 769) angående sättet och tiden för utbetalning av särskilda barnbidrag samt bidrag till änkor och änklingar med barn.

Pensionsärendenas handläggning hos pensionsnämnderna.

Ärenden angående folkpension handläggas i varje pensionsdistrikt av en pensionsnämnd. Varje socken å landet samt varje stad ävensom varje köping bildar i regel ett pensionsdistrikt. För varje sådant distrikt eller för en grupp av distrikt skall finnas ett av pensionsstyrelsen förordnat ombud. An-talet ombud är för närvarande 81. I genomsnitt omfattar varje ombudsom-råde 30 å 35 pensionsdistrikt. Ombuden äga inom sina ombudsområden när-vara vid pensionsnämndernas sammanträden och deltaga i överläggningarna men ej i besluten.

Ansökan om folkpension eller förhöjd sådan skall göras hos pensions-

nämndens ordförande i det pensionsdistrikt, där sökanden senast blivit mantalsskriven.

Avser ansökningen endast allmän ålderspension och föreligga ej skäl för tillämpning av 13 § folkpensioneringslagen, som stadgar att under vissa förhållanden gift pensionsberättigad må anses såsom ogift och tvärtom, skall pensionsnämndens ordförande ofördröjligen insända ansökningen med tillhörande handlingar till pensionsstyrelsen. Föreligga skäl för tillämpning av 13 §, skall pensionsnämnden besluta i ärendet.

Söker någon eljest folkpension, skall pensionsnämnden pröva i ansökningen lämnade upplysningar och återopade handlingar samt på grund av denna prövning och kända förhållanden besluta huruvida sökanden äger rätt till pension ävensom, där sökanden finnes berättigad därtill, fastställa pensionens belopp och, då fråga är om sjukbidrag, den tidpunkt intill vilken bidraget längst må utgå. Även viss annan prövning åligger pensionsnämnden.

Pensionsnämnd skall på kallelse av ordföranden sammanträda så ofta denne med avseende å inkomna ärendenas antal och vikt finner det nödigt, dock att på nämndens prövning beroende ansökan om pension eller förhöjd pension skall handläggas snarast möjligt och senast inom en månad, såvida icke pensionsstyrelsen, där särskilda skäl föranleda därtill, annorlunda förordnar.

Minskning eller indragning av pension beslutas i regel av pensionsnämnden i det pensionsdistrikt, där pensionstagaren senast blivit mantalsskriven. Dylikt ärende, som av pensionsstyrelsen överlämnats till pensionsnämnd för åtgärd, skall av nämnden handläggas snarast möjligt och senast inom två månader från det ärendet inkom till ordföranden, såvida icke pensionsstyrelsen för visst fall annorlunda förordnar.

Ändring i pensionsnämnds beslut kan sökas hos pensionsstyrelsen genom besvär, vilka skola insändas till pensionsnämndens ordförande, så att de äro honom tillhanda sist å fjortonde dagen efter beslutets meddelande. Handlingarna i de ärenden, vari pensionsnämnd vid ett visst sammanträde fattat beslut, förvaras under besvärstiden av ordföranden. Efter denna tids utgång skola besluten och handlingarna snarast möjligt insändas till pensionsstyrelsen.

Pensionsärendenas handläggning hos pensionsstyrelsen.

Föreskrifter i lagen (36 §).

Finner pensionsstyrelsen i fall, där ansökan icke skolat föranleda beslut av pensionsnämnd, sökanden vara berättigad till allmän ålderspension, skall styrelsen besluta om pensionens utbetalande.

Pensionsnämnds beslut i ärende rörande invalidpension, sjukbidrag eller blindtillägg skall, vare sig besvär över beslutet anförts eller ej, granskas av pensionsstyrelsen. Finnes beslutet vara lagligen grundat, skall styrelsen fastställa detsamma. I annat fall skall styrelsen, där ej på grund av anförda

besvär rättelse kan ske, återförvisa ärendet till förnyad prövning; dock att, där beslutet finnes ha blivit felaktigt endast i följd av felräkning, misskrivning eller annan dylik uppenbar oriktighet, pensionsstyrelsen må utan återförvisning verkställa nödig rättelse. Utan återförvisning må pensionsstyrelsen jämväl förordna att i stället för invalidpension sjukbidrag skall utgå samt besluta om ändring av den tidpunkt, intill vilken sådant bidrag längst må utgå.

Där i annat ärende rörande folkpension (änkepension samt annan ålderspension än allmän ålderspension) besvär över pensionsnämnds beslut ej anförts, skall pensionsstyrelsen förordna om pensionens utbetalande i enlighet med pensionsnämndens beslut; dock att, där beslutet finnes ha blivit felaktigt i följd av felräkning, misskrivning eller annan dylik uppenbar oriktighet, pensionsstyrelsen må verkställa nödig rättelse.

Skall i anledning av inträffad förändring med avseende å pensionsberättigads ålder, civilstånd eller tillhörighet till bostadskostnadsgrupp eller som en följd av att hustrutillägg beviljas folkpension beräknas på annat sätt än före förändringen, må pensionsstyrelsen utan ansökan eller föregående prövning av pensionsnämnd verkställa erforderlig jämkning av pensionen. Har pensionstagare blivit mantalsskriven å ort i bostadskostnadsgrupp med högre nummer, må dock höjning av pensionen ske endast efter ansökan och prövning av pensionsnämnd.

Om gift pensionsberättigad eller pensionsberättigads make är intagen å fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt, hålles häktad, eljest är på statens bekostnad intagen å anstalt, är intagen å fattigvårdssamhälle tillhörig anstalt, åtnjuter vård eller försörjning å annan anstalt mot avgift, som erlägges av fattigvårdsanstalt, eller jämlikt barnavårdslagen är omhändertagen av barnavårdsnämnd, må pensionsstyrelsen ock utan föregående prövning av pensionsnämnd förordna, att den pensionsberättigade skall anses såsom ogift, samt verkställa därav föranledd jämkning av pensionen.

Där pensionsstyrelsen finner skäl därtill föreligga, äger styrelsen besluta, att, intill dess styrelsen slutligen avgjort på styrelsens prövning beroende eller till pensionsnämnd återförvisat pensionsärende, pension skall utgå enligt av styrelsen fastställda grunder och på de villkor i övrigt som styrelsen bestämmer.

Ärendenas diarietförling, registrering och kontrollgranskning.

Till pensionsstyrelsen inkommande nämndsbeslut samt ansökningar om allmän ålderspension, vilka icke föranlett beslut av pensionsnämnd, diarietföras i löpande följd och åsättas därvid sju-siffriga diarienummer. För ansökningar om allmän ålderspension, vilka icke föranlett nämndsbeslut, har en särskild nummerserie reserverats. Samtidigt med diarietföringen registreras ärendena på kort, vilka ordnas efter sökandens efternamn och födelse-datum. Då det är nödvändigt att det på detta sätt bildade kortregistret över

inkomna ärenden innehåller absolut riktiga uppgifter om namn och födelse-datum, måste utredning rörande dessa detaljer ske i viss utsträckning, innan ärendet kan vidarebefordras till andra avdelningar inom pensionsstyrelsen. Även annan formell granskning och utredning företages i samband med diariieföringen och registreringen.

Efter diariieföring och registrering samlas ärendena till en central, varifrån de utlämnas för behandling å olika avdelningar.

Ansökningar om allmän ålderspension, vilka ej föranlett beslut av pensionsnämnd, samt nämndsbeslut i ärenden rörande annan ålderspension och änkepension, i vilka besvär över besluten ej anförts, utlämnas alltid omedelbart till en särskild avdelning för kontroll och anteckning å akten, huruvida och i så fall efter vilka grunder pension skall utgå.

Granskningen av nämndsbeslut i ärenden rörande invalidpension, sjukbidrag och blindtillägg samt i ärenden, vari besvär över pensionsnämndens beslut anförts, ger ofta anledning till ibland synnerligen tidskrävande utredningar och innefattar för personer under 67 år merendels samråd med läkare. Den tar därför relativt lång tid i anspråk. Härtill kommer att denna granskning utföres av särskilt kvalificerade befattningshavare, vilkas antal endast i begränsad omfattning kan från tid till annan avpassas efter det varierande antalet inkommande nämndsbeslut av nu ifrågavarande art. Under de första höstmånaderna, då i allmänhet antalet inkommande ärenden är störst, uppkommer därför i regel en rätt avsevärd balans på diarieförda och registrerade men ännu ej till granskning utlämnade sådana ärenden.

Uppläggning av huvudkort.

När ett ärende på sätt förut angivits färdigbehandlats och det därvid konstaterats att pension skall utgå eller att redan utgående pension skall ändras, upplägges, innan pensionsakten arkiveras, ett huvudkort för pensionstagaren och, om hustrutillägg skall utgå till pensionstagarens hustru, ett huvudkort även för henne. Samtidigt med uppläggningsen av huvudkort uträknas de olika pensionsförmånernas och totalpensionens belopp samt i förekommande fall regleringsbelopp för gången tid, det senare under beaktande av eventuella avdrag med hänsyn till tidigare utbetalad pension för pensionstagaren eller dennes make. På huvudkortet införs med bläck alla uppgifter som erfordras för pensionsutbetalningen och statistiken, således uppgifter som skola instansas å hålkorten, ävensom vissa andra uppgifter vilka äro av betydelse för framdeles inträffande omregleringar av pensionen. Sedan hålkort en gång stansats för viss person, få inga ändringar av de från huvudkortet gjorda stansningarna företagas förrän motsvarande ändringar företagits å huvudkortet. Av huvudkortskartoteket, som är ordnat efter pensionsbrevsnummer, framgår alltså alltid efter vilka grunder varje pension utgår, till vem den utbetalas m. m.

Huvudkortskartoteket innehåller för närvarande kort för omkring 750 000 levande personer.

Första utbetalningen.

Om huvudkortet färdigställts senast en vecka före en viss månads utgång och pensionsrätten inträder först under nästkommande eller en senare månad, sker utbetalningen från början genom maskinellt framställda folkpensionsanvisningar. Eljest utbetalas det första pensionsbeloppet genom postgiroanvisning omedelbart efter huvudkortets färdigställande.

Stansning av hålkort.

När huvudkortet färdigställts och det första pensionsbeloppet expedieras över postgiro (om så skall ske), stansas för pensionstagaren två hålkort, benämnda namnkort och statistik kort. Varje hålkort innehåller 80 kolumner, i vilka hål kunna stansas i 12 olika lägen. Genom kombination av hål i olika lägen kan varje kolumn bringas att motsvara en bokstav eller en siffra. Statistik kortet är dock uppbyggt på sådant sätt, att det utnyttjas endast för siffror. På *båda korttyperna* instansas — förutom en för maskinernas funktion nödvändig kontrollsiffra — pensionsbrevsnumret jämte en därtill hörande indexsiffra samt codenummer för utbetalningspostanstalten eller för myndighet eller anstalt som skall uppbära pensionen. Indexsiffran är 1 för nybeviljad pension. Varje gång pensionen jämkas samt då betalningsmottagaren eller dennes adress eller pensionstagarens mantalsskrivningskommun eller andra uppgifter på huvudkortet ändras, höjes indexsiffran med en enhet. Efter åtta ändringar, varvid indexsiffran blir 9, påbörjas vid nionde ändringen en ny sifferserie med siffran 2 (siffran 1 har reserverats för nybeviljade pensioner).

Förutom nu nämnda uppgifter instansas i *namnkortet* pensionsmottagarens namn och adress samt de månadsbelopp, som skola utbetalas dels under tiden januari—november dels i december. När pensionstagaren är en annan än den pensionsberättigade (dock ej kommunal myndighet eller vårdanstalt som har rätt att uppbära pensionen) föregås namnet av förkortningen »Omb». Skall pensionen utbetalas till kommunal myndighet eller vårdanstalt, stansas i namnkortet ej adress utan i stället pensionstagarens födelsedatum.

I *statistik kortet* stansas — förutom de för detta kort och namnkortet gemensamma uppgifterna — codenummer för mantalsskrivningskommunen, pensionstagarens födelsedatum, codebeteckning för kön och civilstånd, kategoribeteckning, codebeteckningar för invaliditetsorsak eller sjukdom och för pensionstagarens yrke, pensionens begynnelsemånad, den månad varunder första pensionsbeloppet utbetalats eller kommer att utbetalas, årsbeloppen för allmän ålderspension, grundpension, blindtillägg, tilläggspension, bostadstillägg, änkepension och hustrutillägg, pensionens totala årsbelopp, den för pensionstagaren uppskattade årliga arbetsinkomsten och totala årsinkomsten samt den för pensionstagaren uppskattade förmögenheten, om denna överstiger för gift 7 500 kronor och för ensamstående 10 000 kronor. När pensionen upphör att utgå, instansas dessutom i statistik kortet

uppgift fr. o. m. vilken månad pensionen upphört samt en codebokstav angivande anledningen härtill.

Från statistik korten överförs beträffande inkomstprövade pensioner maskinellt vissa uppgifter till särskilda *kommunbidragskort*, vilka efter utgången av varje kalenderår användas för uträkning av varje kommuns andel i kostnaderna för pensioner, som under året utbetalats till inom kommunen mantalsskrivna pensionstagare. Å kommunbidragskort återfinnas pensionsbrevsnumret med indexsiffra, codenumren för utbetalningspostanstalt (resp. kommunal myndighet eller vårdanstalt) och mantalsskrivningskommun, pensionens begynnelsemånad och den månad, varunder första pensionsbeloppet utbetalats, samt pensionens totala årliga belopp och specifikation av de olika pensionsförmånerna.

Framställning av pensionsbrev och uppgiftskort.

Så snart namn- och statistik kort stansats, trycker en hålkortsmaskin (tabulator) med hjälp av dessa båda kort pensionsbrev för pensionstagarens räkning — endast när fråga är om nybeviljad pension — samt uppgiftskort i två exemplar, avsedda för pensionsnämnden och socialregistret i orten.

Pensionsbrevet innehåller uppgifter om den pensions- eller hustrutilläggsberättigades namn och födelsedatum, pensionsbrevsnumret samt pensionens begynnelsemånad. Uppgiftskortet innehåller sådana uppgifter om pensionens art, storlek, utbetalning m. m., vilka ansetts böra ingå i pensionsnämndens förteckning över pensionstagare samt i socialregistret.

Pensionsbrev expedieras till pensionsmottagaren genast efter färdigställandet. Uppgiftskorten översändas till vederbörande pensionsnämndsordförande två gånger i månaden.

Framställning av folkpensionsanvisningar och postlistor.

Folkpensionsanvisningarna framställas med hjälp av namnkorten genom impulser från de i dessa stansade hålen. Namnkortskartoteket, vilket för närvarande omfattar omkring 750 000 kort, av vilka ungefär 45 000 avse pensioner som utbetalas över postgiro (ej genom folkpensionsanvisningar) till kommunal myndighet eller vårdanstalt, står därför ordnat efter utbetalningspostanstalt resp. myndighet eller vårdanstalt samt inom varje sådan grupp efter pensionsbrevsnummer. Folkpensionsanvisningarna för en viss postanstalt kunna på så sätt tryckas för sig och vid expedieringen från pensionsstyrelsen inläggas i en enda försändelse. Namnkort rörande enbart grundpensioner förvaras skilda från övriga namnkort. Anledningen härtill är att dessa pensioner i den mån de utbetalas till pensionstagarna själva (omkring 10 000) till skillnad från övriga folkpensioner utbetalas kvartalsvis.

Framställningen av folkpensionsanvisningar sker i tre etapper, varvid tre olika slags maskiner begagnas. Först passera namnkorten genom en *repro-*

ducer, varvid i blanka anvisningsblanketter instansas hål motsvarande dem som i namnkorten angiva det belopp som skall utbetalas, codenumret för utbetalningspostanstalten, pensionsbrevsnumret och indexsiffran. Samtidigt instansas maskinellt i varje anvisning dels ett löpande redovisningsnummer, som börjar med 1 för varje postanstalt och som för en viss pensionstagare kan växla olika månader, dels ett s. k. månadshål angivande vilken månad pensionsbeloppet förfaller till betalning. Därefter få anvisningarna ensamma gå igenom en *översättare* som å anvisningarna med hjälp av de i dessa instansade hålen trycker codenumret för utbetalningspostanstalten, redovisningsnumret, beloppet (med checksiffror), indexsiffran och pensionsbrevsnumret i nu nämnd ordning. I tredje etappen passera namnkorten och anvisningarna en *tabulator* som till anvisningarna i skrift överför pensionsmottagarnas i namnkorten instansade namn och adresser.

När folkpensionsanvisningarna helt färdigställets, få de passera genom en tabulator, som upprättar en förteckning över anvisningarna för varje postanstalt (postlista). Förteckningen innehåller för varje anvisning postanstaltens codenummer, redovisningsnumret, pensionsbrevsnumret, indexsiffran och det belopp som skall utbetalas. Dessutom anges å postlistan det sammanlagda belopp som skall utbetalas genom postanstalten, summan av pensionsbrevsnummer samt uppgift om antalet å postlistan upptagna folkpensionsanvisningar. Samtidigt framställer maskinen automatiskt s. k. summakort av vilka bl. a. framgår det totalbelopp som skall utbetalas vid postanstalten.

Varje månad framställas folkpensionsanvisningar och postlistor i två omgångar. Den första omgången anvisningar för en viss månad framställas under månaden före utbetalningsmånaden med början någon dag efter det anvisningarna för den månaden slutexpedierats, vilket skall ha inträffat den 11. Dessa anvisningar överensstämmer helt med de nyss expedierade. När den första omgången anvisningar vid utbetalningsmånadens ingång färdigställets, ha emellertid åtskilliga förändringar inträtt. Nya pensioner ha tillkommit (5 000—7 000 i månaden), andra ha ändrats till belopp, adress, betalningsmottagare m. m. (10 000—12 000 i månaden) eller upphört (4 000—6 000 varje månad). För de nytillkomna och ändrade pensionerna ha under månadens lopp nya namn- och statistik kort stansats varjämte folkpensionsanvisningar framställts. För de ändrade pensionerna ha dessutom stansats s. k. hjälpkort. Dylika hjälpkort ha stansats även för upphörda pensioner. Med ledning av hjälpkorten bortplockas de folkpensionsanvisningar som icke skola utsändas till postanstalterna. De sålunda bortplockade anvisningarna, de under månaden tillkomna anvisningarna och de ovannämnda summakorten samsorteras per postanstalt. Härefter framställas per postanstalt tilläggslistor, på vilka bortplockade anvisningar krediteras och övriga debiteras, varigenom man erhåller det totalbelopp som skall utbetalas vid postanstalten. De nya namnkorten insorteras nu maskinellt på sina platser i de olika kortserierna samtidigt som de upphörda namnkorten maskinellt utsorteras. Här-

igenom erhåller man ett aktuellt kartotek för framställning av nästa månads folkpensionsanvisningar.

För kontroll av att inga obehöriga folkpensionsanvisningar framställts och att anvisningarna utfärdats med rätt belopp samt dessutom för kontroll av att inga fel begåtts vid in- och utplockning, omstansning och andra operationer verkställs med hålkortsmaskinerna en avstämning, varigenom konstateras huruvida den totala utbetalningssumman från en viss månad minskad med upphörda och ökad med tillkomna pensioner överensstämmer med den totala utbetalningssumman för en följande månad. Dylik avstämning göres även beträffande totala antalet och totala summan av pensionsbrevsnummer.

För framställning av folkpensionsanvisningar för olika månader användes kartong av fyra olika färger.

Utbetalning genom folkpensionsanvisningar.

Folkpensionsanvisningarna jämte tillhörande postlistor och tilläggslistor expedieras till postanstalterna under tiden 7—11 i varje månad. Anvisningarna utdelas därpå på samma sätt som andra försändelser och inlösas av posten fr. o. m. den 15 eller, om den dagen infaller på en sön- eller helgdag, fr. o. m. nästföljande söckendag.

Utbetalning till kommunal myndighet eller vårdanstalt.

För utbetalning av folkpension till kommunala myndigheter och till vissa vårdanstalter begagnas icke folkpensionsanvisningar i teknisk bemärkelse. I stället utanordnas i detta fall över postgiro hela det belopp som myndigheten eller anstalten äger uppbära för en viss månad. Ungefär samtidigt med gireringen översändes till varje sådan betalningsmottagare en förteckning över pensionstagarna i stort sett av samma utseende som postlistorna jämte lösa kort, ett för varje pensionstagare, upptagande dennes namn och födelsedatum samt pensionsbrevsnummer och belopp. Dessa kort ha vissa likheter med en folkpensionsanvisning men sakna text för kvittering och äro av annan färg. Korten äro endast avsedda att lämna bättre identifieringsmöjligheter än vad förteckningen kan göra. Identifieringskort och listor framställas på samma sätt som folkpensionsanvisningar med tillhörande postlistor och tilläggsförteckningar. Till kommunala myndigheter och vårdanstalter expedieras varje månad pensioner (inklusive hustrutillägg) för omkring 45 000 personer.

För de pensionstagare som begärt insättning av folkpensionen på eget postgirokonto begagnas icke heller anvisningsförfarandet. Beloppet gireras varje månad direkt till det av pensionstagaren uppgivna postgirokontot. På samma sätt sker utbetalning till banker för de pensionstagare som gjort framställning därom. Antalet utbetalningar till postgirokonton och banker utgör för närvarande omkring 530 per månad.

Revision.

Folkpensionsanvisningarnas giltighetstid löper fr. o. m. den 15 (eller påföljande söckendag) i den månad anvisningarna utsändas (förfallomånaden) t. o. m. den 25 i närmast efterföljande månad. Under en viss kalendermånad inlösas sålunda dels anvisningar avseende denna månad dels anvisningar som förföllo till betalning redan nästföregående månad. Vanligen utkvitteras emellertid pensionen redan under förfallomånaden. Av hela antalet utbetalningar under en månad avse endast 1 à 2 % pensionsbelopp som redan föregående månad förfallit till betalning.

Vid varje månadsskifte insända postkontoren och postexpeditionerna till pensionsstyrelsen samtliga sedan föregående månadsskifte av vederbörande kontor eller expedition jämte underlydande poststationer inlösta folkpensionsanvisningar. Anvisningarna åtföljas av förteckningar (upptagande endast belopp) över inlösta anvisningar. Hos pensionsstyrelsen sker där- efter revision, d. v. s. kontroll av de utbetalade beloppen. Med hjälp av de i anvisningarna stansade hålen kan revisionen i stor omfattning ske maskinellt, varigenom vinnes att den försiggår snabbt och säkert med anlåtande av ett minimum av personal.

Till en början kontrollerar personal från postverket beträffande de av varje postkontor eller postexpedition insända anvisningarna, att summan av de utbetalade beloppen överensstämmer med de å förteckningarna angivna summorna. När denna kontroll slutförts, hopsummeras för hela riket de under ifrågavarande månad genom de olika postanstalterna utbetalade beloppen. Den så erhållna totalsumman lägges till grund för avräkningen mellan postverket och pensionsstyrelsen.

Härefter vidtager pensionsstyrelsens revision, som inledes med en omfattande omsortering av anvisningarna. Först »utnålas» för hand med hjälp av de i anvisningarna instansade månadshålen de anvisningar, som förfallit till betalning månaden före inlösningsmånaden. Dessa anvisningar förenas nu med den sedan föregående månads revision kvarliggande huvuddelen anvisningar med samma förfallodag. Härtill läggas de anvisningar med denna förfallodag, som på grund av dödsfall eller obeställbarhet återsänts oinlösta till pensionsstyrelsen. Dessa anvisningar förses därvid med särskild markering genom instansning av ett hål i visst läge. Härtill läggas även de anvisningar, som äro krediterade på tilläggslistorna och sålunda icke utsänts till postanstalterna. Dessa anvisningar äro genom särskilt hål markerade såsom krediterade.

De sålunda sammanförda anvisningarna sorteras nu efter postanstalt och inom postanstalt efter redovisningsnummer, d. v. s. i den ordning de förekomma på de ursprungliga post- och tilläggslistorna. Denna sortering sker maskinellt i en s. k. sorterare med hjälp av de i anvisningarna instansade hålen. Därefter få anvisningarna passera genom en tabulator, som för varje postanstalt utskriver en s. k. revisionslista. Å denna angives vilka på postlistan och tilläggslistan upptagna anvisningar som blivit

- 1) inlösta och kvitterade,
- 2) återsända och ej kvitterade på grund av dödsfall eller obeställbarhet,
- 3) krediterade på tilläggslista.

De krediterade anvisningarna angivas endast med pensionsbrevsnummer, övriga med pensionsbrevsnummer och belopp. Samtidigt summerar tabulatorens anvisningsbeloppen, så att särskilda summor erhållas beträffande

- 1) samtliga från postanstalten återkomna anvisningar,
- 2) inlösta anvisningar,
- 3) ej inlösta anvisningar.

Summa 1) skall vara lika med summorna 2) + 3). Om någon anvisning som är upptagen på postlista eller tilläggslista icke återkommit, anmärker tabulatorens, att anvisningen med ifrågavarande redovisningsnummer saknas. Med ledning av postlistan resp. tilläggslistan kan uppgift erhållas om beloppet för anvisningen i fråga. Revisionslistan ökas med detta belopp, varefter fullständig avstämning erhålles mellan tilläggslistans och revisionslistans slutsummor.

Beträffande samtliga saknade anvisningar göres särskild undersökning.

KAP 4.

Dyrtidstilläggen för år 1948.

I anslutning till uttalanden vid riksdagsbehandlingen av 1946 års proposition om en ny folkpensioneringslag, uppdrog Kungl. Maj:t i juli 1947 åt socialvårdskommittén att till övervägande upptaga frågan om kompensation åt folkpensionärer för stegrade levnadskostnader. Sedan socialvårdskommittén med anledning därav verkställt utredning och pensionsstyrelsen avgivit yttrande över densamma, avlät Kungl. Maj:t till 1948 års riksdag proposition nr 268 med förslag till lag om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner.

Propositionen.

I propositionen anförde föredragande departementschefen, statsrådet Möller, bl. a. följande. Det material, som man för det dåvarande hade att bygga på i fråga om levnadskostnadsutvecklingen för folkpensionärerna, bestode av en hushållsbudgetundersökning som socialstyrelsen år 1943 verkställt i fråga om vissa folkpensionärer. På grundval av denna undersökning hade sakkunniga, som anlitats av socialvårdskommittén, funnit levnadskostnadsstegringen för folkpensionärerna från sommaren 1946 fram till sista kvartalet 1947 böra beräknas till 4,9 %. Om hänsyn skulle tagas jämväl till slopan det fr. o. m. 1948 års ingång av livsmedelsrabatterna, skulle stegringen uppgå till 12,1 %. Att livsmedelsrabatterna inom en relativt nära framtid komme att försvinna torde emellertid redan vid tiden för folkpensionsreformens beslutande ha stått klart. Det syntes därför berättigat att frågan om dyrtidstillägg å de år 1946 beslutade pensionsbeloppen bedömdes utan hänsynstagande till livsmedelsrabatternas slopande. Med hänsyn till det i viss mån bristfälliga underlaget för de sakkunnigas beräkningar av levnadskostnadsstegringens storlek för folkpensionärerna syntes för det dåvarande dyrtidstillägg åt folkpensionärerna böra beräknas endast för kalenderåret 1948 och utbetalas i form av en engångskompensation för hela året. Då bostadskostnaderna i stort sett icke ökat sedan sommaren 1946, borde dyrtidskompensationen icke avse bostadstilläggen. Dyrtidstilläggen borde därför — efter en kompensationsgrad av fem procent — fastställas till, för år räknat, 50 kronor för ensamstående, 40 kronor för envar av äkta makar som båda åtnjöte folkpension och för pensionsberättigad, vars hustru uppbure hustrutillägg, samt 30 kronor för änkepensionsberättigad och för hustru som uppbure hustrutillägg. Dessa belopp överensstämde med socialvårdskommitténs förslag.

Socialvårdskommittén hade i sin utredning icke ifrågasatt annat än att dyrtidstillägg i enlighet med de av kommittén förordade normerna skulle till-

komma alla folkpensionärer. Totalkostnaden för sådana allmänna tillägg hade beräknats till mellan 34 och 35 miljoner kronor. Departementschefen fann emellertid i rådande ekonomiska läge skäl tala för att dyrtidskompensationen begränsades till att avse sådana folkpensionärer, som väsentligen vore beroende av folkpensionen för sin försörjning eller för vilka folkpensionen åtminstone utgjorde en betydande del av den totala inkomsten. Rätten till dyrtidstillägg föreslogs begränsad till ensamstående pensionärer, vilkas inkomster ej uppginge till i bostadskostnadsgrupp I 400 kronor, i grupp II 700 kronor, i grupp III 1 000 kronor, i grupp IV 1 300 kronor och i grupp V 1 600 kronor, samt till makar, vilkas sammanlagda inkomst ej uppginge till i de olika bostadskostnadsgrupperna resp. 600, 1 000, 1 400, 1 800 och 2 200 kronor. Totalkostnaden för på detta sätt inkomstprövade dyrtidstillägg beräknades uppgå till omkring 22 miljoner kronor.

För att genomföra det förordade inkomstprövade dyrtidstilläggssystemet förutsattes enligt departementschefen att två problem vunne sin lösning. Det ena vore frågan huru inkomstprövningen skulle ske, det andra frågan om utbetalningen av dyrtidstilläggsbeloppen. Vad anginge förstnämnda fråga kunde den svårigen lösas utan medverkan av kommunala organ. Det hos pensionsstyrelsen förefintliga registret över landets samtliga folkpensionärer upptog nämligen icke några inkomstuppgifter beträffande dem som åtnjöt enbart allmän ålderspension. Visserligen funnes beträffande de ålderspensionärer, som åtnjöt tilläggspension före den 1 januari 1948, ansökningshandlingarna arkiverade hos pensionsstyrelsen och tänkbart vore att beträffande dessa pensionärer anlita samma förfaringssätt, som kommit till användning vid omräkningen av folkpensionerna inom övriga bostadskostnadsgrupper. Detta omräkningsarbete skulle emellertid draga avsevärd tid och kräva åtskillig personal. Härtill komme, att för alla dem, som erhållit ålderspension efter ingången av år 1948, inkomstuppgifter överhuvudtaget saknades, varför en lokal inkomstprövning beträffande dessa pensionärer under alla förhållanden behövde ske. Vidare hade pensionsstyrelsen förklarat, att styrelsens maskinutrustning och personalbestånd icke medgäve, att styrelsen beträffande övriga folkpensionärer verkställde den uppsortering på olika inkomstgrupper, som det förordade dyrtidstilläggssystemet förutsatte.

Vid angivna förhållanden syntes det, fortsatte departementschefen, nödvändigt att decentralisera det administrativa förfarandet med avseende å dyrtidstillägg och lita till medverkan av de kommunala organen, främst pensionsnämnderna. Detta torde också låta sig genomföra utan att därmed några alltför betungande arbetsuppgifter ålades dessa organ. De register över alla inom vederbörande pensionsdistrikt mantalsskrivna folkpensionärer som ej enbart åtnjöt allmän ålderspension — vilka register tillhandahållits pensionsnämnderna från pensionsstyrelsen i form av särskilda med ledning av pensionsstyrelsens hålkortsregister tryckta s. k. uppgiftskort — upptog alla uppgifter, som vore behövliga för prövningen av frågan, vilka pensionärer som enligt de i det föregående angivna grunderna vore berättigade till dyrtidstill-

lägg och med vilket belopp dyrtidstillägg skulle utgå i varje särskilt fall. I fråga om dem som åtnjöte enbart allmän ålderspension saknades däremot dylika uppgifter, och sådana kunde ej heller erhållas från pensionsstyrelsen. Under alla förhållanden torde för dessa pensionärers vidkommande rätten till dyrtidstillägg få knytas till ett ansökningsförfarande i någon form för att de till grund för prövningen erforderliga uppgifterna skulle kunna införskaffas. Då vidare de hos pensionsnämnderna förefintliga registren över folkpensionärer i vissa avseenden icke torde vara alldeles aktuella — bl. a. innehölle de uppgiftskort beträffande ett stort antal pensionärer, vilka avlidit eller flyttat till annan ort — torde det även för andra pensionärers del vara lämpligt att kräva ansökan för att dyrtidstillägg å pensionen skulle utgå. Härigenom vunnas jämväl att adress- och andra uppgifter bleve mera tillförlitliga.

Beträffande frågan om utbetalning av dyrtidstilläggen anförde departementschefen, att, då inkomstprövningen ordnades lokalt, det syntes naturligt att även föranstalta om en lokal utbetalning av dyrtidstilläggen. Därest denna ordnades efter mönster av det utbetalningssystem, som kommit till användning beträffande de allmänna barnbidragen, komme för de lokala organen bestyret med utbetalningen att inskränka sig till utskrivande av utbetalningskort och förteckningar över betalningsmottagarna. Även därest utbetalningen kunde ske centralt genom pensionsstyrelsen — vilket av arbetstekniska skäl med all sannolikhet icke torde låta sig göra — skulle resultatet av inkomstprövningen behöva delges pensionsstyrelsen, varför den decentraliserade utbetalningen i och för sig icke kunde anses medföra något nämnvärt merarbete för de lokala organen. Med hänsyn till det förberedelsearbete, som erfordrades för utbetalningen av dyrtidstilläggen, kunde utbetalning av desamma icke ske förrän åtskillig tid efter det beslut i frågan fattats. Utbetalningen torde därför lämpligen böra förläggas till någon månad under senare delen av år 1948.

Prövningen av vilka pensionärer, som vore berättigade till dyrtidstillägg, borde av praktiska skäl såvitt möjligt göras i ett sammanhang för alla folkpensionärer. Det borde därför föreskrivas, att ansökningar om dyrtidstillägg skulle göras under viss månad, och rätten till dyrtidstillägg torde få knytas till det förhållandet att folkpension utginge för nämnda månad. Hade folkpensionen dessförinnan upphört att utgå — vilket i flertalet fall torde bero på att den pensionsberättigade avlidit — skulle sålunda icke heller dyrtidstillägg utgå, oavsett att dyrtidstillägget avsåge hela kalenderåret och folkpension uppburits under en del av året. Omvänt komme den som uppbure folkpension vid den tidpunkt, då ansökningarna skulle göras, att bli berättigad till fullt dyrtidstillägg, även om han icke varit pensionsberättigad från årets början och även om han senare under året skulle avlida eller pensionen av annan anledning upphöra att utgå. Personer som bleve pensionsberättigade först efter den tidpunkt, då ansökan om dyrtidstillägg skulle göras, syntes däremot icke böra tillerkännas rätt att erhålla dyrtidstillägget. I fråga om den, som vid nyssnämnda tidpunkt vore pensionsberättigad men ännu icke

hunnit få ansökan om pension prövad, ävensom beträffande pensionsberättigad, som försummat att inom föreskriven tid göra ansökan om dyrtidstilllägg, torde möjlighet böra finnas att senare ingiva ansökan därom.

Beträffande gäldandet av kostnaderna för dyrtidstilläggen anförde departementschefen — sedan han förklarat sig icke vara beredd att föreslå någon gottgörelse till kommunerna för de kostnader, som arbetet med dyrtidstilläggen komme att förorsaka dem — att i det vid propositionen fogade lagförslaget icke upptagits några bestämmelser om skyldighet för kommunerna att bidra till dyrtidstilläggen ens i den mån dessa belöpte å folkpensionsförmåner, till vilka kommunbidrag utginge. En sådan bidragsskyldighet kunde i och för sig anses ha varit principiellt berättigad. Den skulle emellertid ha ytterligare komplicerat det administrativa förfarandet, och då därjämte det sammanlagda beloppet av kommunbidragen skulle bli relativt obetydligt, hade departementschefen funnit sig böra föreslå att dyrtidstillägget skulle helt utgå av statsmedel.

Riksdagsbehandlingen.

Propositionen samt i anledning av densamma väckta motioner behandlades inom riksdagen av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 52. Utskottet förklarade sig biträda förslaget i den mån detta innebure, att dyrtidstilllägg för år 1948 skulle utgå till folkpensionsberättigade personer samt att tilläggen i princip beräknades efter en kompensationsgrad av fem procent. Beträffande den föreslagna inkomstprövningen anförde utskottet, att utskottet vore väl medvetet om att de rådande ekonomiska förhållandena manade till sträng återhållsamhet med utgifter, men att utskottet trots detta icke ansåge sig kunna tillstyrka att dyrtidstilläggen gjordes beroende av pensionstagarens inkomst. Ett dylikt system vore förenat med olägenheter av administrativ art, och det syntes icke konsekvent att, då rätten till allmän ålderspension icke vore beroende av pensionstagarens inkomst, låta rätten till dyrtidstilllägg till en sådan pension bli beroende därav. Utskottet förordade därför, att dyrtidstilllägg skulle utgå till alla folkpensionärer oberoende av deras inkomst.

I två motioner hade föreslagits, att dyrtidstilläggen skulle utgå med ett för alla lika belopp, 40 kronor. Rörande detta förslag, som tidigare framförts av pensionsstyrelsen i styrelsens yttrande över socialvårdskommitténs utredning, anförde utskottet att detsamma vore förenat med vissa administrativa fördelar. Med ett enhetligt dyrtidstilllägg skulle nämligen utbetalningen av dyrtidstilläggen kunna ske centralt genom pensionsstyrelsens försorg, vilket däremot icke för det dåvarande torde vara möjligt, därest dyrtidstilläggen bleve till beloppen differentierade. Systemet med ett enhetligt dyrtidstilllägg vore emellertid förenat med vissa nackdelar. Ett enhetligt dyrtidstilllägg skulle få till till följd, att en del pensionärer erhöles för lågt och en del för högt tilllägg i förhållande till resp. pensioners maximibelopp. Den administrativa förenkling, som skulle vinnas genom enhetliga dyrtidstilllägg, vore enligt utskottets mening icke av den storleksordning att den uppvägs dessa olägen-

heter. Utskottet förordade, att dyrtidstilläggen utginge med de differentierade belopp, som föreslagits i propositionen.

Beträffande utbetalningssättet anförde utskottet, att det administrativa förfarandet visserligen väsentligt förenklades, om rätten till dyrtidstillägg icke gjordes beroende av inkomstprövning, men att det trots detta icke för det dåvarande torde vara möjligt att ordna en central utbetalning av dyrtidstilläggen, därest dessa skulle utgå med differentierade belopp. Utskottet förordade därför, att utbetalningen av dyrtidstilläggen skedde på sätt i propositionen föreslagits genom de lokala myndigheternas försorg. Däremot syntes det kunna ifrågasättas, huruvida det kunde vara nödvändigt med ett ansökningsförfarande i den utsträckning Kungl. Maj:t föreslagit, om inkomstprövningen slopades. Enligt utskottets mening borde Kungl. Maj:t närmare undersöka frågan i vilken utsträckning rätten till dyrtidstillägg behövde göras beroende av ansökan. Utskottet förutsatte, att ansökan icke komme att krävas i andra fall än då det vore oundgängligen nödvändigt.

En reservant ansåg att utskottet bort förorda dyrtidstillägg med ett för alla folkpensionärer lika belopp av 45 kronor att utbetalas genom pensionsstyrelsens försorg.

Riksdagen beslöt i enlighet med den mening som uttalats av andra lagutskottets majoritet.

Dyrtidstilläggens administration.

Lagen om dyrtidstillägg för år 1948 å folkpensioner (nr 529) utfärdades den 30 juni 1948. Sedermera utfärdade Kungl. Maj:t den 21 juli 1948 kungörelse med vissa bestämmelser angående lagens tillämpning (nr 597). Slutligen har pensionsstyrelsen lämnat pensionsnämnderna anvisningar angående behandlingen av ärenden rörande dyrtidstillägg. Enligt de sålunda utfärdade författningarna och anvisningarna ha i huvudsak följande regler gällt för rätten till och utbetalningen av dyrtidstillägg å folkpensioner för år 1948.

Berättigad till dyrtidstillägg var envar, som för september 1948 åtnjöt folkpension eller uppbar hustrutillägg. (Med sådan person jämställdes den som efter september månads utgång kommit i åtnjutande av folkpension resp. hustrutillägg för nämnda månad.) Ägde fattigvårdssamhälle eller kommun jämlikt 18 § lagen om folkpensionering uppbära pensionen för september 1948, skulle dyrtidstillägget i dess helhet utbetalas till fattigvårdssamhället eller kommunen.

Dyrtidstilläggets belopp var 30 kronor för änkepensionsberättigad och för hustrutilläggsberättigad hustru, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjöt folkpension eller uppbar hustrutillägg för september 1948, samt 50 kronor för annan pensionsberättigad.

Pensionsberättigad, som för september 1948 endast uppbar allmän ålderspension, skulle för erhållande av dyrtidstillägg göra anmälan härom hos pensionsnämnden i det pensionsdistrikt, inom vilket han var mantalsskriven. Uppbar annan än den pensions- eller hustrutilläggsberättigade pensionen

resp. hustrutillägget för september 1948, skulle anmälan göras av den som uppbar pensionen resp. hustrutillägget, även om annan pensionsförmån än allmän ålderspension utgick. I övrigt skulle dyrtidstillägget utbetalas utan föregående anmälan.

Anmälan skulle göras å blankett, som fastställts av pensionsstyrelsen. Blanketten, som hade formen av ett till pensionsnämnden ställt brevkort, utlämnades av postanstalterna till samtliga pensionstagare, som under september månad enligt folkpensionsanvisning uppbar 83 eller 66 kronor (månadsbeloppen för enbart allmän ålderspension). Kommunala myndigheter och vårdanstalter erhöilo anmälningssblanketter från pensionsstyrelsen i samband med pensionsutbetalningen för september månad. Anmälningarna postbefordrades utan kostnad för avsändaren och utlämnades av adresspostanstalterna till pensionsnämndernas ordförande utan erläggande av lösen. Myndighet eller annan som ägde uppbära folkpension för mer än tre i samma pensionsdistrikt mantalsskrivna personer kunde göra anmälan genom att till pensionsnämnden inlämna en förteckning över personerna i två exemplar.

Anmälan borde vara gjord senast den 30 september 1948, men även senare till pensionsnämndens ordförande inkommen anmälan skulle upptagas till prövning.

När anmälan inkommit till pensionsnämnden, hade nämnden att pröva huruvida och med vilket belopp dyrtidstillägg skulle utgå. Nämnden kunde dock uppdraga åt nämndens ordförande eller någon dess ledamot eller kommunal tjänsteman att å nämndens vägnar meddela beslut i ärendet. Beträffande inom pensionsdistriktet mantalsskrivna pensionstagare, till vilka dyrtidstillägg skulle utbetalas utan anmälan, skedde prövningen i första hand med ledning av de från pensionsstyrelsen erhållna uppgiftskorten, sedan kort för pensionstagare, som avlidit före september månads ingång, bortplockats. För att möjliggöra denna bortplockning ålades länsbyrå för folkbokföringen eller — beträffande Stockholm, Göteborg och Malmö — den myndighet som förde det tryckande registret för staden att senast den 15 oktober 1948 till pensionsnämnd inom varje församling överlämna en förteckning över de under tiden den 1 januari—31 augusti 1948 avlidna, inom församlingen kyrkobokförda personer, som vid dödsfallet fyllt 67 år eller, oaktat de ej uppnått denna ålder, vid dödsfallet åtnjutit folkpension. Pensionsnämnden skulle också i den utsträckning, som prövades nödig, inhämta upplysningar om de pensionsberättigades förhållanden från för nämnden tillgängligt exemplar av mantalslängd ävensom från pastor och vederbörande organ för folkbokföringen. Beslutet om dyrtidstillägg antecknades på därför avsedd plats å anmälningssblanketten och därjämte på lämplig plats å uppgiftskortet, om sådant fanns. Protokoll behövde icke föras beträffande de olika pensionstagarna utan endast beträffande beslutat totalbelopp.

Dyrtidstillägg utbetalades genom vederbörande pensionsnämnds eller annan kommunal myndighets försorg till den som hade att göra anmälan för erhållande av tillägget eller, där tillägget skulle utbetalas utan anmälan, till den

som för september månad 1948 ägde uppbära ifrågavarande pensionsförmån, allt såvida ej särskilda omständigheter gjorde en annan ordning nödvändig. I tveksamma fall underställdes utbetalningsfrågan pensionsstyrelsen.

Beträffande de dyrtidstillägg, som utbetalades till myndighet eller anstalt, upprättades för varje myndighet eller anstalt förteckning över tilläggen i två exemplar, varav det ena översändes till generalpoststyrelsens folkpensionsavdelning för girering av beloppet till vederbörande myndighet eller anstalt. Det andra exemplaret tillställdes myndigheten eller anstalten. Anteckningar om de på förteckningarna uppförda dyrtidstilläggen skulle göras på ansökningsgarna resp. uppgiftskorten eller, där sådana saknades, på eventuellt särskilt upplagda och bland anmälningarna och uppgiftskorten insorterade kort.

Utbetalning av dyrtidstillägg till annan än myndighet eller anstalt skedde genom särskilda anvisningsblanketter, bestående av original och kopia, vilka trycktes i valörer om 30, 40 och 50 kronor (serierna A—C) samt i en upplaga (serie D), vilken icke var åsatt någon viss valör. Inom varje serie voro blanketterna numrerade. Blanketterna i serierna A—C voro enligt påtryck giltiga under tiden 15 november—25 december 1948. Å blanketterna i serie D skulle giltighetstiden i regel omfatta 30 dagar, räknat fr. o. m. den dag då anvisningen avlämnades till postbefordran, och angivas å anvisningen i samband med utskriften. Ingen anvisning skulle emellertid få avlämnas till postanstalt efter den 11 maj 1949 eller utställas med senare giltighetsdag än den 20 maj 1949. Komme i något fall beslut om dyrtidstillägg för år 1948 att fattas efter den 11 maj 1949, skulle beslutet överlämnas till pensionsstyrelsen för beloppets utanordnande över postgiro.

Anvisningsblanketterna tillhandahöllös vederbörande utbetalningsmyndighet efter rekvisition och voro, när de expedierades, till serie, nummer och antal upptagna å reversal i två exemplar, av vilka det ena skulle återställas till pensionsstyrelsen kvitterat. Man har sålunda inom styrelsen möjlighet att fastställa vilken utbetalningsmyndighet som mottagit en viss anvisningsblankett.

Anvisningarna å dyrtidstillägg utskrevos av utbetalningsmyndigheterna genom kopiering i två exemplar, varvid på uppgiftskortet resp. inkommen anmälan antecknades att anvisning utskrivits. Originalen upptogos på reversal i två exemplar och avlämnades till postanstalt, som återställde det ena exemplaret kvitterat. Kopiorna till utfärdade anvisningar tillhörande serierna A, B och C ävensom original och kopior till makulerade eller eljest ej använda anvisningar avseende dessa serier skulle senast vid 1948 års utgång insändas till pensionsstyrelsen. På samma sätt skulle senast den 15 maj 1949 insändas kopior och original avseende serie D.

Inlösta anvisningar å dyrtidstillägg ha av postanstalterna insänts till generalpoststyrelsens folkpensionsavdelning, som granskat att summan av anvisningsbeloppen överensstämte med de belopp som postanstalterna i sina räkenskaper krediterat såsom utbetalda. Till nämnda avdelning har även insänts alla utfärdade anvisningar, som icke kunnat utbetalas eller som

stoppats för utbetalning av en eller annan anledning, exempelvis oriktig adress, adressaten avliden, två eller flera anvisningar utfärdade till en och samma pensionstagare, anvisning utfärdad till myndighet som bort erhålla beloppet över postgiro etc. Sammanlagda antalet sådana anvisningar har varit omkring 4 350. Dessa anvisningar makuleras genom påstämpling på ett mycket tydligt sätt. Samtliga anvisningar — såväl inlösta som ej inlösta — sorteras av generalpoststyrelsen på serie och inom serierna i nummerföljd och överlämnas därefter till pensionsstyrelsen. Pensionsnämnderna insända till pensionsstyrelsen kopior av utfärdade anvisningar samt makulerade och ej använda anvisningar. Av pensionsstyrelsen kontrolleras att varje på sin tid utsänd anvisning redovisas med kopia, makulerad anvisning jämte kopia eller ej använd anvisning. Saknas redovisning för någon anvisning, verkställs undersökning. Genom dessa åtgärder erhålles en siffermässig revision, varjämte anvisningar och kopior bli ordnade på ett för reklamationer och undersökningar ändamålsenligt sätt.

För kontroll av att anvisning icke utställts till obehörig person samt att anvisning är utställd på rätt belopp kommer viss stickprovsundersökning att göras inom pensionsstyrelsen (saklig och formell revision).

Över samtliga inom landet av postverket inlösta anvisningar kommer generalpoststyrelsen att upprätta ett sammandrag utvisande det totalbelopp, som av postverket utbetalats för dyrtidstillägg å folkpensioner. I detta sammandrag skola ingå även de belopp, som från generalpoststyrelsen girerats till fattigvårdssamhällen, anstalter m. fl. För utbetalningen av dyrtidstilläggen har pensionsstyrelsen ställt ett förskott å 33 miljoner kronor till generalpoststyrelsens förfogande. De kommunala utbetalningsorganen ha ej handhaft några penningmedel för detta ändamål. Det ekonomiska mellanhavandet mellan pensionsstyrelsen och generalpoststyrelsen kommer att slutligt regleras på grundval av nyssnämnda totalsammandrag.

K A P. 5.

De sakkunnigas förslag till indexreglering av folkpensionerna.

Synpunkter på frågan hur en levnadskostnadsindex för folkpensionärer bör utformas.

Utarbetandet av en levnadskostnadsindex för folkpensionärer innefattas icke i de sakkunnigas uppdrag utan ankommer på sakkunniga, som ursprungligen tillkallats för utredning rörande folkpensionärers bostadsförhållanden och bostadskostnader. Då emellertid frågan om en sådan indexseries konstruktion är av väsentlig betydelse för indexregleringens närmare utformning, har det varit nödvändigt att här i någon mån ingå på en diskussion av denna frågas huvuddrag. Härvid har samråd ägt rum med de sakkunniga för utredning rörande folkpensionärers bostadsförhållanden och bostadskostnader.

Enligt beräkningar som föregingo den nya folkpensioneringslagens antagande uppgingo utgifterna för bostad och bränsle i genomsnitt till 200 kronor för ensamstående pensionär i bostadskostnadsgrupp I. Då folkpensionens belopp för sådan person fastställdes till 1 000 kronor, ansågos sålunda övriga levnadskostnader uppgå till omkring 800 kronor. Vid folkpensioneringslagens antagande förutsattes, att dessa övriga kostnader voro ungefär lika stora i hela riket, medan kostnaderna för bostad och bränsle växlade. De i bostadskostnadsgrupperna II—V utgående bostadstilläggen skulle täcka merutgifterna för bostad och bränsle å de orter som hänfördes till dessa grupper. I bostadskostnadsgrupp V, där för ensamstående person bostadstillägget bestämdes till 600 kronor och hela pensionen till 1 600 kronor, borde med utgångspunkt från dessa beräkningar hälften av sistnämnda belopp eller 800 kronor belöpa å kostnaden för bostad och bränsle och lika mycket å levnadskostnaderna i övrigt.

Vid lagens utformning förutsattes sålunda bostads- och bränslekostnaden ingå i en pensionärsbudget med en mellan de olika bostadskostnadsgrupperna starkt växlande procentuell andel. Det kan då förefalla naturligtast att en för speciellt folkpensionärer avsedd indexberäkning utföres såsom två skilda serier, varav den ena avser alla andra levnadskostnader än utgifter för bostad och bränsle och göres tillämplig å 800 kronor av pensionsbeloppet och den andra avser enbart bostads- och bränslekostnad och tillämpas på 200 kronor jämte bostadstillägget (beloppen gälla ensamstående pensionstagare). Den förra serien blir då lika för hela riket, medan den andra varierar med bostadskostnadsgruppen.

En sammanvägning av två så konstruerade serier till att avse samtliga levnadskostnader med tillämpning på det totala pensionsbeloppet inom varje bostadskostnadsgrupp skulle ge till resultat fem olika indexserier för folkpensionärerna. Om man exempelvis antager att andra levnadskostnader än kostnaden för bostad och bränsle stigit med 20 % sedan juni 1946 och att indextalet för dessa kostnader alltså utgör 120 (juni 1946 = 100), kommer det för samtliga levnadskostnader tillämpliga allmänna indextalet under olika förutsättningar beträffande bostads- och bränslekostnadens storlek att växla på följande sätt:

Indexantal för bostads- och bränslekostnad	Allmänt indexantal i bostadskostnadsgrupp				
	I	II	III	IV	V
100	116	113,9	112,3	111	110
110	118	117	116,2	115,5	115
120	120	120	120	120	120

Den i folkpensioneringslagen förutsatta proportionen mellan bostads- och bränslekostnad samt andra levnadskostnader, vilken som nämnts starkt varierar i de olika bostadskostnadsgrupperna, bygger emellertid bl. a. på det faktum att folkpensionärerna på rena landsbygden endast i ringa utsträckning bo i förhyrda bostäder, medan det relativa antalet pensionärer med förhyrd bostad är större å tätorter och framför allt i stora städer. För de folkpensionärer som själva helt bekosta bostad och bränsle varierar uppenbarligen bostads- och bränslepostens andel i budgeten i allmänhet avsevärt mindre mellan de olika bostadskostnadsgrupperna än vad medelvärdena ge vid handen, ett förhållande som enligt erfarenhetens vittnesbörd särskilt gäller dem som bo i nya hus.

I den mån bostadsbeståndet förnyas och folkpensionärerna få tillgång till de nya bostäderna blir det därför alltmer verklighetsfrämmande att bygga utformningen av en pensionärsindex på en starkt växlande relation mellan å ena sidan bostads- och bränslekostnaden och å andra sidan levnadskostnaderna i övrigt i de olika bostadskostnadsgrupperna. I stället torde de anförda synpunkterna kunna anses motivera, att en pensionärsindex konstrueras som om bostads- och bränsleposten alltid inginge i pensionärsbudgeten med en och samma genomsnittsvikt. Härigenom erhålles en för hela riket enhetlig index avseende samtliga levnadskostnader.

Åtskilliga praktiska synpunkter tala också för att den särskilda indexserien för folkpensionärer konstrueras såsom inkluderande samtliga levnadskostnader i en enda serie för hela riket. Det må sålunda erinras om att det kommer att bli av intresse att jämföra pensionärsserien med socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsserie och med den därpå byggda särskilda pristalsserien, vilken i princip reglerar statstjänstemännens löner. Om man för folkpensionärerna inför två indexserier, varav den ena avser enbart bostads- och bränsle-

kostnader och den andra blir en från dessa kostnader rensad serie, avhänder man sig denna möjlighet till direkt jämförelse. Det kan också förväntas komma att föreligga behov av att använda en pensionärsindex även för andra ändamål än för reglering av folkpensionernas storlek. En förutsättning för att en sådan användning skall komma till stånd torde emellertid vara att index får formen av en för hela riket tillämplig serie, inkluderande samtliga levnads-kostnader. Slutligen är att märka att vissa osäkerhetsmoment alltid vidlåda en renodlad index för sådana delposter av levnadskostnaderna, vilka i avsevärd omfattning bestå av naturaförmåner. Detta är just fallet med såväl bostads- som bränsleposten. Då dessa delposter utgöra en betydande del av folkpensionärernas budget, skulle därför en speciell indexberäkning för bostad och bränsle icke lämna särskilt tillförlitliga resultat, låt vara att felen i någon mån utjämnas i det hela.

Enligt de sakkunnigas mening är det av ovan angivna skäl ur såväl praktiska som andra synpunkter lämpligast att en pensionärsindex får den mera enkla formen av en allmän levnadskostnadsindex, som konstrueras med utgångspunkt från antagandet att bostads- och bränslepostens andel i pensionärsbudgeten är densamma inom samtliga bostadskostnadsgrupper. I det följande utgå de sakkunniga från att frågan om en särskild pensionärsindex kommer att lösas på detta sätt.

Vilka pensionsförmåner böra indexregleras?

I folkpensionen kunna ingå olika kombinationer av i folkpensioneringslagen reglerade pensionsförmåner. Härtill kommer det helt av kommunala medel utgående särskilda bostadstillägget, från vilken förmån i detta sammanhang bortses. I ålderspension, invalidpension och sjukbidrag ingår alltid en förmån, vartill pensionstagaren är berättigad oberoende av sin inkomst, nämligen allmän ålderspension resp. grundpension. Såsom tillägg till dessa förmåner kunna utgå blindtillägg, som ej heller är beroende av inkomstens storlek, samt tilläggs-pension (kan endast utgå i kombination med grundpension) och bostadstillägg, vilka förmåner röna inverkan av inkomstens storlek och helt upphöra när årsinkomsten överstiger visst belopp. Hustrutillägg och änkepension äro inkomstprövade och kunna endast kombineras med bostadstillägg. Pensionsförmånerna för här avsedda hustrur och änkor äro därför i sin helhet till storleken beroende av den egna inkomsten.

Klart är att en indexreglering måste omfatta samtliga de folkpensionärer som förklarats berättigade till inkomstprövad pensionsförmån eller åtminstone dem som ekonomiskt ha det sämst ställt av dessa pensionstagare. Huruvida eller i vilken omfattning statsmakterna böra genom automatiskt verkande regler binda sig för en indexanpassning av pensionerna för de pensionstagare som icke åtnjuta någon inkomstprövad förmån är däremot en fråga som självfallet kräver noggrant övervägande.

Vad först beträffar dem som åtnjuta enbart allmän ålderspension torde upp-

skattningsvis 60 % av dem eller omkring 255 000 personer kunna antagas vara mantalsskrivna å orter tillhörande bostadskostnadsgrupp I (någon exakt siffra kan ej lämnas av pensionsstyrelsen förrän i mitten av innevarande år). Då ålderspensionärer i denna grupp icke kunna erhålla inkomstprövade pensionsförmåner fränsett det under vissa betingelser till pensionstagares hustru utgående hustrutillägget, föreligger för deras del när hustrutillägg ej utgår ingen aktuell inkomstst uppskattning i pensionsnämndernas eller pensionsstyrelsens handlingar. Skulle man vid en indexreglerings genomförande undantaga ålderspensionärer i bostadskostnadsgrupp I med inkomst över ett visst belopp eller göra dyrtidskompensationen mindre för dessa än för åldringar med lägre inkomst, bleve det därför nödvändigt att i en eller annan form verkställa en prövning av inkomstförhållandena för de åldringar utan hustrutillägg i denna grupp, vilka ansåge sina inkomster ligga under den föreskrivna gränsen.

I bostadskostnadsgrupperna II—V, där inkomstprövade bostadstillägg utgå till dem, vilkas inkomst konstaterats understiga vissa belopp, föreligger icke samma svårighet att göra åtskillnad mellan ålderspensionärerna med hänsyn till inkomsten, såvida man ej vill införa högre inkomstgränser för rätt till indexförhöjningen än dem som gälla för rätt till bostadstillägget. Dock förekomma inom dessa bostadskostnadsgrupper åldringar utan inkomst eller med obetydlig sådan, vilka sakna rätt till bostadstillägg endast av den anledningen att de inflyttat från grupp I och ännu icke varit mantalsskrivna tre år i den högre gruppen. Vid en med hänsyn till pensionstagarnas inkomst differentierad indexreglering borde dessa givetvis erhålla dyrtidskompensation efter samma grunder som skulle gällt för dem om de fortfarande varit mantalsskrivna i grupp I.

Emellertid tala principiella skäl av största vikt för att samma grunder för en indexreglering tillämpas för alla åldringar, oberoende av deras ekonomiska förhållanden. När 1946 års lag om folkpensionering antogs, ansågs dess största förtjänst vara att den allmänna ålderspensionen bestämdes till belopp, som beräknades förslå för nödortfikt uppehälle å orter med de lägsta bostads- och bränslekostnaderna, och att därigenom behovet av inkomstprövning för åldringar å dessa orter bortföll, fränsett de fall då hustrutillägg kunde utgå. Vid en indexreglering av folkpensionerna synes det under sådana förhållanden vara angeläget att utan krav på inkomstprövning indexförhöja den allmänna ålderspensionen efter sådana grunder, att dess realvärde bibehålles vid stigande levnadskostnader.

Det må även erinras om att ett indextillägg som för åldringar helt anknytes till den allmänna ålderspensionen och ej till det i de högre bostadskostnadsgrupperna utgående bostadstillägget kommer att höja den allmänna ålderspensionens belopp, medan bostadstillägget förblir oförändrat. Härigenom kommer inkomstprövningens betydelse i dessa bostadskostnadsgrupper relativt sett automatiskt att minskas vid fallande penningvärde, en utveckling som torde ligga helt i linje med statsmakternas intentioner vid antagandet av 1946 års lag om folkpensionering.

Slutligen vilja de sakkunniga i detta sammanhang även framhålla, att ålderspensionärer ofta på grund av förutvarande arbetsanställning erhålla s. k. arbetarpension med belopp överensstämmande med den avdragsfria inkomsten. Ålderspensionärer med så avpassad arbetarpension och med annan inkomst av den måttliga storlek som bortreducerar bostadstillägget skulle ej sällan bli dubbelt drabbade, om indextillägget förbehölles åldringar med bostadstillägg eller bestämdes till högre belopp för dem än för andra pensionstagare över 67 år. Det kan nämligen knappast förväntas, att arbetsgivarna i större utsträckning komma att ge dyrtidstillägg å sådana arbetarpensioner.

Av nu anförda skäl och då 1948 års riksdag avvisat tanken på en inkomst-differentiering av dyrtidstillägget för år 1948 ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att ålderspensionärer med enbart allmän ålderspension böra erhålla indexreglerat pensionstillägg efter samma grunder som bestämmas skola gälla för ålderspensionärer med bostadstillägg. Det har icke synts påkallat att utarbeta något alternativt förslag i annan riktning.

De sakkunniga övergå här efter till den grundpension om 200 kronor per år, vilken utgår till invalidpensions- och sjukbidragsberättigade personer. Denna pension har den likheten med allmän ålderspension, att den utgår oberoende av pensionstagarens inkomst. Till skillnad från den allmänna ålderspensionen har grundpensionen emellertid icke på något sätt till beloppet avpassats efter den pensionsberättigades behov, och förmånen utgör i realiteten endast ett minimibelopp för invalidpension och sjukbidrag, vilket utgår när årsinkomstens storlek utesluter den pensionsberättigade från rätt till inkomstprövad förmån. De inkomstgränser som utesluta invalidpensions- och sjukbidragsberättigade personer från rätt till annan pensionsförmån än grundpension äro — såsom även framgår av tabellen å s. 19 — följande.

Bostadskostnadsgrupp	Ogift person Inkomst Kr.	Gift person Makarnas inkomst Kr.
I	2 000	3 000
II	2 300	3 400
III	2 600	3 800
IV	2 900	4 200
V	3 200	4 600

Vid folkpensioneringslagens tillkomst ifrågasattes att låta inkomstprövningen omfatta hela invalidpensionen och sjukbidraget. Tanken härpå övergavs av den anledningen, att man ej ville låta någon som erlagt pensionsavgifter enligt äldre lag gå miste om sin därigenom förvärvade rätt till avgiftspension. Då pensionsstyrelsens register över påförda och erlagda pensionsavgifter slopades i samband med den nya folkpensioneringslagens ikraftträdande, måste man — resonerades det — låta alla pensionsberättigade in-

valider och äldreningar få ett visst minimibelopp i pension, vare sig avgifter inbetalats eller ej och oavsett om erlagda avgifter gav rätt till ifrågavarande pensionsbelopp eller endast till en lägre pension. Denna minimipension bestämdes till 200 kronor om året. De få, som vid inträdande pensionsrätt på grund av erlagda avgifter kunna bli berättigade till avgiftspension med mer än 200 kronor (omkring 500 personer), ha av pensionsstyrelsen uppförts på en särskild förteckning, så att de kunna erhålla detta högre belopp om de beviljas invalidpension eller sjukbidrag.

Med hänsyn till nu berörda omständigheter föreslå de sakkunniga, att de pensionstagare som åtnjuta enbart grundpension undantagas från rätten till indexreglerad förhöjning av pensionen och att indextillägget för invalidpensionärer och sjukbidragsberättigade pensionärer i stället helt lägges på de inkomstprövade förmåner. Med den konstruktion av indexförhöjningen som de sakkunniga i fortsättningen förorda medför detta, att de inkomstgränser som utesluta invalidpensions- och sjukbidragsberättigade personer från inkomstprövad förmån automatiskt höjas vid stigande levnadskostnader.

I detta sammanhang må erinras om att hjälplösa invalidpensions- eller sjukbidragsberättigade gifta personer, vilka enligt vanliga avdragsregler på grund av makarnas inkomst skulle vara uteslutna från annan pensionsförmån än grundpension, jämlikt 10 § folkpensioneringslagen i vissa fall kunna erhålla tilläggspension och bostadstillägg med högst 400 kronor om året (s. k. hjälplöshetstillägg). Dessa böra givetvis erhålla indexförhöjning enligt samma grunder som andra pensionärer, vilkas folkpension ej består av enbart grundpension. De sakkunniga äro medvetna om att åtskilliga invalider, som enligt gällande bestämmelser icke kunna erhålla i 10 § angivna förmåner och på grund därav ej heller skulle få indexreglerad dyrtidskompensation, äro i den belägenheten att ett tillägg till grundpensionen vore synnerligen befogat. Det torde dock icke ankomma på de sakkunniga att till bedömande upptaga frågan om en eventuell utvidgning av tillämplighetsområdet för 10 § eller annan åtgärd som kan tänkas leda till ett i här berört avseende tillfredsställande resultat.

Vad vidare beträffar dem, som åtnjuta det oberoende av pensionstagarens inkomst utgående blindtillägget, ha dessa blinda eller nästan blinda uppenbarligen utöver den allmänna levnadskostnaden i regel särskilda kostnader för hjälp av seende personer, och det är givet att också dessa särskilda kostnader öka vid en allmän levnadskostnadsstegring. Emellertid har blindtilläggets belopp icke direkt framkommit som ett resultat av utredningar och överväganden rörande de blindas speciella inkomstbehov, utan beloppets fixering till 700 kronor om året grundar sig på en jämförelse med de blindas till utgången av år 1947 från pensionsstyrelsen utgående förmåner, sådana dessa blevo utformade genom det då tillämpade schematiska systemet för dyrtids- och annan kompensation i form av dyrtidstillägg och provisoriska förstärkningar. Under sådana förhållanden synes blindtillägget såsom sådant böra

lämnas utanför indexregleringen. I stället torde blindtilläggets belopp böra regleras genom särskilda beslut av statsmakterna, när så anses påkallat. Ytterligare en omständighet som talar för att ändringar av blindtilläggets storlek böra ske i särskild ordning är att blindtillägget inverkar minskande på inkomstprövade pensionsförmåner och att en höjning av detsamma alltså måste kombineras med en omräkning av sistnämnda förmåner. De sakkunniga föreslå därför, att pensionstagare med blindtillägg erhålla indexförhöjning endast på invalid- eller ålderspensionen men ej på blindtillägget.

Slutligen vilja de sakkunniga erinra om stadgandet i lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn, att dessa bidrag skola utgå med belopp motsvarande änkepension och bostadstillägg enligt lagen om folkpensionering. En indexreglering av änkepensionerna på det sätt de sakkunniga i fortsättningen föreslå kommer på grund av denna föreskrift att innebära, att änke- och änklingsbidragen indexregleras på samma sätt. Då änke- och änklingsbidragen organiskt höra nära samman med änkepensionen och förmånernas utformning dessutom är densamma, finna de sakkunniga en sådan konsekvens naturlig och önskvärd.

Principiella frågor rörande indexförhöjningens konstruktion.

En dyrtidskompensation åt folkpensionärerna kan genomföras på två väsentligt olika sätt. Enligt en metod höjas folkpensionerna med belopp som stå i visst förhållande till pensionens storlek i varje särskilt fall. För inkomstprövade pensionsförmåner medför detta att ju högre egen inkomst pensionstagaren har och ju lägre folkpensionen sålunda är, desto mindre blir dyrtidstillägget. Enligt den andra metoden erhålla alla pensionstagare eller alla tillhörande en viss grupp lika stort dyrtidstillägg, vare sig pensionen utgår med oavkortat belopp eller med ett belopp som reducerats på grund av pensionstagarens egen inkomst. Resultatet för pensionärerna blir principiellt likartat när fråga är om pensionärer med icke inkomstprövade förmåner eller pensionstagare med oavkortade inkomstprövade förmåner. Ur kostnadssynpunkt skilja sig metoderna icke alltför mycket från varandra, och detta även om dyrtidstillägg skulle utgå enbart å inkomstprövade förmåner. Flertalet pensionärer med inkomstprövade förmåner åtnjuta nämligen oavkortad pension.

Under det andra världskriget kommo båda nu nämnda förfaringssätt till användning. Till en början utgavos enbart proportionella tilläggsbelopp. Ett sådant system är förenat med den olägenheten, att avdragsfaktorn — det procenttal varmed enligt lagens föreskrifter den egna inkomsten reducerar den inkomstprövade förmånen — i realiteten stegras i takt med dyrtidstilläggets höjning. Under världskriget blev denna konsekvens av den proportionella metoden snart nog så besvärande, att den utlöste ett även på andra överväganden grundat beslut om sänkning av den i lagen föreskrivna avdragsfaktorn

från 70 till 50 %. Men även denna lägre avdragsfaktor, som återfinnes i nu gällande lag om folkpensionering, tillåter ej utan komplikationer av ovan angivna art obegränsad dyrtidskompensation enligt den proportionella metoden. I ett läge, då levnadskostnaderna stigit med hälften och dyrtidstillägg skall utgå i proportion härtill, skulle sålunda en i lagen angiven avdragsfaktor av 50 % i realiteten komma att utgöra 75 %, och om dyrtidstillägg skulle behöva utgivas med belopp motsvarande hela det utgående pensionsbeloppet, komme avdraget för egen inkomst att bliva 100-procentigt för pensionärer med reducerad inkomstprövad förmån.

I detta sammanhang må anmärkas att de grunder för utgivande av särskilt bostadstillägg, vilka numera torde ha antagits av inemot 300 kommuner med tillhoppa omkring 3,6 miljoner invånare, ofta innehålla regler som innebära, att i vissa inkomstlägen pensionstagarens egna inkomster i sin helhet avdragas från det särskilda bostadstilläggets och annan inkomstprövad folkpensions sammanlagda belopp. En faktisk höjning av den i lagen föreskrivna avdragsfaktorn komme därför — i den mån ifrågavarande kommuner icke ändrade sina bestämmelser för särskilda bostadstillägg — att i dessa fall medföra orimliga konsekvenser för pensionärerna.

Den nu berörda olägenheten med den proportionella metoden måste enligt de sakkunnigas mening medföra, att metoden icke bör komma till användning då det gäller att uppbygga ett definitivt system för indexreglering av folkpensionerna. De sakkunniga förorda därför att indextillägg utgives med lika stort belopp för alla pensionärer eller för pensionstagare tillhörande en och samma kategori och att dyrtidskompensationens storlek sålunda göres oberoende av frågan, huruvida inkomstprövad förmån utgår med oavkortat eller med reducerat belopp.

Även vid utarbetandet av ett dylikt system är emellertid att beakta en erfarenhet från andra världskriget. Jämsides med proportionella tillägg utgavos då även tillägg som för olika pensionärsgrupper voro till beloppet fixerade. Båda slagen av tillägg utgingo i princip endast till dem som voro berättigade till någon, om än aldrig så ringa inkomstprövad förmån. En följd härav blev, att den vars egna inkomst endast gav rätt till en obetydlig pension erhöll hela det fixa tillägget, medan den vars inkomst nått och jämnt uteslöt från rätt till inkomstprövad förmån blev utesluten även från dyrtidstillägget. Medan det proportionella tillägget enligt sin natur vid stigande inkomst kontinuerligt sjönk för att vid inkomstgränsen omärkligt försvinna, upphörde det fixa tillägget helt plötsligt. Vid ett högt fixt tillägg kunde alltså en obetydlig ökning av den egna inkomsten medföra en kraftig minskning av pensionstagarens totalinkomst (folkpensionen med dyrtidstillägg samt den egna inkomsten). När det fixa tillägget under kriget nått en viss höjd, vid vilken denna olägenhet blev påtaglig, nödgades man därför införa rätt till s. k. provisorisk utjämningspension för den, vars egna inkomster något överstego gränsen för rätt till inkomstprövad förmån enligt folkpensionsringslagen.

Den angivna olägenheten med en metod, som lämnar en i kronor räknat lika stor dyrtidskompensation vare sig oavkortad eller reducerad pension utgår, bör vid en indexreglering av folkpensionerna på längre sikt undanröjas genom annan åtgärd än den som kom till användning under kriget. De sakkunniga ha kommit till den uppfattningen att detta bör ske genom att man överger det tidigare tillämpade systemet med ett från folkpensionen fristående dyrtidstillägg och i stället inom folkpensioneringslagens ram gör själva pensionsbeloppen rörliga i förhållande till en för folkpensionärer särskilt utarbetad levnadskostnadsindex. Vid viss höjning av indextalet komma då de indexreglerade pensionsförmånerna att ökas med ett i förhållande till indexhöjningen avpassat fixt belopp. Detta medför att dyrtidskompensationen blir lika stor för alla pensionstagare eller för varje pensionstagare som tillhör en viss kategori. En inkomstprövad pensionsförmåns höjning på grund av förhöjt indextal får den konsekvensen att ett antal pensionärer, som förut på grund av sin inkomst voro uteslutna från rätt till förmånen i fråga, bli berättigade till densamma med belopp motsvarande indexhöjningen eller del därav och kunna ingiva ansökan därom. Sjunger indextalet med föreskrivet antal enheter, minskas å andra sidan de indexförhöjda pensionsförmånerna med visst antal kronor, och den som åtnjuter en inkomstprövad sådan förmån med så ringa belopp, att det helt konsumeras av minskningen, mister förmånen helt. Lägges däremot hela indexförhöjningen på en icke inkomstprövad pensionsförmån, komma i folkpensionen ingående inkomstprövade förmåner icke att påverkas av indexändringar.

Indexförhöjning efter skilda grunder för olika pensionärskategorier.

Såsom i det föregående närmare utvecklats äro de sakkunniga av den uppfattningen, att indexförhöjningens belopp ej bör röna inverkan av de variationer i pensionsbeloppets storlek, som äro betingade av pensionstagarens högre eller lägre inkomst. Indexförhöjningen bör i stället göras konstant för alla pensionärer eller för sådana pensionärsgrupper, för vilka tillämpas enhetliga grunder för pensionsbeloppets bestämmande. I sistnämnda avseende är främst att märka, att pensionens storlek förutom av inkomsten bestämmes av pensionstagarens civilstånd samt av reglerna för den bostadskostnadsgrupp pensionstagaren tillhör. För varje pensionärsgrupp, som sålunda skiljer sig från övriga grupper men inom vilken pensionsbeloppet är konstant, bortsett från årsinkomstens inverkan, kan indexhöjningen tänkas ske efter speciellt för ifrågavarande grupp avpassade regler. Ur administrativ synpunkt är det emellertid givetvis en fördel, om antalet grupper med olika beräkningsgrunder begränsas så mycket som möjligt.

En grundprincip i den nya lagen om folkpensionering är att pensionen för en ensamstående person skall vara högre än för vardera av två makar, vilka båda åtnjuta folkpension. Att denna princip är riktig står utom diskussion. Däremot kan man ha olika meningar om i vilket förhållande pensionsbeloppen

för å ena sidan en ensamstående person och å andra sidan två makar böra stå till varandra för att bäst motsvara pensionstagarnas försörjningsbehov. Vid en indexreglering på längre sikt synes i varje fall böra tillses att gifta och ogifta erhålla indexförhöjningar med belopp som stå i ungefär samma förhållande till varandra som de i lagen stadgade beloppen för allmän ålderspension. Dessa båda pensionärsgrupper böra sålunda vid lika indextal erhålla indexförhöjning med skilda belopp.

Hustrutillägg, som i vissa fall utgår till pensionsberättigad gift mans hustru under 67 år, om hon ej själv är berättigad till folkpension, utgår med ett 200 kronor lägre belopp än hustrun skulle erhålla såsom invalidpensionär. Anledningen härtill är givetvis icke, att levnadskostnaderna för sådan hustru ansetts vara lägre än för gift pensionsberättigad person, utan i stället att en icke invalidförklarad hustru förutsatts kunna åtminstone i någon mån bidraga till makarnas försörjning. Om hon ej förmår detta, blir hustrutillägget dock ej högre. Under sådana förhållanden finna de sakkunniga skäligt, att dyrtidskompensationen för hustrutilläggsberättigad hustru får utgå med samma belopp som för gift pensionsberättigad.

Ehuru änkepensionärer äro ensamstående, har änkepensionen bestämts till belopp som avsevärt understiger pensionsbeloppet ej blott för övriga ensamstående folkpensionärer utan även för gifta pensionsberättigade. Maximibeloppet för änkepension överensstämmer nämligen med hustrutilläggets maximibelopp och utgör sålunda i de fem bostadskostnadsgrupperna endast resp. 600, 700, 800, 900 och 1 000 kronor om året. Anledningen är densamma som varit avgörande för avvägningen av hustrutilläggets belopp, nämligen att icke invalidförklarade änkor förutsatts kunna åtminstone i någon mån bidraga till sin försörjning. Emellertid medför en årlig inkomst överstigande 400 kronor avdrag å änkepensionen, och vidare är änkepensionen i sin helhet inkomstprövad, vilket medför att den vid en ganska måttlig inkomst helt bortfaller.

Nu anförda omständigheter utgöra enligt de sakkunnigas mening ett starkt motiv för att låta änkepensionärerna erhålla samma dyrtidskompensation som övriga ensamstående pensionstagare. Då detta emellertid skulle förrycka sambandet mellan de i folkpensioneringslagen föreskrivna pensionsbeloppen för änkepensionärer och hustrutilläggsberättigade hustrur och innebära en realförbättring för de förra i jämförelse med de senare, ha de sakkunniga likväl funnit sig böra föreslå att indexförhöjningen skall utgå med samma belopp för dessa båda kategorier, nämligen med det belopp som skall tillkomma gift pensionsberättigad.

Om den levnadskostnadsindex för folkpensionärer, som särskilda sakkunniga ha fått i uppdrag att utarbета, skulle konstrueras såsom fem olika indexserier, av vilka var och en skall påverka pensionerna inom en viss bostadskostnadsgrupp, måste indexförhöjningens belopp tydligen bestämmas efter skilda grunder i de olika bostadskostnadsgrupperna. Konstrueras däremot, såsom här förordats, en levnadskostnadsindex på sådant sätt, att en och samma indexserie hänför sig till alla pensionstagare inom samtliga

bostadskostnadsgrupper, blir det möjligt att välja genomsnittliga pensionsbelopp eller på annat sätt bestämda enhetsbelopp för gifta och ogifta, på vilka indextalet får verka oberoende av efter vilken bostadskostnadsgrupp den aktuella pensionen är bestämd. Frågan huruvida denna möjlighet till förenkling bör begagnas eller om den enhetliga indexserien bör påverka högsta pensionsbeloppen för gifta och ogifta inom varje bostadskostnadsgrupp, så att indexhöjningen blir större i en bostadskostnadsgrupp med högre nummer än i en grupp med lägre nummer, sammanhänger delvis med hur man bedömer den framtida utvecklingen av bostads- och bränslekostnadernas storlek i förhållande till andra levnadskostnader.

Pensionärsbudgeten i en högre bostadskostnadsgrupp skiljer sig, såsom förut framhållits, från pensionärsbudgeten i en lägre sådan grupp främst däri att bostads- och bränsleposten i den förra regelmässigt är i viss grad proportionsvis större än i den senare. Om vid en levnadskostnadsstegring bostads- och bränslekostnaden relativt sett stiger lika mycket som levnadskostnaderna i övrigt, borde ur principiell synpunkt indextalet i en enhetlig indexserie påverka de särskilda pensionsbeloppen inom varje bostadskostnadsgrupp så, att dyrtidskompensationen bleve i kronor räknat större för pensionärer i en högre bostadskostnadsgrupp än för pensionärerna i en lägre. Efter hyresregleringens tillkomst har emellertid bostadskostnaden stigit endast obetydligt i förhållande till prisstegringen i övrigt, och även den sammanlagda bostads- och bränslekostnadens stegring har varit relativt ringa i förhållande till levnadskostnadsstegringen i dess helhet, särskilt i de högre bostadskostnadsgrupperna, inom vilka bränslekostnaden för flertalet pensionärer är mycket mindre än bostadskostnaden. I fortsättningen torde man kunna räkna med att såsom hittills allmänna levnadskostnadsstegringar inom överskådlig tid endast till mindre del komma att bero på ökade kostnader för bostad och bränsle. Levnadskostnadernas stegring för en pensionärsbudget kan med andra ord beräknas komma att i kronor räknat bli ungefär densamma i hela riket. Även om en avsevärd allmän hyreshöjning med viss procent å gällande hyresbelopp medgäves, skulle för övrigt den härigenom uppkommande större hyresstegringen i högre bostadskostnadsgrupper i viss mån motverkas av den utjämning av ifrågavarande kostnader mellan de olika bostadskostnadsgrupperna som inträder genom äldre bebyggelses ersättande med ny.

Med hänsyn härtill och då det synes uppenbart, att prisutvecklingen redan sedan lång tid tillbaka medfört en utjämning av levnadskostnaderna mellan skilda orter, kan det icke vara lämpligt att giva indexregleringen av folkpensionerna en konstruktion, som vid stigande levnadskostnader automatiskt ökar den spännvidd mellan pensionsbeloppen i skilda bostadskostnadsgrupper som föreligger på grund av i lagen givna föreskrifter om bostadstilläggs storlek. Skulle en sådan situation inträda, att ändring härutinnan ter sig önskvärd, synes detta i första hand böra ske genom av Kungl. Maj:t och riksdagen i vederbörlig ordning vidtagna ändringar i folkpensioneringslagens bestämmelser om bostadstillägg. De sakkunniga ha därför i samförstånd med

de sakkunniga för utredning rörande folkpensionärers bostadsförhållanden och bostadskostnader kommit till den uppfattningen, att indexhöjningar som grundas på en för hela riket gemensam index i princip böra ske med enhetliga belopp för å ena sidan gifta pensionstagare och änkepensionärer och å andra sidan övriga pensionstagare, oberoende av vilken bostadskostnadsgrupp som är bestämmande för pensionsbeloppets storlek. (Med gift pensionstagare avses i detta sammanhang här och i det följande endast sådan gift pensionär, vars make jämväl erhåller indexförhöjd pensionsförmån.)

Indexförhöjningens storlek m. m.

Enligt direktiven för de sakkunnigas arbete böra pensionstagarna i princip erhålla full kompensation för den av prisrörelserna betingade levnadskostnadsökning, som inträffat efter statsmakternas beslut om folkpensioneringsreformen. Då riksdagens beslut om den nya folkpensioneringslagen fattades i juni 1946, bör dyrtidskompensationen sålunda i princip utgå med samma procenttal som det, varmed levnadskostnaderna stigit sedan nämnda månad. På skäl som anförts i propositionen om dyrtidstillägg till 1948 års riksdag synes därvid hänsyn ej böra tagas till slopandet fr. o. m. 1948 års ingång av livsmedelsrabatterna. Frågan på vilket pensionsbelopp procenttalet skall appliceras blir avgörande för indexförhöjningens storlek.

I det föregående ha de sakkunniga såsom sin uppfattning angivit att indexhöjningar i princip böra vara lika stora i samtliga bostadskostnadsgrupper. De pensionsbelopp, som skola ligga till grund för indexförhöjningens storlek för å ena sidan gifta pensionstagare och änkepensionärer och å andra sidan övriga pensionstagare, måste därför vara enhetliga för hela riket. Under sådana förhållanden ligger det närmast till hands att välja de högsta pensionsbeloppen i den mellersta bostadskostnadsgruppen, grupp III, nämligen för gift pensionsberättigad 1 000 kronor och för ogift 1 300 kronor.

Om dessa belopp läggas till grund för indexregleringen, kan det visserligen synas som om pensionstagarna i bostadskostnadsgrupperna I och II bleve något överkompenserade, medan viss underkompensation skulle komma att föreligga för pensionärer i grupperna IV och V. Så länge bostads- och bränslekostnaden stiger avsevärt långsammare än levnadskostnaderna i övrigt blir emellertid denna effekt, om den överhuvudtaget uppkommer, ganska ringa. Om för varje bostadskostnadsgrupp infördes en särskild indexserie som skulle påverka högsta pensionsbeloppet inom just den gruppen, skulle nämligen under nämnda förutsättning — eftersom bostads- och bränslepostens andel i en folkpensionärs budget är större i en högre bostadskostnadsgrupp än i en lägre — ett visst indextal som bestämmes skola verka utlösande på pensionsförhöjningen, t. ex. talet 105, uppnås tidigare i den lägre bostadskostnadsgruppen än i den högre. Systemet med en enhetlig index, avpassad efter förhållandena i bostadskostnadsgrupp III, kommer därför att verka fördröjande på dyrtidskompensationens utlösning i grupperna I och II, medan

pensionärerna i grupperna IV och V erhålla pensionsförhöjningar med tätare mellanrum enligt systemet med en enhetlig index än om en särskild index gällde för varje bostadskostnadsgrupp.

De indexintervall som skola utlösa pensionsförhöjningarna synas ej böra bestämmas lägre än till fyra och ej högre än till sex enheter. De sakkunniga ha för sin del funnit femtalsintervall naturligast. Det må erinras om att valet av intervallens storlek ej blott blir avgörande för hur ofta pensionsbeloppen komma att ändras i framtiden utan även får direkt betydelse för det allmännas omedelbara kostnader för indexregleringen vid dess ikraftträdande.

Med femtalsintervall skulle den första pensionsförhöjningen komma att utlösas av indextalet 105 (juni 1946 = 100) och utgöra för gift pensionstagare och änkepensionär fem procent å 1 000 kronor = 50 kronor samt för annan pensionstagare fem procent å 1 300 kronor = 65 kronor. För undvikande av alltför stora administrativa svårigheter torde det emellertid vara nödvändigt att bestämma förhöjningarna till belopp som äro jämnt delbara med 12, så att de kunna utbetalas med helt antal kronor i månaden och med samma månadsbelopp under hela året. Med avrundning till närmaste med 12 delbara krontal skulle förhöjningen sålunda vid indextalet 105 utgöra för gift pensionstagare och änkepensionär 48 kronor och för annan pensionstagare 60 kronor eller, uttryckt i månadsbelopp, 4 resp. 5 kronor.

Vid ett strängt fasthållande av pensionsbeloppen 1 000 och 1 300 kronor såsom grund för indexförhöjningens storlek kommer dennas belopp att växla vid olika indexintervall. Detta åskådliggöres av följande uppställning, där förhöjningen mellan varje intervall anges i kronor per månad.

Förhöjning per månad mellan de olika indexintervallen	Pensionsindextal							
	105	110	115	120	125	130	135	140
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
För gift och därmed jämställd person	4	4	5	4	4	4	4	4
För annan	5	6	5	6	5	6	5	5

Det skulle emellertid ur administrativ synpunkt vara i hög grad irrationellt och även te sig egendomligt för pensionstagarna, om indextilläggen på detta sätt varierade i storlek trots indexintervallens enhetlighet. De sakkunniga utgå därför ifrån att tilläggen böra ökas med samma belopp vid varje höjning av indextalet med ett femtal enheter. Man torde härvid ha att välja mellan å ena sidan en ökning med 4 kronor i månaden för gift pensionstagare och änkepensionär och 5 kronor i månaden för annan pensionstagare samt å andra sidan en ökning med 5 resp. 6 kronor i månaden för dessa pensionärs-kategorier.

En ökning med 4 resp. 5 kronor i månaden har den fördelen, att ökningen då blir proportionell mot den allmänna ålderspensionens storlek för gift och ogift, 800 och 1 000 kronor. Å andra sidan kommer med dessa belopp dyr-

tidskompensationen med fem procent att räknas på något lägre pensionsbelopp än dem som utgå i bostadskostnadsgrupp III, nämligen å beloppen 960 och 1 200 kronor. Bestämmas pensionsökningen för varje indexintervall till 5 resp. 6 kronor i månaden, kommer dyrtidskompensationen att baseras på beloppet 1 200 kronor för gift pensionstagare och änkepensionär (= högsta pensionsbeloppet i bostadskostnadsgrupp V för gift person när båda makarna ha pension) och på beloppet 1 440 kronor för annan pensionstagare. Vid övervägande av dessa båda möjligheter ha de sakkunniga stannat för att föreslå, att pensionsförhöjningen bestämmas till 4 resp. 5 kronor i månaden för varje höjning av pensionsindextalet med fem enheter. Pensionsförhöjningen blir då per helt år följande:

Förhöjningens storlek per år	Pensionsindextal							
	105	110	115	120	125	130	135	140
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
För gift och därmed jämställd person	48	96	144	192	240	288	336	384
För annan	60	120	180	240	300	360	420	480

Beträffande möjligheterna att genomföra en indexreglering enligt nu angivna principer med bibehållande av central utbetalning av folkpensionerna hänvisas till framställningen å s. 58—59.

Preliminär kostnadsberäkning.

Enligt av pensionsstyrelsen lämnade preliminära uppgifter utbetalas för närvarande folkpension för omkring 750 000 pensionstagare. Såsom pensionstagare ha därvid medräknats hustrur, vilka erhålla hustrutillägg. Rörande pensionstagarnas fördelning på olika kategorier ha delvis endast tämligen osäkra upplysningar kunnat lämnas, beroende bl. a. därpå att hålkortsmaterialet under det nya utbetalningssystemets första verksamhetsår varit så anlitat för oundgängligen nödvändiga arbetsuppgifter, att dess bearbetning för rent statistiskt ändamål måst komma i andra hand. Tills vidare kan sålunda endast verkställas en preliminär uppskattning av kostnaderna för folkpensionernas indexreglering. Exakta uppgifter om pensionärsbeståndet och dess fördelning på olika kategorier väntas emellertid föreligga i slutet av mars 1949, varför en på dessa uppgifter grundad kostnadsberäkning torde kunna inflyta i en blivande proposition i ämnet till 1949 års riksdag.

Såsom utgångspunkt för den följande preliminära kostnadsberäkningen ha de sakkunniga tagit det nuvarande pensionärsbeståndet å omkring 750 000 personer. De siffror som härvid erhållas måste bli ej oväsentligt för låga, beroende dels på att den första utbetalningen för nytillkomna pensionärer vanligen omfattar pension för ett flertal månader, dels på att pensionärsbeståndet vid indexregleringens ikraftträdande sannolikt kommer att vara större än det är för närvarande. Sedan kostnadsberäkning verkställts från den an-

givna utgångspunkten, tillägges därför ett visst kompletterande belopp, vars storlek med ledning av de uppgifter som för närvarande stå till buds fixerats till en miljon kronor för varje indexstegring med fem procent.

De nuvarande pensionernas fördelning på olika slag kan antagas vara ungefär följande:

	Antal.
Allmän ålderspension med bostadstillägg	164 000
Annan ålderspension	423 000
Invalidpension (sjukbidrag) innehållande inkomstprövad förmån	122 000
Invalidpension (sjukbidrag) bestående av enbart grundpension (ev. i förening med blindtillägg)	13 000
Änkepension	11 000
Hustrutillägg	17 000
	Summa 750 000

Härtill komma omkring 2 000 bidrag till änkor och änklingar med barn enligt den särskilda lagen om sådana bidrag.

Av ålderspensionärerna tillhöra enligt en preliminär beräkning omkring 33 % den grupp gifta, vilka föreslås skola erhålla indexförhöjning med det lägre beloppet. Av dem som erhålla invalidpension och sjukbidrag beräknas omkring 12 % tillhöra denna grupp. Det lägre tillägget kan sålunda beräknas skola utgå till 54 000 ålderspensionärer med bostadstillägg, 140 000 ålderspensionärer utan sådant tillägg, 15 000 invalidpensionärer och sjukbidragsberättigade personer, 11 000 änkepensionärer, 17 000 hustrutilläggsberättigade hustrur samt 2 000 personer med änke- och änklingsbidrag, summa 239 000 personer. Det högre tillägget skulle enligt samma beräkningsgrunder tillkomma 110 000 ålderspensionärer med bostadstillägg, 283 000 ålderspensionärer utan sådant tillägg samt 107 000 invalidpensionärer och sjukbidragsberättigade personer, summa 500 000 personer.

Med dessa utgångspunkter kunna de årliga kostnaderna för en höjning av folkpensionerna med 48 resp. 60 kronor för varje indexstegring med fem enheter beräknas till följande belopp vid pensionsindexalen 105, 110, 115 och 120:

	Pensionsindextal			
	105	110	115	120
	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.	Milj. kr.
Allmän ålderspension med bostadstillägg ..	9.2	18.4	27.6	36.8
Annan ålderspension	23.7	47.4	71.1	94.8
Inkomstprövad invalidpension (sjukbidrag) ..	7.1	14.2	21.3	28.4
Änkepension	0.5	1.0	1.5	2.0
Hustrutillägg	0.8	1.6	2.4	3.2
Änke- och änklingsbidrag	0.1	0.2	0.3	0.4
Tillkommer med hänsyn till för låg uppskattning (se ovan)	1.0	2.0	3.0	4.0
Summa	42.4	84.8	127.2	169.6

: De sakkunniga föreslå, att de nuvarande årliga pensionsbeloppen, vilka komma att utgöra de grundbelopp som skola utgå vid indexläget 100, i samband med indexregleringen avrundas på sådant sätt att de bli jämnt delbara med 12 samt att denna avrundning alltid skall ske uppåt. Till nyssnämnda kostnader kommer sålunda kostnaden för denna avrundning, vilken preliminärt kan uppskattas till mellan 4,5 och 5 miljoner kronor om året.

KAP. 6.

**Diskussion av frågan om central eller decentraliserad
utbetalning av folkpensionerna.****Den centrala utbetalningsapparaten funktion under år 1948.**

Enligt direktiven för utredningen ha de sakkunniga varit oförhindrade att undersöka, huruvida en omläggning av utbetalningssystemet för folkpensionerna i decentraliserande riktning kan ge ökade förutsättningar för en snabb anpassning av folkpensionernas belopp efter förändringar i prisnivån.

Med anledning härav ha de sakkunniga företagit vissa i det följande redovisade utredningar rörande det sedan ingången av år 1948 i funktion varande utbetalningssystemets nuvarande effektivitet, dess ändamålsenlighet vid en indexreglering av folkpensionerna, kommunernas möjligheter att utbetala indexreglerade folkpensioner, särskilt i belysning av den genomförda kommunala utbetalningen av allmänna barnbidrag, samt kostnaderna för en decentralisering av pensionsutbetalningen till kommunerna.

Följande redogörelse för hur det nya systemet för utbetalning av folkpensioner fungerat under år 1948 bygger på uppgifter som under hand lämnats de sakkunniga av pensionsstyrelsen.

Till utgången av år 1947 utbetalades folkpensionerna genom kvittenshäften, innehållande tryckta kvittoblanketter för en femårsperiod. Kvittenshäften tillställdes pensionstagarna genom pensionsnämndsordförandenas försorg, och pensionsstyrelsen hade ej kännedom om pensionstagarnas aktuella adresser. Då det nya utbetalningssystemet förutsatte sådan kännedom, anmodade styrelsen på hösten 1946 pensionstagarna att på en blankett, som tillhandahölls bl. a. å alla postanstalter, lämna adressuppgifter och vissa andra för det nya utbetalningssystemets funktion erforderliga uppgifter samt att sedermera till pensionsstyrelsen anmäla förändringar i de förhållanden, varom uppgift lämnats. De inkomna uppgifterna voro till stor del ofullständiga men infördes i den mån så kunde ske på huvudkorten, vilka med ledning av hos pensionsstyrelsen arkiverade ansökningshandlingar börjat uppläggas på sommaren 1946.

På hösten 1946 inforrades också från kommunala myndigheter och vårdanstalter, vilka kunde ha rätt att uppbära för vård omhändertagna pensionstagares pension, preliminära uppgifter om vid denna tidpunkt omhändertagna pensionstagare. Även dessa uppgifter lades till grund för utskrivning av huvudkorten. Definitiva uppgifter från nämnda myndigheter och vårdanstalter inforrades på hösten 1947 och medförde i stor utsträckning ändringar av huvudkorten och omstansningar av redan färdigställda hålkort.

Med vetskap om att adressuppgifterna i de nyupplagda huvudkorten i många fall voro felaktiga eller ofullständiga hade pensionsstyrelsen för avsikt att redan under sommaren 1947 framställa och i rekommenderade försändelser med mottagningsbevis enligt ett förenklat förfarande utsända de nya pensionsbrev till pensionstagarna under de å huvudkorten antecknade adresserna. De uppgifter om nya adresser, som härigenom direkt och efter utredning skulle komma pensionsstyrelsen tillhanda, ämnade styrelsen lägga till grund för den första pensionsutbetalningen enligt det nya systemet i januari 1948.

Leveransen av de maskiner, som skulle framställa pensionsbrev, blev emellertid fördröjd i så hög grad, att pensionsbrev kunde expedieras med början först i slutet av november 1947. Pensionsbeloppen för januari 1948 måste därför utsändas i stort sett utan någon justering av adresserna. Detta medförde att folkpensionsanvisningarna för januari i flera 10 000-tals fall voro utställda under felaktiga adresser.

En annan följd av den försenade maskinleveransen var att pensionsstyrelsen, för att kunna utsända folkpensionsanvisningarna för januari i rätt tid, måste till i början av februari uppskjuta utbetalningen av de folkpensioner som enligt till styrelsen lämnade uppgifter skulle uppbäras av kommunala myndigheter och anstalter. Då myndigheterna och anstalterna i stor utsträckning hade inkommit för sent med definitiva uppgifter rörande omhändertagna pensionstagare eller underlåtit att lämna sådana uppgifter, kommo de försenade utbetalningarna att i många fall avse pensionstagare, som efter de preliminära uppgifternas avlämnande upphört att vara omhändertagna och som sålunda bort erhålla pensionerna genom folkpensionsanvisningar.

Arbetet med att rätta felaktigheterna vid en tidpunkt, då det dittills oprövade nya utbetalningssystemet nyss satts i funktion, kom under flera månader att utgöra en svår belastning för den till följd av maskinleveransernas försening på detta område till stor del helt otränade personal som stod till förfogande. Fr. o. m. maj 1948 torde emellertid utbetalningsapparaten ha fungerat praktiskt taget utan anmärkning. Att de löpande utbetalningarna numera försiggå med utomordentlig precision visa följande siffror rörande till pensionsstyrelsen återkomna pensionsanvisningar samt anledningarna till att de återkommit.

Varje månad utom den sista i kvartalet, då folkpensioner som bestå av enbart grundpension tillkomma, utsändas inemot 690 000 folkpensionsanvisningar å sammanlagt ungefär 58 miljoner kronor, varjämte till kommunala myndigheter och vårdanstalter utanordnas folkpensioner å ca 4,5 miljoner kronor för omkring 45 000 pensionstagare. Av de under en månad utsända folkpensionsanvisningarna återkomma omkring 250 till pensionsstyrelsen på grund av att de ej kunnat tillställas adressaten. I 20—40 fall beror detta på att maskinerna tillverkat felaktiga anvisningar. I allmänhet äro dessa fel mycket iögonfallande, såsom då siffror använts i stället för bokstäver, varvid de genast upptäckas och anvisningarna återsändas av postanstalterna.

Nya anvisningar i stället för de av postanstalterna återsända kunna därför i regel utsändas med mycket liten försening och utdelas ofta till vederbörande pensionstagare redan å förfallodagen. Återsändningar på grund av att adressaten ej anträffats förekomma i 40—60 fall, ett ringa antal i betraktande av att vissa folkpensionärer sakna fast bostad. Oftast kunna dock även de till en början obeställbara anvisningarna snabbt tillställas vederbörande pensionstagare. För år 1948 kvarstodo sålunda i slutet av januari 1949 endast omkring 20 anvisningar såsom obeställbara.

Återstående återsändningar till pensionsstyrelsen av ej inlösta anvisningar (på senare tid 150 å 200 per månad) ha förorsakats av en bestämmelse, att pensionsanvisningar ej mer än tre månader i följd få eftersändas för utbetalning genom annan postanstalt än den å anvisningen såsom utbetalningspostanstalt angivna. När eftersändning begäres för en fjärde månad, insändes anvisningen därför till pensionsstyrelsen, och en ny anvisning med den nya adressen angiven utsändes omedelbart av styrelsen.

Utbetalningssystemet kan sålunda numera sägas fungera perfekt i så måtto, att antalet felaktiga eller obeställbara anvisningar är försvinnande litet. En olägenhet har däremot varit att pensionsanvisningar i relativt stor omfattning expedierats till personer som redan före utbetalningsmånaden avlidit. Antalet på grund av dödsfall till pensionsstyrelsen återkomna anvisningar, av vilka dock de allra flesta återställas till pensionsstyrelsen av postanstalterna utan att utbetalning ägt rum, var sålunda fram till oktober 1948 omkring 1 200 varje månad.

Dödsfallsuppgifter rörande folkpensionärer skola normalt lämnas pensionsstyrelsen av folkbokföringsmyndigheterna inom 10 dagar efter dödsfallet. Då folkpensionsanvisningarna för en viss månad utsändas till postanstalterna redan den 7—11 i samma månad och det möter vissa svårigheter att i sista stund förhindra att en anvisning utsändes, torde det sålunda ej helt kunna undvikas att anvisningar expedieras även för personer som avlidit i slutet av nästföregående månad. Det abnormt stora antalet felaktigt utsända anvisningar för avlidna personer föranledde emellertid pensionsstyrelsen att närmare undersöka inom vilken tid efter dödsfallet ifrågasvarande uppgifter kommo styrelsen tillhanda. Undersökningen omfattade till styrelsen under augusti 1948 inkomna omkring 5 000 dödsfallsuppgifter. Det visade sig att av hela antalet uppgifter endast 42,5 % inkommit inom 10 dagar efter dödsfallet. I övrigt hade 22,2 % inkommit efter 11—15 dagar, 16 % efter 16—20 dagar, 7,5 % efter 21—25 dagar, 3,5 % efter 26—30 dagar och 8,2 % (454 stycken) mer än 30 dagar efter dödsfallet.

Pensionsstyrelsen hade redan tidigare inlett förhandlingar med statistiska centralbyrån i avsikt att söka få till stånd snabbare rapporter om timade dödsfall. Efter ytterligare förhandlingar med anledning av nyssnämnda utredning synes ha skett en viss omläggning av arbetsgången hos de myndigheter som ha att lämna uppgifter om dödsfall, ty numera erhåller pensionsstyrelsen sådana uppgifter betydligt tidigare efter dödsfallet än vad förhållan-

det var under augusti. Såsom en följd härav har antalet folkpensionsanvisningar, vilka utsändas till före utbetalningsmånaden avlidna pensionstagare, väsentligt minskats. Antalet återkomna anvisningar med anteckning om att pensionstagaren avlidit var sålunda för november 1948 omkring 650 och för december 1948 endast 329. Fr. o. m. januari 1949 har det varit möjligt att vidtaga sådan ändring i arbetsgången inom pensionsstyrelsen, att dödsfallsanmälningar föranleda motsvarande folkpensionsanvisningars stoppande även om de inkomma så sent som den 5 eller 6 i månaden efter döds månaden. Antalet till avlidna pensionstagare felaktigt utsända anvisningar torde härigenom komma att nedgå till endast något 100-tal per månad.

En omständighet, som ej har direkt samband med utbetalningssättet men som dock må beröras i detta sammanhang, är pensionsärendenas genomloppstid inom pensionsstyrelsen innan de äro färdiga för kontrollgranskning. I och med den nya folkpensioneringslagens ikraftträdande den 1 januari 1948 blevo många som ej förut uppburit folkpension berättigade till den nya lagens förmåner. Detta medförde vid årsskiftet 1947/48 en stark tillströmning av bl. a. ansökningar om allmän ålderspension och änkepension. Den balans å ej behandlade ärenden, som härigenom uppkom på ett flertal avdelningar inom pensionsstyrelsen, har såvitt angår ärenden rörande invalidpension och sjukbidrag ännu ej nedgått till normal storlek men hade redan i maj 1948 avarbetats beträffande ärenden rörande ålders- och änkepension, i vilka besvär ej anförts över pensionsnämndens beslut.

Hela genomloppstiden inom pensionsstyrelsen — från det en ansökan eller ett nämndsbeslut inkommer till styrelsen till dess det första pensionsbeloppet expedieras — är för närvarande beträffande ansökningar om allmän ålderspension, vilka icke föranlett nämndsbeslut, samt ärenden rörande annan ålderspension och änkepension, i vilka besvär över nämndens beslut ej anförts, i regel 2 å 3 veckor samt beträffande ärenden rörande invalidpension och sjukbidrag, i vilka särskild utredning ej erfordras, ett par månader. Skall kommun uppbära viss del av det först till betalning förfallande pensionsbeloppet, erfordras ofta sedan ärendet färdigbehandlats viss skriftväxling med kommunen, varigenom utbetalningen i dessa fall ytterligare något fördröjes.

Inom pensionsstyrelsen pågår utredning om genomloppstidernas nedbringande, om möjligt utan ökade personalkostnader.

Utredning rörande möjligheten att genomföra en indexreglering av folkpensionerna med bibehållande av central utbetalning.

På de sakkunnigas begäran har pensionsstyrelsen genom en särskilt anlitad expert, avdelningschefen hos Aktiebolaget Stockholms spårvägar Lars A. Källén, verkställt utredning rörande möjligheterna att med bibehållande av nuvarande utbetalningssystem genomföra en indexreglering av folkpensionerna. Enligt det framlagda förslaget skulle man i de namnkort av hålkorts-

typ, vilka användas för framställning av folkpensionsanvisningar, instansa ej blott de aktuella månadsbeloppen utan även de ändrade månadsbelopp, vilka kunna komma i fråga vid en indexändring. Härigenom blir det möjligt att utbetala de ändrade pensionsbeloppen redan månaden efter det nytt indextal tillkännagivits. När så anses erforderligt kan mellan två kvartalsskiften hela namnkortskartoteket förnyas och förses med till nya indexlägen avpassade belopp, utan att de löpande utbetalningarna hindras. I utredningen förutsattes, att alla särskilda decemberbelopp slopas, varigenom samma pensionsbelopp kan utbetalas varje månad, samt att alla kvartalsvis utbetalade grundpensioner omläggas till månadsutbetalning. Huruvida sistnämnda omläggning behöver ske redan någon tid före en indexreglerings ikraftträdande torde ännu ej vara fullt klart men är under fortsatt utredning av pensionsstyrelsen.

För genomförandet av en indexreglering på i utredningen föreslaget sätt erfordras inemot ett halvt års förberedelsearbete, räknat från den tidpunkt då statsmakternas beslut om en indexreglering föreligger. Tack vare i god tid verkställda beställningar å ytterligare hålkortsmaskiner finnes anledning antaga, att omläggningen skall kunna genomföras under senare delen av innevarande år med anlitande enbart av den maskinpark, som då står till pensionsstyrelsens omedelbara förfogande.

Den kommunala utbetalningen av allmänna barnbidrag.

Utbetalningen av de fr. o. m. år 1948 införda allmänna barnbidragen har anförtratts rikets barnavårdsnämnder. Då en kommunal utbetalning av folkpensionerna, om en sådan skulle genomföras nu, torde bära organiseras på ungefär samma sätt som utbetalningen av de allmänna barnbidragen, ha de sakkunniga ansett lämpligt att här i korthet redogöra för hur barnbidragsutbetalningen och revisionen av utbetalade bidragsbelopp tillgår. I huvudsak tillämpades samma system även för den kommunala utbetalningen av dyrtidstillägg å folkpensioner för år 1948 och revisionen av utbetalade sådana dyrtidstillägg.

Allmänt barnbidrag, som för varje bidragsberättigat barn uppgår till 260 kronor om året, utbetalas kvartalsvis genom barnavårdsnämnden i den kommun inom vilken barnet är kyrkobokfört. Barnavårdsnämnden utskriver barnbidragsanvisningar, vilka överlämnas till närmaste postanstalt. Postverket disponerar vederbörande förslagsanslag och lyfter därå erforderliga medel. Barnbidragsverksamheten är sålunda icke förenad med någon kassarörelse för barnavårdsnämnden annat än då nämnden själv äger uppbära barnbidraget.

Barnbidragsanvisningarna skola vara överlämnade till vederbörande postanstalter före den 18 i månaderna januari, april, juli och oktober. Utbetalningen av bidragen skall börja den 21 i dessa månader samt pågå till den 20 i nästföljande månad. Om den 21 infaller å sönd eller helgdag, skall utbetalningen påbörjas närmast efterföljande vardag.

Anvisningarna utskrivas med ledning av ett av barnavårdsnämnden fört

bidragsmottagarregister. Vid avlämnandet till postanstalt skola anvisningarna åtföljas av en förteckning, som genom kopiering utskrivits i två exemplar å fastställd blankett. I förteckningen är varje rad åsatt ett nummer, vilket som redovisningsnummer skall av barnavårdsnämnden angivas å motsvarande anvisning. Å förteckningen angives bidragsmottagarens identitetsbeteckning (folkbokföringsnummer) och namn samt det antal barn som anvisningen avser. Anvisningens belopp angives ej, då ju bidraget alltid är 65 kronor för varje barn. Ej heller angives identitetsbeteckning och namn för barnet eller barnen. Sedan vederbörande postfunktionär konstaterat, att samtliga å förteckningen upptagna barnbidragsanvisningar medfölja, skall han bestyrka mottagandet av anvisningarna genom att anbringa sin signatur och avtryck av postanstaltens datumstämpel på därför avsedd plats å förteckningen. Det ena exemplaret återställles därefter till barnavårdsnämnden, medan det andra insändes till vederbörande revisionsavdelning inom generalpoststyrelsen.

Har bidragsmottagare icke mottagit barnbidragsanvisning för visst kvartal eller förlorat honom tillställd anvisning, kan generalpoststyrelsen efter framställning av bidragsmottagaren utfärda duplettanvisning.

Om till postanstalt anmäles att bidragsmottagare avlidit, skall postanstalten omhändertaga anvisningen. Sedan adressen å anvisningen överkorsats och anvisningen försetts med anteckning om att adressaten avlidit, återsändes anvisningen till den barnavårdsnämnd som utfärdat densamma. Nämnden har att förse anvisningen med uppgift om ny bidragsmottagare, varefter anvisningen utan att ny förteckning utskrives överlämnas till postanstalten å orten, som vidarebefordrar den till den nya adressaten.

När barnbidragsanvisning blir obeställbar av annan anledning än att adressaten avlidit, t. ex. till följd av ofullständig adress eller på grund av att adressaten avflyttat från orten utan att meddela sin nya adress, skall anvisningen av adresspostanstalten insändas till vederbörande revisionsavdelning hos generalpoststyrelsen, som, sedan erforderliga anteckningar verkställts å ifrågavarande förteckning och anvisningen överkorsats, översänder anvisningen till den barnavårdsnämnd som utfärdat densamma. Sedan nämnden införskaffat uppgift om bidragsmottagarens rätta adress, har nämnden att utskriva ny anvisning och ny postförteckning.

När allmänt barnbidrag skall utbetalas retroaktivt för tid före utbetalningskvartalet eller efter ordinarie utbetalningstid under kvartalet, användes en särskild blankett för barnbidragsanvisning med påtryck att utbetalningen avser retroaktivt bidrag. Vid avlämnande till postanstalt av dylik anvisning skall anvisningen vara åtföljd av förteckning, varå gjorts en tydlig anteckning om att det gäller retroaktivt bidrag. Å retroaktivförteckning angives belopp i stället för antal barn.

Barnbidrag som skola uppbäras av barnavårdsnämnden utbetalas icke medelst barnbidragsanvisningar utan insättas å barnavårdsnämndens postgirokonto, vilket sker centralt genom generalpoststyrelsens försorg. Vederbörande barnavårdsnämnd insänder i varje särskilt fall till generalpoststyrel-

sens barnbidragsavdelning en förteckning, upptagande identitetsbeteckning för det eller de barn bidraget avser ävensom den summa som skall utanordnas. Med ledning av denna förteckning insätter generalpoststyrelsen ett belopp, motsvarande förteckningens slutsumma, på barnavårdsnämndens postgirokonto. Samma förfarande iakttages, då barnbidrag skola uppbäras av vissa vårdanstalter eller av fattigvårdsstyrelse.

Om verkställd utbetalning skall barnavårdsnämnden göra anteckning å därför avsett kort för varje bidragsmottagare. För varje kvartal införes å kortet antalet barn, för vilket bidrag utgått. Med denna anteckning kan man sålunda av kortet utläsa att utbetalning skett samt genom multiplicering av noterat antal barn med 65 kronor konstatera storleken av det belopp som tillställts bidragsmottagaren.

Revision av utbetalade barnbidragsbelopp sker å generalpoststyrelsens barnbidragsavdelning. Revisionsarbetet försiggår i fem etapper. Den första etappen består i överföring av insända förteckningars uppgifter till registerkort, ett för varje kommun. Barnantalet i slutsumman å vanlig förteckning jämföres med motsvarande uppgift under föregående kvartal. Vid större avvikelse verkställs kontrollsummering av de å förteckningen för varje anvisning lämnade uppgifterna om barnantal. Andra etappen vidtager, då inlösta barnbidragsanvisningar insänts till generalpoststyrelsen av postanstalterna, och består i siffergranskning av redovisningarna. I tredje etappen sorteras anvisningarna på kommun med ledning av på anvisningarna av barnavårdsnämnden angivet kommunnummer. Såsom en fjärde etapp i arbetet sorteras därefter anvisningarna kommunvis efter redovisningsnummer. I samband med denna nummersortering upprättas slutligen såsom en femte etapp balanslista, upptagande utfärdade men ej inlösta anvisningar.

Å generalpoststyrelsens barnbidragsavdelning sysselsättas för närvarande ett 30-tal personer. Revisionsarbetet har emellertid hittills i hög grad försvärats genom felaktigheter vid utskrift av barnbidragsanvisningar och förteckningar m. m. När barnavårdsnämnderna förvärvat tillräcklig rutin, torde personalantalet å avdelningen kunna nedbringas något.

Utöver den rent siffermässiga revision som utövas av generalpoststyrelsen skall viss saklig revision utföras. Den sakliga revisionen, som torde komma att avse såväl frågan huruvida utbetalade barnbidrag avsett bidragsberättigade barn som frågan huruvida bidrag utgått till alla bidragsberättigade barn, skall omhänderhavas av länsstyrelserna och utföras såsom stickprovssundersökningar med ledning av material från folkbokföringens länsbyråer.

För att erhålla material för en uppskattning av kommunernas kostnader för barnbidragsverksamheten har socialstyrelsen under hösten 1948 begärt vissa uppgifter från ett hundratal kommuner. Då de inkomna svaren ännu ej fullständigt bearbetats, föreligger icke någon definitiv kostnadsberäkning. Enligt preliminära beräkningar kan emellertid för rikets samtliga kommuner den årliga driftskostnaden uppskattas till drygt 1,8 miljoner kronor, varav personalkostnad inemot 1,5 miljoner kronor. Postverkets kostnader för ut-

betalning och revision beräknas för innevarande budgetår uppgå till lägst 30 öre per barnbidragsanvisning. Då hela antalet bidragsmottagare utgör omkring 940 000 och utbetalningen sker kvartalsvis, kunna postverkets kostnader för hela budgetåret uppskattas till omkring 1,1 miljoner kronor.

De årliga kostnaderna för barnbidragsverksamheten, kostnaden för saklig revision ej medräknad, kunna sålunda preliminärt uppskattas till omkring 2,9 miljoner kronor, motsvarande 77 öre per barnbidragsanvisning.

Yttranden av vissa kommuner rörande utbetalning av indexreglerade folkpensioner genom kommunernas försorg.

Redan på ett tidigt stadium av utredningsarbetet — i mitten av september 1948 — anmodade de sakkunniga drätselkammarens resp. kommunalnämndens ordförande i 52 städer och 151 landskommuner att besvara ett frågeformulär, innehållande frågor rörande sannolikheten för att kommunen kunde åtaga sig att utbetala folkpensionerna för inom kommunen mantalsskrivna pensionstagare, till vilket kommunalt organ en sådan utbetalningsverksamhet lämpligen borde anförtros, hur stora engångsutgifter för maskinella hjälpmedel samt årliga avlöningskostnader för nyanställd personal kommunens övertagande av pensionsutbetalningen kunde beräknas medföra samt hur lång tid som kunde beräknas åtgå för förberedande av utbetalning av ändrade pensionsbelopp i anledning av en indexändring. Därjämte lämnades kommunerna tillfälle att inkomma med mera allmänna uttalanden.

I en vid frågeformuläret fogad missivskrivelse anförde de sakkunniga bl. a. följande: »En omständighet som tyder på att en överflyttning av utbetalningsbestyret från pensionsstyrelsen till kommunerna skulle vara tänkbar är att kommunernas handhavande av de allmänna barnbidragens utbetalning synes fungera tillfredsställande. Å andra sidan är att märka, att folkpensionerna till skillnad från barnbidragen i regel utbetalas varje månad, att folkpensionernas storlek varierar i olika fall samt att en viss pensionstagares pensionsbelopp ibland relativt ofta kan ändras, t. ex. vid uppnådd ålder av 67 år, civilståndsändring, makes inträdande i rätt till folkpension eller hustrutillägg samt på grund av ändringsbeslut av pensionsnämnden eller pensionsstyrelsen i anledning av inkomstförändring m. m. Härtill skulle vid en indexreglering komma förändringar i samband med indextalets höjning eller sänkning. Då de sakkunniga preliminärt utgå ifrån att endast indexförändringar av viss ej alltför obetydlig storlek skola utlösa motsvarande höjning eller sänkning av pensionsbeloppen, torde emellertid sådana allmänna omräkningar av pensionerna i regel icke behöva företagas särskilt ofta.»

Frågeformuläret har helt eller delvis besvarats av de tillfrågade personerna i 49 städer, därav rikets samtliga 18 städer med mer än 30 000 invånare, samt 135 landskommuner, således sammanlagt 184 kommuner.

Såsom utbetalningsorgan föreslås i de inkomna svaren i allmänhet pensionsnämnd, socialvårdsbyrå, drätselkammare, drätselkontor, kommunalnämnd

eller kommunalkontor. Den tid som erfordras för förberedande av utbetalning av ändrade belopp vid en indexändring uppskattas av Stockholm till en vecka, av Göteborg till sex veckor och av Malmö till tre månader. I övrigt variera de uppskattade tiderna från en dag till tre månader.

Frågan huruvida vederbörande kommun sannolikt kan övertaga bestyret med folkpensionernas utbetalning har besvarats jakande av 151 och nekande av 33 kommuner. Av de kommuner som förklarat sig sannolikt kunna övertaga utbetalningen av folkpensionerna ha 26 likväl avstyrkt en decentralisering av utbetalningsverksamheten eller ock uttryckt tveksamhet rörande lämpligheten av en sådan åtgärd.

De flesta av de kommuner, som besvarat frågan jakande och icke samtidigt avstyrkt eller ifrågasatt lämpligheten av en decentralisering, ha ej närmare utvecklat sina synpunkter. I den mån de uttryckligen förklarat sig tillstyrka en decentralisering ha de som skäl därför merendels åberopat, att det fr. o. m. år 1948 tillämpade systemet icke kan anses ha fungerat tillfredsställande. Särskilt har framhållits att folkpension som en gång börjat utbetalas icke alltid kunnat spärras med önskvärd snabbhet vid pensionsrättens upphörande på grund av pensionstagarens frånfalle. Det har även anmärkts att alltför långa väntetider förekommit för nytillkomna pensionärer innan den första pensionsutbetalningen verkställdes.

De kommuner som förklarat sig ur stånd att övertaga utbetalningsarbetet ha i flera fall såsom orsak här till angivit svårigheter att anskaffa lokaler och även personal. Särskilt gäller detta de större städerna. Mindre kommuner, i synnerhet de allra minsta, ha uttalat att frågan om kommunal utbetalning bör anstå till dess den nya kommunindelningen genomförts. De kommuner, som förklarat sig kunna övertaga pensionsutbetalningen men avstyrkt eller ock anfört tveksamhet rörande lämpligheten av en decentralisering, ha i allmänhet därvid framhållit, att det nya utbetalningssystem som tillämpats fr. o. m. år 1948 efter en del till sina verkningar mycket påtagliga besvärigheter i starten numera synes fungera alltmer tillfredsställande. Vidare har anmärkts, att en decentralisering av utbetalningsverksamheten till kommunerna måste ställa sig väsentligt dyrare på grund av de minskade möjligheter till ett rationellt utnyttjande av maskiner och arbetskraft som ett sådant system skulle medföra.

I följande sammanställning anges för städer och landskommuner av olika storlek dels hur många kommuner, som besvarat det utsända frågeformuläret, dels hur många av dessa som jakande besvarat frågan om de sannolikt kunna övertaga pensionsutbetalningen och icke därjämte avstyrkt en sådan decentralisering eller uttryckt tveksamhet, dels hur många som förklarat sig (för närvarande) ur stånd att övertaga pensionsutbetalningen, dels hur många som oaktat de anse sig kunna övertaga utbetalningen avstyrkt decentralisering eller uttalat tveksamhet rörande lämpligheten av en sådan, dels ock de båda sistnämnda kategorierna tillhoppa i procent av hela antalet ifrågavarande kommuner.

	Antal kommuner som svarat	Kan, avstyrker ej	Kan ej för närvarande	Avstyrker (är tvek- sam)	Avböjande svar i procent
Städer med mer än 30 000 invånare ..	18	11	5	2	38.9
Städer med 10 000—30 000 invånare ..	16	10	1	5	37.5
Städer med mindre än 10 000 invånare	15	11	2	2	26.7
Summa städer	49	32	8	9	34.7
Landskommuner med mer än 5 000 invånare	34	29	3	2	14.7
Landskommuner med 2 000—5 000 invånare	65	40	11	14	38.5
Landskommuner med mindre än 2 000 invånare	36	24	11	1	33.3
Summa landskommuner	135	93	25	17	31.1
Summa kommuner	184	125	33	26	32.1

Kommunernas svar på frågorna om de kostnader som skulle uppkomma för kommunerna, om en decentralisering av utbetalningsverksamheten komme till stånd, behandlas å s. 67 och följande.

Kostnadsberäkning för en decentralisering till kommunerna av folkpensionernas utbetalning.

Pensionsstyrelsen.

Utbetalningen av folkpensionerna och pensionsstyrelsens övriga arbetsuppgifter gå ofta så in i varandra, att det är svårt att angiva kostnaderna för just denna detalj av pensionsstyrelsens arbetsområde. Emellertid ha de sakkunniga i samråd med styrelsen sökt på ett ungefär angiva vilka besparingar som skulle bli följden om pensionsstyrelsen skulle upphöra med själva utbetalningsverksamheten och denna skulle läggas på kommunerna.

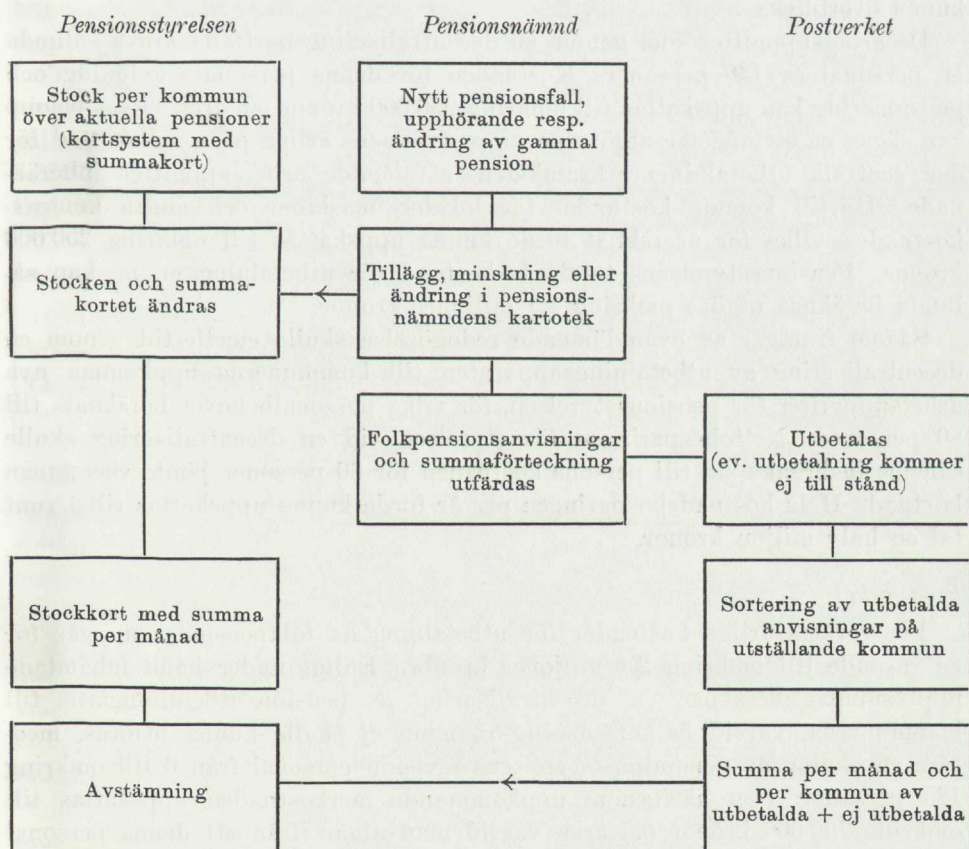
En förutsättning för att nämnvärd besparing inom pensionsstyrelsen skall uppkomma har befunnits vara, att styrelsen avlastas ej blott från själva utbetalningen utan även från pensionsbeloppens slutliga uträkning och i samband därmed från den siffergranskning i övrigt m. m. som för närvarande ankommer på styrelsen. Härvid skulle pensionsnämnderna behöva till pensionsstyrelsen insända ansökningshandlingarna endast i ärenden rörande invalidpension och sjukbidrag samt i besvärärenden.

De sakkunniga utgå därför vid kostnadsberäkningen ifrån att kommunerna helt skola ombesörja pensionsbeloppens uträkning och delvis ansökningshandlingarnas arkivering samt att pensionsstyrelsens lämnande av detaljuppgifter till kommunerna rörande beslutade pensioner utbytes mot en skyldighet för kommunerna att till styrelsen lämna utförliga uppgifter rörande beslutade pensioners art, sammansättning och belopp samt att rapportera

alla ändringar som göras efter omprövning av pensionsrätten eller vidtagas på grund av ändrat civilstånd, ändrad mantalsskrivning m. m. Motsvarande skulle gälla ärenden rörande bidrag till änkor och änklingar med barn enligt den särskilda lagen härom samt ärenden rörande särskilda barnbidrag. De av kommunerna insända uppgifterna skulle ligga till grund för statistik, på-förening av kommunernas andelar i kostnaderna för utgående pensioner och bidrag samt saklig revision av verkställda utbetalningar.

De sakkunniga utgå vidare från att pensionerna skola utbetalas genom folkpensionsanvisningar under förmedling av postverket samt att statsverket genom pensionsstyrelsen och postverket anordnar en siffermässig kontroll över verkställda utbetalningar. Vidare torde saklig revision av något slag bli ofrånkomlig. Då det emellertid torde råda delade meningar om en sådan revisions önskvärda intensitet, beräknas i det följande ingen särskild personal för detta ändamål.

Från nu angivna utgångspunkter torde en någorlunda tillfredsställande kontroll över verksamheten kunna erhållas genom tillämpning av i följande schema angivna förfaringssätt.

Enligt en inom pensionsstyrelsen verkställd uppskattning skulle en decentralisering av utbetalningsverksamheten m. m. under nu angivna förutsättningar medföra följande ändringar i styrelsens personalbestånd. Personalen för ansökningshandlingars registrering, verkställande av vissa utredningar i samband därmed samt fastställande av betalningsmottagare i vissa fall skulle kunna minskas med 45 personer (för närvarande 73). Personalen å stansnings- och maskinavdelningen, avdelningen för änkebidrag, änklingsbidrag och särskilda barnbidrag samt vissa mindre avdelningar skulle kunna minskas med 30 personer (för närvarande 64). Avdelningarna för granskning av decentraliserade ärenden, huvudkortsuppläggning och utbetalning genom postgiro, avdelningen för revision samt avdelningen för särskilda bostadstillägg, vilka för närvarande sysselsätta 65 personer, skulle helt upphöra. Avdelningen för handhavande av huvudkortskartoteket skulle ändras till en avdelning för handhavande av uppgiftskort från pensionsnämnderna och därmed tillföras nya uppgifter, vilket skulle nödvändiggöra en utökning av personalen å denna avdelning med 10 personer (för närvarande 23). En ny avdelning för avstämning med ett personalbehov å omkring 50 personer tillkommer. Därjämte torde böra beräknas 20 personer för arbetsuppgifter som nu icke kunna överblickas.

De arbetsuppgifter som genom en decentralisering bortfalla kräva sålunda en personal av 140 personer. Kostnaden för denna personals avlöning och pensionering kan uppskattas till omkring 950 000 kronor om året, vilket belopp kan sägas på ett ungefär utgöra pensionsstyrelsens årliga personalkostnad för den centrala utbetalningsverksamheten, närstående arbetsuppgifter inberäknade. Härtill komma kostnader för lokaler, maskiner och andra kontorskostnader, vilka för år räknat torde kunna uppskattas till omkring 250 000 kronor. Pensionsstyrelsens totala årskostnad för utbetalning m. m. kan sålunda beräknas utgöra omkring 1,2 miljoner kronor.

Såsom framgår av ovan lämnade redogörelse skulle emellertid genom en decentralisering av utbetalningsapparaten till kommunerna uppkomma nya arbetsuppgifter för pensionsstyrelsen, för vilka personalbehovet beräknats till 80 personer. Nettobesparingen för styrelsen vid en decentralisering skulle således inskränka sig till personalkostnaden för 60 personer jämte viss annan kostnad. Hela kostnadsbesparingen per år torde kunna uppskattas till i runt tal en halv miljon kronor.

Postverket.

Postverkets årliga kostnader för utbetalning av folkpensioner uppgår för närvarande till omkring 2,1 miljoner kronor. Enligt under hand inhämtade upplysningar beräknas en decentralisering av pensionsutbetalningarna till kommunerna, varvid hålkortsmässig revision ej skulle kunna utföras, medföra en ökning av generalpoststyrelsens revisionspersonal från 6 till omkring 125 personer. Den härigenom uppkommande merkostnaden uppskattas till omkring 700 000 kronor om året, varvid man utgår ifrån att denna personal

till stor del ej behöver vara särskilt kvalificerad. Därjämte blir arbetet å postanstalterna mera komplicerat vid en decentralisering, vilket beräknas medföra en kostnadsökning av omkring 200 000 kronor om året. Enligt dessa beräkningar skulle således postverkets sammanlagda årliga kostnader genom en decentralisering ökas från 2,1 till 3 miljoner kronor.

Kommunerna.

Av frågorna i det av de sakkunniga till vissa kommuner utsända frågeformuläret har frågan, hur stora engångsutgifter för maskinella hjälpmedel vederbörande kommuns övertagande av pensionsutbetalningen kunde beräknas medföra, besvarats av 44 städer med tillhoppa 2 173 800 invånare och av 97 landskommuner med 432 600 invånare. Ifrågavarande engångskostnad har av nämnda städer och landskommuner uppskattats till sammanlagt 227 500 resp. 107 700 kronor eller per invånare kronor 0:10 resp. 0:25. Frågan till vilket belopp den årliga avlöningskostnaden kunde uppskattas för personal, som vid en decentralisering av utbetalningsapparaten till kommunerna skulle behöva nyanställas, har besvarats av 31 städer med 1 624 200 invånare och av 72 landskommuner med 344 400 invånare. Den årliga avlöningskostnaden har av dessa städer och landskommuner uppskattats till sammanlagt 359 700 resp. 255 500 kronor eller per invånare kronor 0:22 resp. 0:74.

Till grund för ovan angivna uppgifter om kommunerna har lagts befolkningsmängden den 1 januari 1948 och den kommunala indelning som varit gällande år 1948. Då invånarantalet den 1 januari 1948 var för rikets städer 3 056 700 och för landskommunerna 3 785 200, kunna kostnaderna för samtliga kommuner uppskattas till följande belopp:

	Engångskostnad för maskinell utrustning	Årlig personalkostnad
Städer	0.3 milj. kr.	0.7 milj. kr.
Landskommuner	0.9 » »	2.8 » »
Hela riket	1.2 milj. kr.	3.5 milj. kr.

Kostnaden för nyanskaffning av maskinell utrustning kan enligt tabellen uppskattas till för hela riket 1,2 miljoner kronor. Övriga engångsutgifter, som en decentralisering av utbetalningsverksamheten skulle medföra, låta sig svårigen beräknas med det material som stått till de sakkunnigas förfogande.

Kommunernas årliga personalkostnad för en decentraliserad utbetalningsverksamhet kan med ledning av de lämnade svaren uppskattas till för hela riket 3,5 miljoner kronor. Antages årskostnaden per anställd person uppgå till 6 000 kronor, skulle sålunda 580 personer bliva helt sysselsatta med pensionsutbetalning inom kommunerna.

Personalåtgången kan också beräknas enligt en annan metod. Av pensionsstyrelsen utbetalas särskilda bostadstillägg, änke- och änklingsbidrag

samt särskilda barnbidrag för närvarande månadsvis genom utbetalningskort, vilka framställas medelst adressplåtar. Utbetalningen av särskilda bostadstillägg, vilkas antal är omkring 55 000, sysselsätter 22 personer. Var och en av dessa betjänar alltså 2 500 pensionstagare. Härvid är att märka, att de särskilda bostadstilläggens belopp äro fastställda av pensionsnämnderna och att ingen kontroll över att beloppen äro riktiga förekommer inom pensionsstyrelsen. Mottagarna av änke- och änklingsbidrag och särskilda barnbidrag uppgå till omkring 22 000. Utbetalningen av dessa bidrag, uträkningen av bidragens belopp, förande av statistik m. m. kräver 12 personers arbete. Var och en av dessa personer betjänar alltså 1 800 bidragsmottagare.

Om man antar, att 750 000 folkpensioner skulle utbetalas centralt genom adressplåtssystem och varje person, som utförde arbete motsvarande det som nu utföres å avdelningen för särskilda barnbidrag m. m., betjänade 1 800 folkpensionärer, kunde den härför erforderliga personalen beräknas uppgå till 420 personer. Om utbetalningen decentraliserades till kommunerna och alla kommuner använde adressplåtssystem, skulle nyssnämnda för en central utbetalning beräknade siffra ej förslå. Även om man uppskattade det behöfliga antalet ständigt sysselsatta personer till exempelvis 500, skulle detta uppenbarligen förutsätta en mycket långt gående rationalisering av arbetet med bl. a. gemensamma utbetalningsorgan för grupper av mindre eller medelstora kommuner, även sedan kommuner med mindre än 2 000 invånare efter en ny kommunindelning genomförande upphört att bestå som självständiga enheter. Då det knappast torde vara sannolikt att en så långt gående rationalisering av till kommunerna i princip decentraliserad pensionsutbetalning skulle komma till stånd inom överskådlig tid, synes den ovan med ledning av kommunsvaren beräknade årliga personalkostnaden, 3,5 miljoner kronor, vilken motsvarar en personallåtgång av 580 personer, böra anses utgöra ett minimibelopp för ifrågavarande kostnad.

Härtill kommer kostnader för lokalhyra, porto, telefon, kontorsutensilier m. m. Genom jämförelse med det ännu ej fullständigt bearbetade material, som socialstyrelsen införskaffat rörande verksamheten med utgivande av allmänna barnbidrag, synas nämnda kostnader kunna uppskattas till ungefär en fjärdedel av den årliga personalkostnaden eller i runt tal till 1 miljon kronor.

Sammanfattning rörande årliga kostnader.

En sammanställning av ovan verkställda beräkningar rörande löpande årliga kostnader för utbetalning av folkpensionerna dels för närvarande dels efter en decentralisering av utbetalningsverksamheten till kommunerna ger följande resultat.

Den för närvarande tillämpade centrala utbetalningsmetoden får anses för pensionsstyrelsen medföra en årlig kostnad för utbetalning och närstående arbetsuppgifter av omkring 1,2 miljoner kronor. Postverkets årskostnad utgör omkring 2,1 miljoner kronor. Sammanlagda årskostnaden för utbetalning m. m. kan alltså beräknas till 3,3 miljoner kronor eller, då årliga an-

talet folkpensionsanvisningar utgör omkring 8,4 miljoner, till 40 öre per anvisning.

En decentralisering av utbetalningsverksamheten till kommunerna kan beräknas medföra en årlig kostnadsminskning för pensionsstyrelsen med 0,5 miljoner kronor, en årlig kostnadsökning för postverket med 0,9 miljoner kronor och en årlig kostnad för kommunerna av 4,5 miljoner kronor. Hela årskostnaden för en decentraliserad utbetalningsverksamhet kan sålunda uppskattas till omkring 8,2 miljoner kronor eller till 98 öre per anvisning, vilken kostnad icke ter sig särskilt stor i jämförelse med kostnaderna för den med avsevärt enklare utbetalningar förenade barnbidragsverksamheten enligt den beräkning som i det föregående gjorts med ledning av uppgiftsmaterial hos socialstyrelsen (77 öre per barnbidragsanvisning).

De sakkunnigas synpunkter på decentraliseringsfrågan.

I de från kommunerna inkomna svaren å de sakkunnigas frågeformulär anläggas på decentraliseringsfrågan vissa synpunkter som kunna antagas representera en mera allmän uppfattning. I anslutning härtill och till den utredning som i övrigt verkställes vilja de sakkunniga diskutera frågan i ett något vidare sammanhang än som i och för sig betingas av förslaget om pensionernas indexreglering.

Inom modern kontorsorganisation förefinnes en tendens att å ena sidan decentralisera beslutanderätt av olika slag och å andra sidan centralisera vissa verkställighetsåtgärder, t. ex. kontinuerliga utbetalningar i anledning av fattade beslut. Genom decentraliserad beslutanderätt kan i allmänhet åstadkommas smidiga kompletteringar av ett från början ofullständigt utredningsmaterial samt snabba beslut. Genom en rationellt organiserad utbetalningsapparat för stora enheter vinner man med minsta möjliga personal- och materialåtgång allmän punktlighet för kontinuerliga utbetalningar.

Båda dessa moderna principer ha kommit till uttryck i den fr. o. m. år 1948 gällande folkpensioneringslagen. I ärenden rörande inkomstprövad ålderspension samt änkepension är sålunda beslutanderätten decentraliserad till pensionsnämnderna, vilkas beslut verkställas av pensionsstyrelsen utan saklig prövning. All utbetalning av folkpension sker däremot centralt genom pensionsstyrelsens försorg.

Såsom framgår av särskild redogörelse fungerade emellertid det nya utbetalningssystemet mycket otillfredsställande i början av år 1948, och under praktiskt taget hela året ha folkpensionsanvisningar i stor utsträckning på ett irriterande sätt utsänts oaktat pensionsrätten upphört på grund av pensionstagarens död. De av de sakkunniga tillfrågade kommuner, som angivit sig föredraga kommunal utbetalning av folkpensionerna, ha såsom argument härför framför allt åberopat nämnda omständigheter. Orsakerna till utbetalningssystemets bristande effektivitet vid den nya folkpensioneringslagens ikraftträdande synas emellertid ha varit av tillfällig och exceptionell natur (försenad maskinleverans) och helt legat utanför pensionsstyrelsens möjlig-

heter till kontroll. Utsändning av folkpensionsanvisningar för avlidna personer, när så ej borde ha skett, har främst förorsakats av att dödsfallsuppgifterna från folkbokföringen kommit pensionsstyrelsen för sent tillhanda. Så småningom ha de vid starten uppkomna svårigheterna till största delen övervunnits, och pensionsstyrelsens arbete med att fullkomna utbetalningsapparatens pågår alltjämt.

Den andra huvudanmärkningen, som i de inkomna kommunsvaren riktats mot pensionsorganisationen har varit att alltför långa väntetider förekomma från ansökningens ingivande till det första pensionsbeloppets utbetalning. Denna anmärkning synes främst rikta sig mot genomloppstiden inom pensionsstyrelsen för ärenden rörande invalidpension och sjukbidrag, vilken för närvarande i ärenden av dessa slag som ej kräva särskild utredning — således i gynnsammaste fall — torde uppgå till ett par månader och tidigare varit avsevärt längre. Väntetiden i sådana ärenden skulle emellertid ej bli kortare genom en decentralisering enbart av utbetalningsverksamheten, snarare längre, eftersom då skulle tillkomma den tid som åtginge för översändande av pensionsstyrelsens beslut till vederbörande utbetalningsorgan för verkställighet. Beträffande andra ärenden, i vilka pensionsnämnd meddelar beslut, torde den i nya folkpensioneringslagen genomförda partiella decentraliseringen av beslutanderätten ha medfört en avsevärd förkortning av väntetiden för de sökande. Härtill har också i viss mån bidragit att den första utbetalningen numera sker direkt till den pensionsberättigade, medan före den 1 januari 1948 denna utbetalning skedde genom förmedling av pensionsnämndens ordförande. Slutligen må anmärkas att kommunerna ha möjlighet att i ömmande fall förskottera folkpension till den sökande och efter anmälan hos pensionsstyrelsen återfå det förskotterade beloppet ur den först till betalning förfallande pensionen. Av det anförda framgår att anmärkningen om lång väntetid icke drabbar utbetalningssättet som sådant och sålunda icke kan utgöra ett skäl för en decentralisering av enbart pensionsutbetalningen.

Å andra sidan har från flera håll framhållits att de mindre kommuner, som inom de närmaste åren skola uppgå i större enheter, för närvarande i allmänhet sakna resurser att på ett tillfredsställande sätt omhänderha den kontinuerliga utbetalningen av folkpensionerna och den därmed förenade ganska ofta förekommande omräkningen av pensionsbeloppen vid civilståndsförändringar, förändringar i makes pensionsförhållanden, pensionstagarens uppnående av 67 år m. m. Hela decentraliseringsfrågan bör därför enligt denna mening vila till dess den nya kommunindelningen genomförs.

Enligt de sakkunnigas mening är detta en mycket vägande anmärkning, som icke kan förbigås. För vissa större och medelstora städers del synes dessutom föreligga svårigheter att på kort tid uppbringa för utbetalningsverksamheten erforderliga lokaler och personal, vilket i allt fall torde omöjliggöra en decentralisering redan till den 1 januari 1950, då indexregleringen förutsatts skola träda i tillämpning.

Mot decentralisering av utbetalningsapparaten i nuvarande läge talar också resultatet av den utredning som pensionsstyrelsen på de sakkunnigas

begäran låtit verkställa. Såsom framgår av den särskilda redogörelsen för denna utredning kan, om det nuvarande centrala utbetalningssystemet bibehålles, de ändrade pensionsbelopp som skola utgå vid höjning eller sänkning av pensionsindextalet utbetalas redan månaden efter det indexändringen kungjorts. Genomföres en kommunal utbetalning av folkpensionerna, torde utbetalning av ändrade belopp med så kort varsel kunna åstadkommas endast i kommuner med få pensionstagare och möjligen även i de största städerna med stor förvaltningspersonal, däremot ej med säkerhet i övriga kommuner. Utbetalning av ändrade pensionsbelopp ännu tidigare än som förutsattes i pensionsstyrelsens utredning, sålunda under *samma* månad som en indexändring kungöres, kan icke uppnås med något utbetalningssystem utan ändring av nu föreskrivna tider för folkpensionernas utbetalning. Ett pensionsindextal som skall grunda sig på prisuppgifter från en viss månad kan nämligen enligt vad de sakkunniga inhämtat icke föreligga färdiguträknat förrän tidigast i mitten av nästföljande månad.

Av nu anförda skäl och då det överhuvudtaget framstår som synnerligen ovisst, huruvida en decentralisering av utbetalningsapparaten till kommunerna skulle kunna med framgång genomföras under de närmaste åren, förorda de sakkunniga en fortsatt central utbetalning av folkpensionerna genom pensionsstyrelsens försorg. En uppdelning av utbetalningsverksamheten på sådant sätt, att kommunerna skulle utbetala indextillägget och pensionsstyrelsen pensionens grundbelopp anse de sakkunniga icke lämplig, då folkpensionen såvitt möjligt bör utbetalas i ett sammanhang och det av den verkställda utredningen framgår, att pensionsstyrelsen utan svårighet samt billigast och med kortast möjliga förberedelsetid kan utbetala tillägget och folkpensionen i övrigt medelst en och samma folkpensionsanvisning.

Under sådana förhållanden ha de sakkunniga ej verkställt någon närmare utredning om det sätt, på vilket en decentralisering under nuvarande förhållanden lämpligast borde genomföras.

De sakkunniga vilja emellertid till slut erinra om att socialvårdskommittén i ett nyligen avgivet betänkande om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring (SOU 1948: 39) föreslagit överflyttning till en kommunal socialförsäkringsnämnd av åtskilliga lokala arbetsuppgifter, däribland pensionsnämndernas och sjukkassornas verksamhet. Om efter kommunindelningens genomförande även detta program realiserats, bör enligt de sakkunnigas mening frågan om en decentralisering av folkpensioneringen upptagas till övervägande ur mera allmänna synpunkter, varvid även frågan om ytterligare decentralisering av beslutanderätten bör erhålla en allsidig belysning.

Såsom ett tidigt led i den utredning som sålunda i en framtid kan komma att företagas synes med fördel kunna ingå en på frivilliga åtaganden grundad försöksverksamhet, omfattande kommunal utbetalning av folkpensionerna i några kommuner av olika struktur. Härigenom skulle man bl. a. kunna erhålla mera tillförlitliga uppgifter om kostnaderna för lokal utbetalning än som för närvarande är möjligt.

KAP. 7.

Förslag rörande provisoriska dyrtidstillägg å folkpensioner m. m. för år 1949.

Med hänsyn till det förberedelsearbete, som genomförandet av en indexreglering kräver, ha de sakkunniga utgått ifrån att de föreslagna nya bestämmelserna skola träda i kraft först den 1 januari 1950. Det blir sålunda nödvändigt att — såsom skett under år 1948 — utgiva provisoriska dyrtidstillägg å folkpensionerna även för år 1949.

I huvudsak torde dessa böra utgå efter samma grunder och med samma belopp som dyrtidstilläggen för år 1948. I vissa avseenden synes dock utformningen böra bli en annan med hänsyn till de förordade principerna för en indexreglering av folkpensionerna.

Enligt 1948 års lag utgick dyrtidstillägg till var och en som åtnjöt någon av folkpensionens huvudformer — ålderspension, invalidpension, sjukbidrag och änkepension — samt till hustrutilläggsberättigade hustrur. I de sakkunnigas förslag till indexreglering förordas, att indextillägg skall tillkomma alla ålders- och änkepensionärer samt hustrutilläggsberättigade hustrur, men i fråga om invalidpensionärer och sjukbidragsberättigade personer föreslås rätten till indexförhöjning begränsad till dem som erhålla inkomstprövad förmån. I ett annat avseende innebär förslaget till indexreglering en utvidgning av de förmånsberättigade kategorierna i förhållande till 1948 års lag om dyrtidstillägg, nämligen beträffande dem som erhålla änke- och änklingsbidrag enligt lagen om bidrag till änkor och änklingar med barn. Dessa ha nämligen icke omfattats av 1948 års lag om dyrtidstillägg. Vid utformningen av bestämmelser om dyrtidstillägg för år 1949 torde, om de sakkunnigas förslag till indexreglering genomföres, reglerna för rätt till dyrtidstillägg böra bringas att överensstämma med motsvarande regler för rätt till indexförhöjning.

Dyrtidstillägget för år 1948 utgjorde 30 kronor för änkepensionsberättigad och hustrutilläggsberättigad hustru, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make jämväl åtnjöt folkpension eller till vars hustru utgick hustrutillägg, samt 50 kronor för annan pensionsberättigad. I förslaget till indexreglering har antalet tilläggsbelopp begränsats till två. Det lägre av dessa belopp tillkommer gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension, inkomstprövad invalidpension eller inkomstprövat sjukbidrag eller till vars hustru utgår hustrutillägg, samt hustrutilläggsberättigad hustru, änkepensions- eller änkebidragsberättigad änka och till änklingsbidrag berättigad änklings. Det högre tillägget tillkommer annan gift pensionsberättigad än förut nämnts samt icke gift pensionsberättigad som ej åtnjuter änkepension, änkebidrag eller

änklingsbidrag. Provisoriska dyrtidstillägg för år 1949 torde under sådana förhållanden böra utgå med endast beloppen 40 och 50 kronor, varvid de kategorier som för år 1948 erhöles 30 kronor samt änke- och änklingsbidragstagare böra hänföras till den grupp som får 40 kronor. Kostnaderna för på detta sätt konstruerade dyrtidstillägg kunna uppskattas till omkring 35,6 miljoner kronor, medan kostnaderna för dyrtidstillägg enligt samma grunder och med samma belopp som 1948 års tillägg skulle uppgå till omkring 35,8 miljoner kronor.

Utbetalningen av 1948 års dyrtidstillägg har verkställts av pensionsnämnderna eller andra kommunala organ. De pensionstagare som åtnjöt enbart allmän ålderspension hade därvid att ingiva anmälningar till pensionsnämnderna, enär nämndernas förteckningar över pensionstagare (i form av uppgiftskort från pensionsstyrelsen samlade till kortregister) i regel icke omfattade sådana pensionärer. Till övriga pensionstagare verkställdes utbetalningen med ledning av förteckningarna. Fr. o. m. september 1948 utsänder emellertid pensionsstyrelsen till pensionsnämnderna uppgiftskort även rörande beviljade folkpensioner som bestå av enbart allmän ålderspension, och styrelsen har anmodat pensionsnämnderna att med ledning av de från pensionstagarna inkomna anmälningsblanketterna för erhållande av dyrtidstillägg för år 1948 komplettera sina förteckningar till att avse även tidigare beviljade allmänna ålderspensioner. Denna komplettering torde i regel ha slutförts före april månads ingång. Ungefärligen fr. o. m. maj 1948 böra sålunda pensionsnämnderna ha möjlighet att utan något som helst ansökningsförfarande utbetala nya dyrtidstillägg å folkpensionerna.

Från pensionsstyrelsen ha de sakkunniga inhämtat, att styrelsen även under år 1949 kommer att sakna möjligheter att utbetala till beloppen differentierade dyrtidstillägg, därest förberedelsearbeten för indexreglering fr. o. m. år 1950 då skola utföras. Däremot föreligga — åtminstone fr. o. m. maj 1949 — inga svårigheter att på maskinell väg utbetala ett enhetligt dyrtidstillägg med undantagande av de invalidpensionärer och sjukbidragstagare som icke åtnjuta inkomstprövad förmån.

De sakkunniga ha övervägt huruvida 1949 års dyrtidstillägg för möjliggörande av utbetalning genom pensionsstyrelsen borde bestämmas till ett för alla lika stort belopp — diskussionen har närmast rört sig om 50 kronor — men särskilt med hänsyn till de betänkligheter mot ett enhetligt belopp som 1948 års riksdag uttalat ha de sakkunniga stannat för att förorda på ovan angivet sätt differentierade dyrtidstillägg att utbetalas genom de kommunala myndigheternas försorg. Såsom av det föregående framgår kommer utbetalningen att underlättas dels därigenom att de ifrågakommande beloppens antal minskas från tre till två, dels genom anmälningsförfarandets slopande.

Ett provisoriskt dyrtidstillägg för år 1949 synes i likhet med vad som gällt beträffande 1948 års tillägg böra helt bekostas av statsverket.

Slutligen vilja de sakkunniga beröra en detalj i utformningen av 1948 års lag om dyrtidstillägg som enligt vad de sakkunniga erfarit tilldragit sig en

viss uppmärksamhet från kommunalt håll. Enligt 17 § lagen om folkpensionering må för tid, under vilken pensionsberättigad är intagen i fångvårds- eller tvångsarbetsanstalt eller hålles häktad eller eljest är på statens bekostnad intagen å anstalt eller ock tillfälligt vistas utom anstalten, folkpension ej utgå med högre belopp än som motsvarar 200 kronor om året; dock kan pensionsstyrelsen medgiva nära anhörig, vilken för sitt uppehälle är beroende av den pensionsberättigades folkpension, rätt att uppbära denna eller del därav. Då dyrtidstillägg enligt 1948 års lag icke kan anses utgöra folkpension, har utbetalning av dyrtidstillägg i de fall som omnämnas i 17 § skett till de å ifrågavarande anstalter intagna eller vårdade pensionstagarna, medan dyrtidstillägget för av fattigvården omhändertagna anstaltsvårdade pensionärer enligt föreskrift i 1948 års lag utbetalats till vederbörande fattigvårdssamhälle. I konsekvens med sistnämnda bestämmelse synes det böra övervägas att i fråga om dyrtidstillägg för år 1949 införa en föreskrift att dyrtidstillägg icke skall utgå i de fall som avses i 17 § folkpensioneringslagen. Pensionsstyrelsen synes dock böra ha möjlighet att i särskilt fall medgiva nära anhörig till den pensionsberättigade att uppbära tillägget samt eventuellt att förordna om tilläggets utbetalning till den anstaltsvårdade när anstaltsvistelsen kan antagas bli av kort varaktighet.

K A P. 8.

Speciell motivering.

De sakkunnigas förslag till lagändringar innebär i huvudsak införande i lagen om folkpensionering av bestämmelser om indexreglering av folkpensionerna samt i samband därmed avrundning av pensionsbeloppen på sådant sätt att pensionerna alltid skola kunna utbetalas i hela kronor med samma belopp för var och en av årets tolv månader. I övrigt ha de sakkunniga sökt inskränka ändringarna till sådana som direkt föranledas av de föreslagna nya huvudbestämmelserna.

Med hänsyn till nyssnämnda avrundningsregel ha de sakkunniga övervägt men ej ansett nödigt föreslå vissa ändringar i 8 § och 18 § 2 mom. lagen om folkpensionering. I 8 § stadgas att, om gift man är berättigad till ålderspension, hustrutillägg må utgå endast när tillägget överstiger 200 kronor. Då detta belopp enligt den föreslagna avrundningsregeln motsvaras av beloppet 204 kronor, kan det synas mest följdriktigt att i lagtexten införa sistnämnda belopp i stället för det nuvarande. Detta skulle medföra, att hustrutillägg i det i paragrafen avsedda fallet kunde utgå endast om det uppginge till 216 kronor, och vid hustrutilläggets upphörande på grund av att det endast skulle uppgå till 204 kronor eller lägre belopp komme mannens allmänna ålderspension att höjas från 804 till 1 008 kronor. Om paragrafens nuvarande lydelse bibehålles, kommer hustrutillägg däremot att kunna utgå även med beloppet 204 kronor. Härvid erhåller emellertid mannen allmän ålderspension med endast 804 kronor, varför resultatet för makarna betraktade som en enhet kommer att bli exakt detsamma som om hustrutillägg ej utginge.

I 18 § 2 mom. lagen om folkpensionering föreskrives, att fattigvårdssamhälle som uppbär anstaltsvårdad pensionstagares folkpension är skyldigt att av pensionsbeloppet månatligen tillhandahålla den pensionsberättigade 16 kronor och därutöver för december månad 8 kronor eller, där den pensionsberättigade på grund av sitt tillstånd ej kan begagna sig av kontanta medel, använda motsvarande belopp för ökande av hans trivsel eller eljest till hans personliga nytta. Det skulle kunna ifrågasättas att i samband med införandet av den föreslagna nya avrundningsregeln ändra de angivna beloppen till 17 kronor i månaden under hela året, varvid hela årsbeloppet som den pensionsberättigade skall tillgodonjuta för personliga behov skulle ökas från 200 till 204 kronor.

Förutom en sådan ändring ha de sakkunniga övervägt en automatisk indexreglering av ifrågavarande belopp men avstått från att framlägga förslag härom. Bestämmelsen är nämligen av andra skäl i starkt behov av omarbet-

ning. Sålunda bereder den viss irritation vid tillämpningen, när fråga är om anstaltsvårdade som äro helt urståndsatta att för avsett ändamål tillgodogöra sig beloppet. Den gäller vidare ej i de fall vederbörande är inackorderad å fattigvårdsanstalt eller då förmyndare eller pensionstagaren själv erlägger vårdavgift å sinnessjukhus. De sakkunniga anse det lämpligast att hela frågan om pensionstagares rätt att för personliga behov tillgodonjuta visst belopp av folkpensionen snarast upptages till särskilt öfvervägande. Först i samband härmed bör frågan om detta belopps indexreglering närmare prövas.

Lagen om folkpensionering.

6 §.

I 12 a § föreslås införande av den nya avrundningsföreskriften att folkpension, som ej uppgår till helt med 12 delbart antal kronor, skall avrundas till närmast högre sådant krontal, så att pensionen kan utbetalas med lika stort belopp under var och en av årets tolv månader. Denna regel kommer, om annat ej sägs, att även när särskilt bostadstillägg utgår endast gälla det sammanlagda pensionsbeloppet men ej det särskilda bostadstillägget för sig. Om det särskilda bostadstillägget icke för sig avrundades till med 12 delbart belopp, skulle detta emellertid medföra att tillkomsten av eller upphörandet av särskilt bostadstillägg i vissa fall skulle nödvändiggöra omräkning av de i öfrigt utgående pensionsförmånerna. Härtill kommer att de särskilda bostadstilläggen ännu ej inarbetats i hålkortssystemet utan utbetalas över postgiro vid sidan av folkpensionen i öfrigt. Skulle det befinnas lämpligt att helt eller delvis bibehålla detta utbetalningssätt även efter genomförandet av en indexreglering av folkpensionerna, måste under alla förhållanden avrundningsregeln i 12 a § kompletteras med en föreskrift om avrundning av det särskilda bostadstillägget, enär ändamålet med avrundningsregeln i 12 a § eljest icke skulle uppnås.

De sakkunniga föreslå därför införande av en regel om att särskilt bostadstillägg, som enligt av vederbörande kommun bestämda grunder ej uppgår till helt med 12 delbart antal kronor, skall avrundas till närmast högre sådant krontal. Genom en sådan regel beskäres tydligen ej kommunernas möjlighet att själva bestämma att avrundningen skall äga rum efter annan grund, blott det iakttages att årsbeloppet i kronor blir jämnt delbart med 12. Den föreslagna bestämmelsen synes böra ha sin plats i 6 §, som innehåller huvudstadgandet om särskilt bostadstillägg.

7 §.

I denna paragraf stadgas nu, att tilläggs-pension, änkepension och bostadstillägg på visst sätt skola minskas med hänsyn till den pensionsberättigades årsinkomst, samt att minskningen skall ske proportionellt å de olika förmånerna. Vid pensionsindextalet 105 eller högre sådant tal komma bl. a. nyssnämnda pensionsförmåner att förhöjas med indexstillägg. En erinran om att

avdragsregeln är tillämplig även på indextillägget har inskjutits i paragrafens första punkt. I andra punkten, som är ny, föreskrives att minskningen i sista hand skall gå ut över indextillägget. Ett utsträckande av principen om proportionell minskning till att avse även indextillägget skulle nämligen, där pensionen utginge med reducerat belopp på grund av den pensionsberättigades inkomst, medföra att höjning eller sänkning av indextillägget komme att förorsaka ändring även av den utgående inkomstprövade förmånen i övrigt, ehuru den pensionsberättigades inkomst ej undergått någon förändring.

9 §.

Enligt denna paragraf i dess nuvarande lydelse skola för gift pensionsberättigad vars make ej åtnjuter folkpension, om ej heller hustrutillägg utgår, tilläggspension och bostadstillägg höjas, tilläggspensionen med en tredjedel och bostadstillägget med hälften. Härigenom komma maximibeloppen av tilläggspension och bostadstillägg att för här avsedda gifta pensionärer bli desamma som för ogift person. I 12 § har emellertid för den del av tilläggspension och bostadstillägg som utgöres av indexförhöjning införts ett specialstadgande av motsvarande innebörd, varför 9 § ej skall tillämpas beträffande indexförhöjningen. Enligt förslaget tillfogas av denna anledning i 9 § såsom en andra punkt en hänvisning till stadgandet i 12 §.

Dessutom föreslå de sakkunniga det förtydligandet i nuvarande lagtext, att höjning enligt 9 § skall ske först sedan tilläggspension och bostadstillägg i förekommande fall minskats med hänsyn till den pensionsberättigades årsinkomst. Paragrafens nuvarande avfattning har nämligen ofta vållat missförstånd på denna punkt.

12 §.

Denna paragraf, som i sin nuvarande lydelse innehåller avrundningsregler, upptages i förslaget helt av bestämmelser om den särskilda pensionärsindexserien och om indexförhöjningens konstruktion och storlek.

Av 1 mom. framgår, att förhöjningen icke är en från folkpensionen i övrigt fristående förmån utan utgör en del av den förhöjda förmånen, således av allmän ålderspension, tilläggspension eller änkepension samt, där någon av de två sistnämnda förmånerna utgår tillsammans med bostadstillägg, av såväl tilläggspensionen eller änkepensionen som bostadstillägget. Eftersom hustrutillägg består av tilläggspension och — i de fyra högre bostadskostnadsgrupperna — bostadstillägg, sker indexförhöjning av hustrutillägg alltid å hustrutillägget i dess helhet. För pensionstagare, som åtnjuter allmän ålderspension jämte bostadstillägg, kommer däremot hela förhöjningen att falla på den allmänna ålderspensionen, och bostadstillägget blir för sådan pensionär oförändrat. En konsekvens härav blir att de inkomstgränser, vilka utesluta från rätt till änkepension och hustrutillägg, samt de inkomstprövade delarna av invalidpension och sjukbidrag automatiskt höjas vid indexförhöjningar av ifrågakvarande pensionsförmån, medan inkomstgränserna för rätt till bostads-

tillägg, som utgår i samband med allmän ålderspension, förbli oförändrade vid indexstegringar.

De sakkunniga föreslå ingen materiell ändring i lagen om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen. På grund av förhöjningens konstruktion komma sålunda kostnaderna för förhöjning av ålderspensioner att helt stanna å statsverket, medan kommunerna enligt i nämnda lag givna regler få bidraga till kostnaderna för förhöjning av invalidpensioner, sjukbidrag, änkepensioner och hustrutillägg. Detta gäller även hustrutillägg som utgår till ålderspensionärs hustru.

Förhöjning, som verkställes å både tilläggs- eller änkepension och bostadstillägg, bör ske proportionellt å båda förmånerna. Särskild föreskrift härom i lagen torde ej erfordras.

12 a §.

I denna nya paragraf ha samlats bestämmelser om pensionsbeloppens avrundning utom de som röra det särskilda bostadstillägget, vilka ansetts böra införas i 6 §.

Förutom en regel om avrundning av pensionsberättigads årsinkomst, vilken medför att inkomstprövade förmåner i regel utgå med belopp som äro jämnt delbara med fem, återfinnas i nu gällande lag endast den avrundningsregeln (i 12 §), att folkpension för år räknat skall utgå med helt antal kronor. Folkpensionen kan sålunda i allmänhet ej utbetalas med lika stort belopp varje månad. Vid utbetalningen tillses, att månadsbeloppet för januari—november göras lika stora, men vanligen uppkommer under denna tid en rest å 1—11 kronor, som utbetalas i december som ett tillägg till det förut under året gällande månadsbeloppet.

Det förhållandet, att decemberbeloppet individuellt växlar i förhållande till övriga månadsbelopp medför redan nu olägenheter av skilda slag. Vid övergång till indexreglerade folkpensioner torde det, vare sig utbetalningen kommer att ske centralt eller genom kommunernas försorg, vara oundgängligt att pensionsbeloppen för år räknat avrundas till med 12 jämnt delbara krontal, så att utbetalning kan ske med samma antal kronor under var och en av årets tolv månader. För att de i lagen angivna pensionsbeloppen icke i något fall härigenom skola sänkas föreslå de sakkunniga i första stycket en föreskrift av innebörd att folkpensionens totalbelopp alltid avrundas uppåt, där det ej redan uppgår till ett med 12 jämnt delbart antal kronor.

I vissa fall, nämligen när i folkpensionen ingår både allmän ålderspension eller grundpension (eventuellt i förening med blindtillägg) och inkomstprövad förmån, får det praktisk betydelse på vilken förmån det belopp, som genom avrundningen tillkommer, lägges. Om beloppet lägges enbart på den allmänna ålderspensionen eller grundpensionen, vilka förmåner helt utgå av statsmedel, kommer den av avrundningen förorsakade utgiftsökningen att i dessa fall stanna å statsverket. Om avrundningen sker å den inkomstprövade förmånen eller fördelas på denna förmån och den allmänna ålderspensionen eller grund-

pensionen samt på eventuellt utgående blindtillägg, komma däremot kommunerna att få vidkännas en del av utgiften. De sakkunniga finna skäligt att avrundningskostnaden i de fall, då allmän ålderspension eller grundpension utgår, stannar å statsverket och förorda därför den förstnämnda metoden. Denna metod torde även komma att medföra minst besvär vid pensionernas omräkning.

Består hustrutillägg av tilläggspension och bostadstillägg eller utgår bostadstillägg tillsammans med änkepension, bör avrundningen ske proportionellt å tilläggspensionen eller änkepensionen och bostadstillägget. Då samtliga dessa förmåner bekostas av stat och kommun efter samma grunder och fördelningen av det genom avrundningen tillkomna beloppet sålunda saknar praktisk betydelse, torde särskilt stadgande härom icke erfordras.

Den i andra stycket föreslagna föreskriften att änkepension, som understiger 60 kronor, ej skall utgå överensstämmer med motsvarande stadgande i nuvarande 12 §.

17 §.

I denna paragraf stadgas för närvarande, att folkpension i vissa fall ej må utgå med högre belopp än som motsvarar 200 kronor om året. De sakkunnigas ändringsförslag innebär endast att 200 kronor utbytes mot det med 12 jämnt delbara beloppet 204 kronor.

38 §.

38 § femte stycket lyder för närvarande sålunda: »Folkpension utbetalas månadsvis, därvid den må anses belöpa på december månad med högst elva kronor högre belopp än på envar av årets övriga månader. Utgöres invalidpension eller sjukbidrag av enbart grundpension, må pensionen dock utbetalas kvartalsvis». De sakkunnigas ändringsförslag föranledes av den i 12 a § föreslagna bestämmelsen, att folkpension alltid skall avrundas på sådant sätt att den kan utbetalas månadsvis med samma belopp under var och en av årets tolv månader. Härigenom bortfaller behovet av att utbetala ett högre pensionsbelopp i december än under årets övriga månader, och även föreskriften om kvartalsvis utbetalning av enbart grundpension blir obehövlig.

Lag angående ändring i lagen den 30 juni 1947 (nr 398) om kommunernas bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen.

I 3 § föreskrives nu, att vid uträkning av kommuns bidrag till kostnaderna för folkpensioner en tolfedel av pensionsberättigad årligen tillkommande tilläggspension, änkepension, bostadstillägg och särskilt bostadstillägg skall anses belöpa på varje månad. De sakkunnigas ändringsförslag innebär endast, att detta stadgande utgår såsom obehövt efter genomförandet av avrundningsföreskrifterna i 6 och 12 a §§.

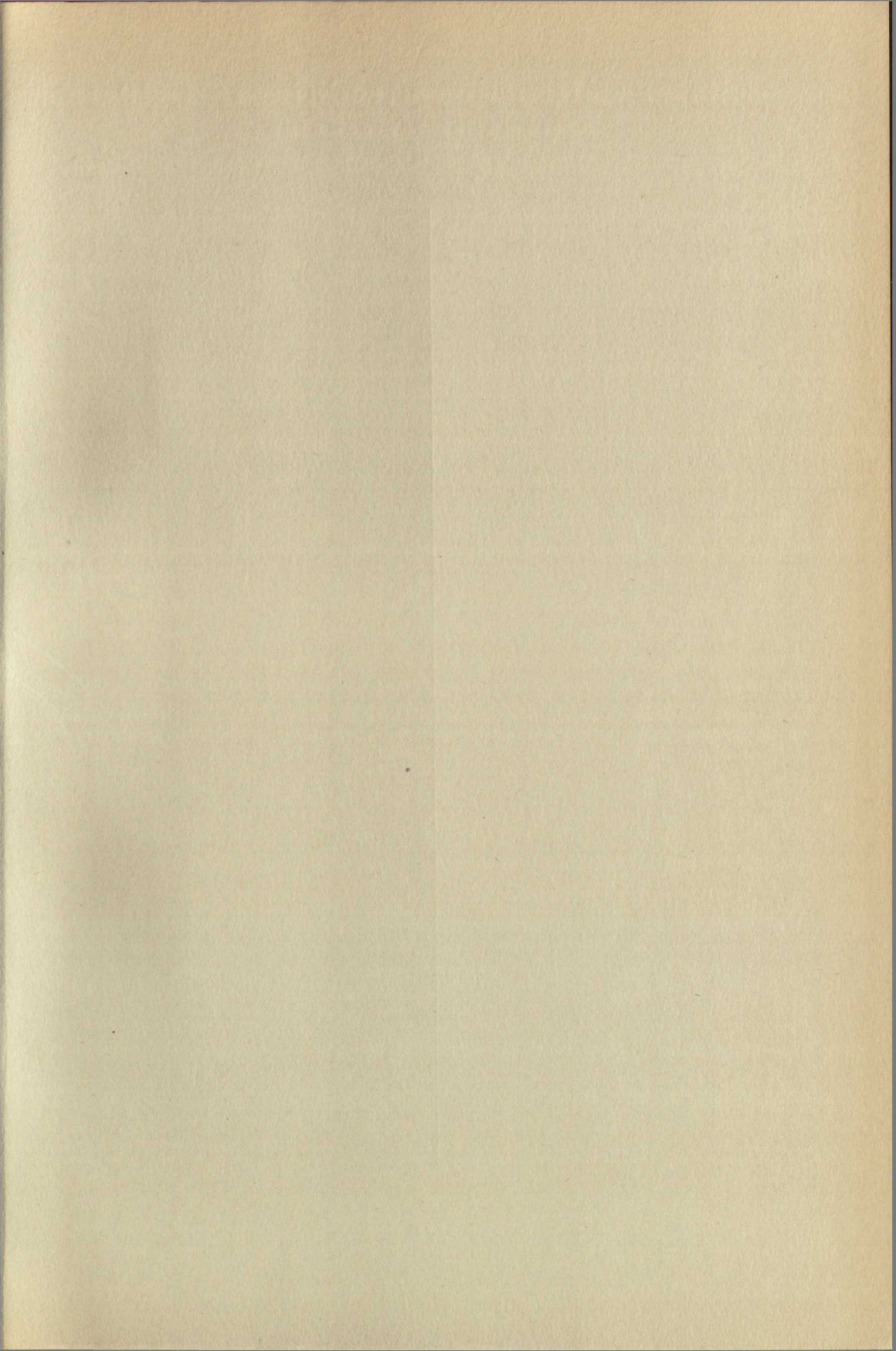
Särskilt yttrande.

Herr Fagerholm har avgivit följande särskilda yttrande.

I likhet med de övriga ledamöterna i kommittén finner jag det ur olika synpunkter lämpligt och riktigt att dyrtidstillägg å folkpensionen utgår med enhetliga belopp. En dylik konstruktion av dyrtidstillägget grundar sig på vissa antaganden, bland annat i fråga om förhållandet mellan bostadskostnader och övriga levnadskostnader. Det synes sannolikt att dessa antaganden äro riktiga i nuvarande läge eller i ett läge, som icke allt för mycket skiljer sig från det nuvarande. Däremot torde det vara ovisst hur dessa antaganden komma att stå sig, om levnadskostnaderna skulle väsentligen förändras t. ex. genom ett betydande penningvärdesfall.

Ur angivna synpunkter synes det mig därför påkallat, att lagens bestämmelser om automatisk kompensation begränsas till att gälla en högsta levnadskostnadsstegring av 20 % enligt pensionärsindex. För det fall index i framtiden skulle stiga därutöver, ankommer det på statsmakterna att taga upp frågan om dyrtidstilläggets beräkning till ny prövning med hänsyn till de föreliggande förhållandena. För begränsningen av den automatiska kompensationsrätten talar även det principiella önskemålet att staten icke genom lagstiftning iklädes förpliktelser, vars omfattning vid lagstiftningens genomförande icke kunna överblickas.

Statens offentliga utredningar 1949

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.
Utredning med förslag om lösdriarlagens upphävande
m. m. [4]
Kriminalvård i frihet. Fångvårdsstyrelsens utredning ang.
skyddsarbetets organisation m. m. [6]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.
Betänkande med förslag till indexreglering av folkpensio-
nerna. [7]

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.
Norrlandskommitténs principbetänkande. Första delen.
Norrländska utvecklingslinjer. [1] Andra delen. Särskilda
utredningar. [2] Tredje delen. Utlåstanden och förslag i
vissa frågor. [3]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.
Principer och metoder för kostnadsberäkningar vid statens
järnvägar. [5]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i öfrigt.

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.